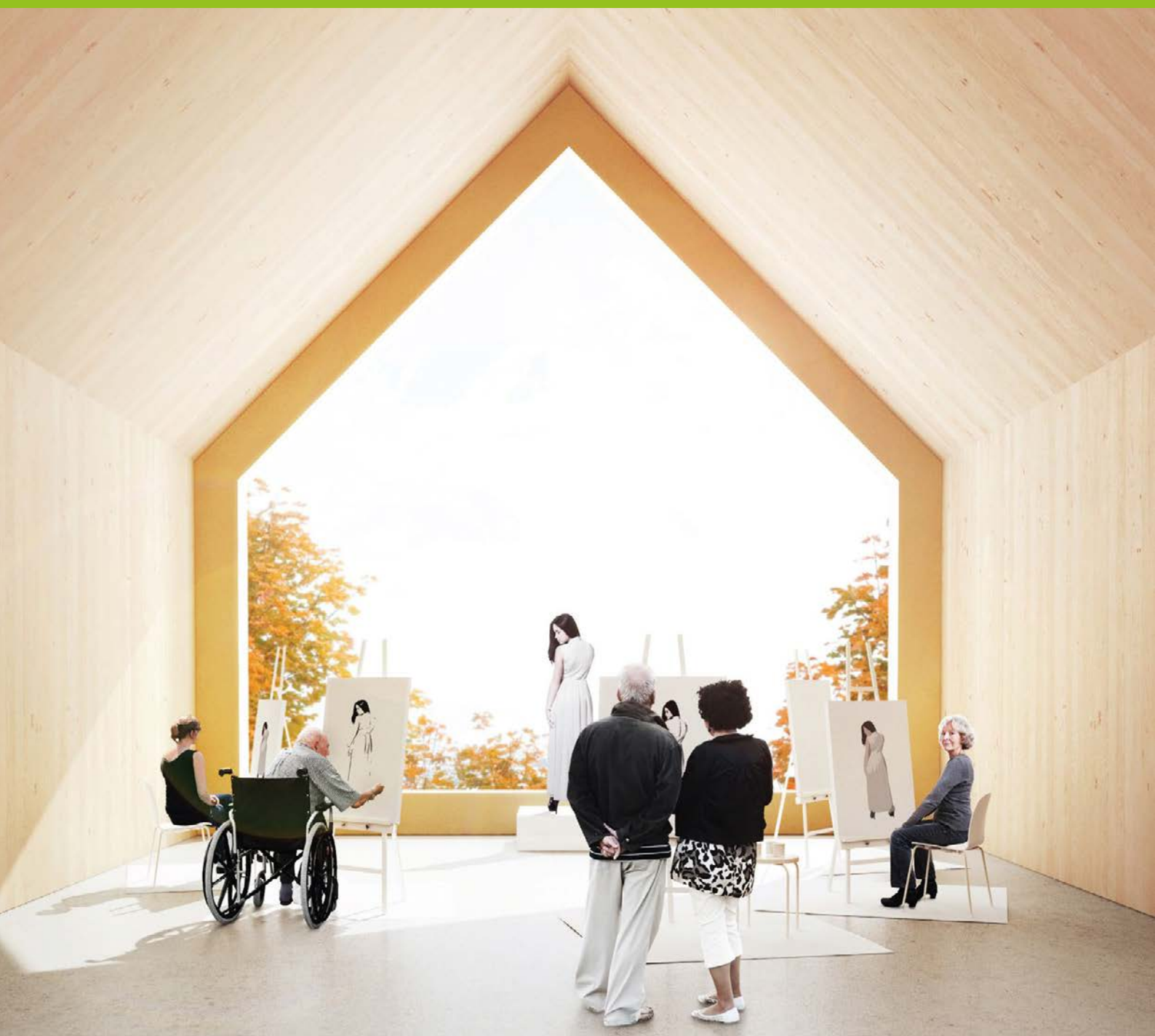

Jonna Taegen, Ira Verma ja Pirjo Sanaksenaho

TAAJAMASTA PALVELUTAAJAMAKSI

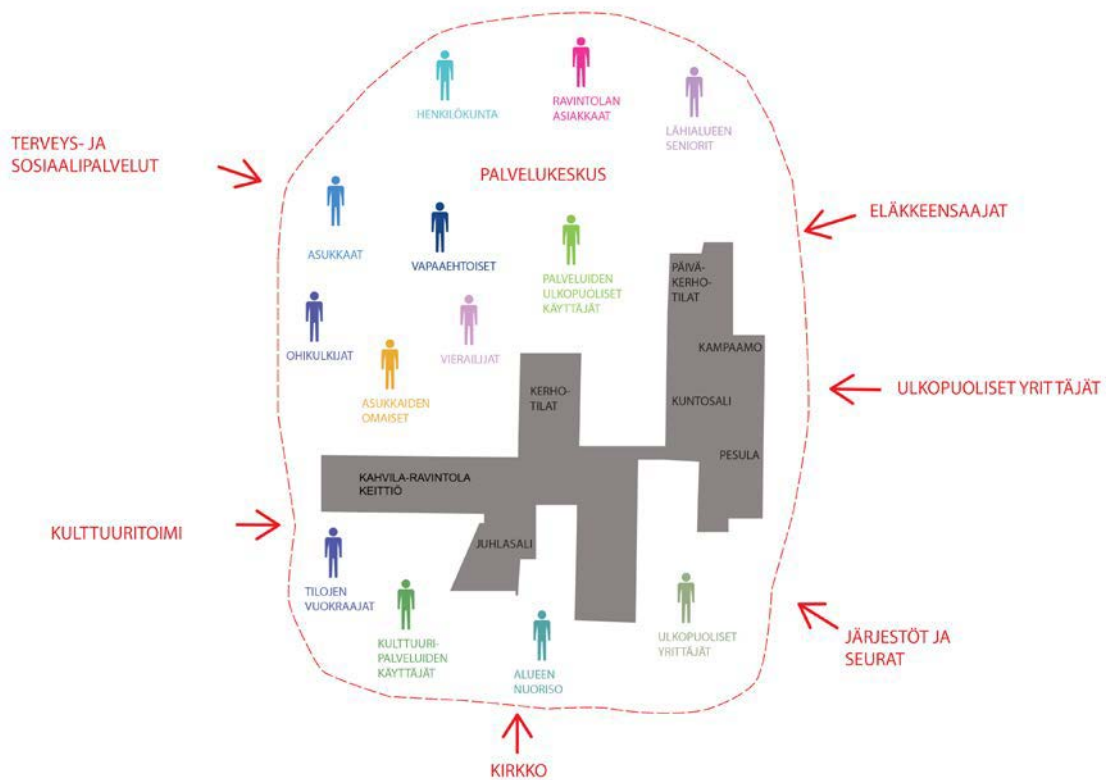
**Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut
-tutkimushanke**

Jonna Taegen, Ira Verma ja Pirjo Sanaksenaho

TAAJAMASTA PALVELUTAAJAMAKSI

**Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut
-tutkimushanke**

Lahti 2018

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

ara

Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Kansikuva: Kuisma Rasilainen, Vuosaaren monipuolinen palvelukeskus;
näkyvä ryhmäkodin sisällä olevasta yhteistoimintatilasta.

Taitto: Juvenes Print Oy

Julkaisu on saatavilla verkossa:
www.ara.fi/julkaisut

Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2018

ISBN 978-952-11-4913-9 (nid.)
ISBN 978-952-11-4914-6 (PDF)

ESIPUHE

Ikääntyneen väestön määrä kasvaa lähivuosina merkittävästi. Erityisiä haasteita asettaa tiukentuva julkinen talous ja palveluiden sekä hoidon tarpeen lisääntyminen. Asumisen keskittyminen suuriin kasvukeskuksiin heikentää pienten maaseututaajamien ja haja-asutusalueiden elinvoimaa ja palveluita. Tavoitteena kuitenkin on, että ikäihmiset pystyisivät asumaan kotonaan mahdollisimman pitkään ja saisivat tarvitsemansa hoitopalvelut kotiinsa.

Miten tässä muuttuvassa tilanteessa luodaan selviämispolku taantuville taajamille ja toisaalta, miten kasvukeskuksissa ikääntyneiden asumisen ja palveluiden tulisi sijoittua, jotta palvelut hyödyttäisivät myös muita kaupunkilaisia? Näitä kysymyksiä pohdittiin kaksivuotisessa tutkimushankkeessa Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut, jossa oli Aalto-yliopiston Sotera-tutkimusinstituutin lisäksi mukana kuntia, kaupunkia, sairaanhoitopiirejä ja yrityksiä sekä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA).

Tutkimushankkeessa selvitettiin mm. yhdeksän arkkitehtuuriin ja kaupunkisuunnitteluun liittyvän diplomityön avulla muutamien kaupunkien (Helsinki, Porvoo, Raisio, Rauma, Tampere ja Vantaa) ja kuntien (Inari, Lapinjärvi) tapausten kautta yleisemminkin sovellettavia ratkaisuja niin keskustojen palvelukortteliksi kuin ikäystävälliseksi taajamaksi.

Ikääntyneen väestön asumisen tarpeet ja toiveet ovat hyvin monenlaisia ja siksi tarvitaan eri-

laisia asumisen ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Ikääntyneiden asumisen suuri haaste tällä hetkellä on se, miten tälle asukasryhmälle suunnattu asuntotarjonta saadaan osaksi tavallista asuntokantaa kaikenikäisten asukkaiden joukossa. Asumisratkaisujen monipuolistaminen edellyttää uudistuotannon lisäksi entistä vahvempaa olemassa olevan asuntokannan hyödyntämistä ja peruskorjaamista sekä samanaikaisesti uudenlaisten asumis- ja palvelukonseptien kehittämistä, joita voidaan soveltaa erilaisiin ympäristöihin.

Tämän hankkeen aikana syntyneet konkreettiset asuntosuunnittelun ratkaisuehdotukset ovat avaus uusille monipuolisille asumisratkaisuille. Ne ovat toteutettavuudeltaan sellaisia, joita ARA voi rahoittaa investointiavustuksella ja korkotukilainalla. Konsepteja voidaan soveltaa erikoisiin kaupunkeihin ja kuntiin, ja niitä voidaan myös yhdistellä ja kehittää eteenpäin.

Tämä julkaisu esittää diplomitöiden tulokset, ja niiden pohjalta syntyneitä pohdintoja tulevaisuuden suunnasta. Suunnittelukohteiden koko vaihteli Helsingin Vuosaaren urbaanista palvelukeskuksesta Inarin kunnan keskustan tarkasteluun ikäystävällisyyden kannalta. Toivomme tämän raportin antavan sekä kaavoittajille, suunnittelijoille että päättäjille eväitä ratkaista vanhusten asumisen ja palveluiden yhdistämiselle uutta luovalla tavalla. Kaupunki- ja kuntakeskustoista erillään sijaitsevien palvelutalojen aika on ohi.

PIRJO SANAKSENAHO
Professori
Sotera-instituutti, Aalto-yliopisto

SAARA NYSSÖLÄ
Erityisasiantuntija
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA

SISÄLLYS

ESIPUHE	3
I TAUSTA	5
Ikääntyvä väestö	5
Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut	5
2 TAVOITTEET	7
3 TOTEUTUS	8
Ohjaus, analyysit, tutustumiskäynnit	8
Palvelukoti Hopean laajennus - palvelutalosta palvelukeskukseksi	10
Vuosaaren monipuolinen palvelukeskus	16
Ivalon taajaman kehittäminen vanhusystävälliseksi	25
Yhteisöllinen päiväkeskus Lapinjärvelle	31
Ikäystävällistä asumista Porvoon Johannisbergiin	36
Palvelukeskuksesta aktiivisen lähiympäristön keskipisteeksi	41
Monimuotoinen asumisen ja palveluiden kortteli Raumalle	48
Ikäystävällinen Tesoma	55
Simonkodin sukupolvikortteli	61
4 HAVAINNOT	70
Ikääntyvän väestön asuminen ja ympäristö	70
Ikääntyvän väestön palvelut	71
Yhteisöllisyys vs. yksityisyys	73
Arvot	74
5 YHTEENVETO	75
6 POHDINTA	76
Näkökulmia tulevaisuuden kehitykseen?	76
Kehittämisessä tunnistettavat teemat	77
Kotihoito ja kotisairaanhoido	78
Senioriasuminen	78
Palveluasuminen	79
Tehostettu palveluasuminen	81
Ulkoilutilat	82
LÄHTEET	84

TAUSTA

IKÄÄNTYVÄ VÄESTÖ

Iäkkäiden osuus Suomen väestöstä kasvaa tulevina vuosikymmeninä nopeasti. Väestöennusteiden mukaan 85 vuotta täyttäneiden määrä kaksinkertaistuu nykytilasta vuoteen 2035 mennessä.¹ Nykyisen palvelujärjestelmän ylläpitäminen ei ole taloudellisesti kestävällä pohjalla. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut yhdessä Kuntaliiton kanssa laatusuosituksen hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi.² Valtakunnallisena tavoitteena on lisätä iäkkään väestön kotona asumisen mahdollisuuksia.

Väestön ikärakenteen muutos edellyttää asuminen ja palvelujen samanaikaista kehittämistä. Tarvitaan uusia ratkaisuja yhdyskunta- ja kaupunkisuunnitteluun. Esteettömät ja turvalliset asuin- ja elinympäristöt, toimivat liikenneyhteydet ja monipuoliset palvelut mahdollistavat ja tukevat iäkkään henkilön omaa toimijuutta ja luovat puitteet hyvän elämän edistämiseksi. Maan väestönkehitys on erilainen eri puolilla Suomea, mistä johtuen kunnilla ja alueilla on erilaiset lähtökohdat ja tarpeet iäkkäiden henkilöiden asumisen ja palvelujen suunnitteluun.

MUUTTUVA YHTEISKUNTA – MUUTTUVAT PALVELUT

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeen tavoitteena oli tutkia iäkkäälle väestölle suunnattuja palveluja Suomessa ja Keski-Euroopassa, ja kehittää tämän pohjalta visio sekä konsepti palveluverkosta, jossa iäkkäille

suunnatut eriaisteiset asumis- ja hoitopalvelut muodostuvat osaksi taajaman keskustatoimintoja. Kaksivuotisen tutkimushankkeen (9/2015–9/2017) konsortioon kuului 21 osapuolta: ARA, Ympäristöministeriö, sairaanhoitopiirejä, kuntayhtymiä, kuntia, kaupunkeja, säätiöitä, hoiva-alan yhdistyksiä ja yrityksiä. Hanketta koordinoi Aalto-yliopiston Arkkitehtuurin laitoksen Sotera-instituutti.

Tutkimushanke painottui kolmen osakokonaisuuden ympärille: visio, konsepti ja kuntoutus. Vision tarkoituksena oli luoda käytettävissä olevan ja ennakoitavan tiedon avulla suuntaviivat tulevaisuuden kehitykselle, joka mahdollistaa suomalaisen yhteiskunnan selviämisen ikääntyvän väestön asettamista haasteista. Tuloksena syntyi käsitys siitä, miten toimintaympäristö ja yhteiskunnan rakenteet muuttuvat, miten lääketiede kehittyy ja miten paljon resursseja sote-sektorilla on käytettävissä.³

Hankkeessa laadittiin konsepti, jonka kautta voidaan rakentaa parempaa asuinympäristöä ikääntyvälle väestölle. Seminaarien, tutustumismatkojen ja nykytilan inventaarioiden kautta hankittiin tietoa ratkaisuista, toimintatavoista ja mitoituksista. Näiden pohjalta luotiin periaatteet isojen ja pienempien taajamien kehittämiseksi.

Palvelukortteli taajaman keskustassa tuo ikääntyvän väestön tarvitsemat palvelut senioriasuntojen läheisyyteen. Uudis- ja täydennysrakentamisella tuetaan alueen asukkaiden yhteisöllisyyttä. Palvelukortteli toimii taajaman

1 Suomen virallinen tilasto 2017
2 Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 2017
3 Aaltonen ja Vauramo 2016

olohuoneena, tarjoten tiloja harrastus- ja keskusteluryhmille sekä erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämiselle. Taajaman palvelukorttelikokonaisuuteen kuuluu erilaisia asumuotoja, kuten yhteisöasumista, perhehoitoa, itsenäistä senioriasumista ja ikääntyneiden tuettua asumista. Kotihoitoa ja kotisairaanhoidoa annetaan tarvittaessa. Nämä sijaitsevat kävelymatkan päässä palvelukorttelista ja ovat saatavissa 18/24. Yöaikaan käytetään alueen päivystyspalveluja. Palvelukorttelijärjestelmässä voidaan pysyä elämän loppuvaiheeseen asti.

Pienissä, noin 3000 asukkaan, kunnissa tai taajamissa palveluja tarvitsevia saattaa olla vain 10–20 henkilöä. Tämä määrä ei yleensä riitä itsenäisten tukipalvelujen, kuten lounaan, iltapalan, siivouksen, päivähuoneen ja kokoustilojen, järjestämiseen. Siksi nämä toiminnot suunnitel-

laan koko taajaman käyttöön. Kokonaisuudessa voidaan hyödyntää nykyistä rakennuskantaa ja olemassa olevia palveluja.

Kuntoutus nähtiin hankkeessa keskeisenä tekijänä, joka vaikuttaa iäkkäiden henkilöiden elämänlaatuun. Kuntoutukseen kuuluu niin fyysinen, psyykkinen kuin myös sosiaalinen näkökulma. Kuntoutus on nykyisellään hajautunutta lähitoimintaa, jossa on useita eri yrittäjiä ja rahoitusmalleja. Tarvitaan tasalaatuinen palveluverkko, jossa myös kuntoutuksen laatukriteerit ovat määriteltä. Hankkeen puitteissa valmistui Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaisema kuntoutusraportti.⁴

1. Betesda-säätiö
2. Helsingin kaupunki
3. Inarin kunta
4. Lapinjärven kunta
5. Porvoon kaupunki
6. Raision kaupunki
7. Rauman kaupunki
8. Tampereen kaupunki
9. Vantaan kaupunki

Kuva 1. Kehittämiskohteiden sijainti kartalla.

TAVOITTEET

KEHITTÄMISSUUNNITELMAT

Miten iäkkään väestön kotona asumisen mahdollisuuksia voidaan tukea ja kehittää? Millaisen palveluverkon se edellyttää ympärilleen? Hyvä asuinympäristö, joka mahdollistaa sosiaaliset suhteet, osallistumisen oman yhteisön elämään ja yhteenkuulumisen tunteen, edistää ihmisten hyvinvointia. Ikäihmisten asumisratkaisut kuuluvat osaksi taajamien keskustatoimintoja. Kaupungistumisen myötä kasvavassa asuntotuotannossa tarvitaan erityisesti myös ikääntyvälle väestölle sopivia asumisen malleja.

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeessa kehitetty palvelukortteli-konsepti kokoaa yhteen iäkkäille suunnatut asumis- ja kodinhoito- ja kuntoutuspalvelut.⁵ Hankkeen aikana Aalto-yliopiston Arkkitehtuurin laitoksella valmistui yhdeksän opinnäytetyötä. Nämä suunniteltiin konsortion jäsenten todellisiin kehittämiskohteisiin.

Opinnäytetyöt sijoituivat maantieteellisesti eri puolille Suomea, ja taajamarakenteeltaan erilaisiin konteksteihin. Osassa kohteita kyse oli uudis- ja täydennysrakentamisesta, osassa korjausrakentamisesta. Myös työn laajuus ja mitta-kaava vaihtelivat yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelusta aina asunto- ja rakennussuunnitteluun asti. Yhteistä kaikille opinnäytteille oli tavoite kehittää ja eheyttää taajaman ikääntyville asukkaille suunnattuja palveluja ja tukea näin alueen elinvoimaisuutta ja uusien palveluyritysten syntymistä.

Valmistuneiden opinnäytetöiden pohjalta konsortion jäsenet ovat jatkaneet kohteiden kehittämistä, osa suoraan tehtyjen suunnitelmien pohjalta, osa muokaten hankkeen aikana syntyneitä ideoita omaksi kokonaisuudeksi. Yleisesti työt ovat ennakkoluulottomalla otteellaan herättäneet laajaa kiinnostusta ja antaneet uusia ajatuksia taajamarakenteen kehittämiseksi ikäystävällisempään suuntaan.

TOTEUTUS

OHJAUS, ANALYYSIT, TUTUSTUMISKÄYNNIT

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeen kehittämiskohteet kartoitettiin syksyllä 2015. Aalto-yliopiston arkkitehtiopiskelijoille tarjottiin mahdollisuus tehdä opinnäytetyö valikoituihin kohteisiin. Ikäystävällinen asuminen kiinnosti aiheena opiskelijoita. Hakijoita opinnäytetöiden tekijöiksi oli lopulta enemmän kuin kehitettäviä kohteita.

Opinnäytetyöt käynnistyivät tammikuussa 2016. Töitä ohjasivat Arkkitehtuurin laitoksen yhdyskuntasuunnittelun professori Kimmo Lapintie, kaupunkisuunnittelun professori Trevor Harris, rakennussuunnittelun professori Pirjo Sanaksenaho, asuntosuunnittelun professori Hannu Huttunen, palveluarkkitehtuurin professori Jarmo Suominen, professori (h.c.) Erkki Vauramo sekä tutkijat Ira Verma ja Jonna Taegen. Opiskelijoille pidettiin kerran kuukaudessa ns. diplomityöpaja, jossa tehtäväkokonaisuutta käytiin yhdessä läpi.

Jokaiseen diplomityöpajaan annettiin ennakotehtävä, jonka kautta opiskelijat perehtyivät aihepiiriin yleisesti kirjallisuuden kautta, kohteeseen liittyvillä analyyseilla, konsepteilla rakennuksesta suhteessa ympäröivään kaupunkirakenteeseen ja lopulta erilaisilla tilaratkaisuilla. Diplomityöpajat jäsensivät suunnitteluprosessia ja loivat välietappeja, joissa työn suuntaa ja sisältöä voitiin tarkastella. Työskentelytapa antoi myös mahdollisuuden seurata muiden opiskelijoiden töiden etenemistä. Hankkeelle opinnäytetyötään tekevät opiskelijat muodostivatkin

vahvan tiimin, joka yhdessä etsi ratkaisuja ikäystävällisen asumisen kysymyksiin.

Opiskelijat osallistuivat Aalto-yliopistossa järjestettyihin hankkeen kansainvälisiin seminaareihin ja saivat aineistoa hankkeen puitteissa tehdyistä tutustumismatkoista. Opiskelijoiden kanssa järjestettiin tutustumiskäynnit Kalasataman Setlementtiasuntoihin (Capellan puistotie 7) ja Kampin palvelukeskukseen (Salomonkatu 21 B).

Kehittämiskohteissa järjestettiin tapaamiset, joissa opinnäytetyön sisältöä ja ratkaisuvaihtoehtoja käytiin yhdessä läpi. Tapaamisiin osallistuivat yleensä kohteen omistajataho, sosiaali- ja terveydenhuollon edustajia sekä kaavoituksesta vastaava henkilö. Aalto-yliopistosta mukana olivat opiskelijan lisäksi 1-2 professoria sekä tutkijat. Kohdetapaamisten lisäksi opiskelijat kävivät omatoimisesti tutustumassa alueeseen ja sen ympäristöön. Osa jopa haastatteli asukkaita ja osallistui ikäihmisille suunnattuihin tilaisuuksiin ja tapahtumiin.

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hanke ja siihen liittyvät opinnäytetyöt ovat olleet esillä paikallisissa lehdissä, mm. Inarilainen (10.2.2016), Satakunnan Kansa (22.9.2016) ja Rannikkoseutu (9.12.2016).

Ensimmäiset opinnäytetyöt valmistuivat marraskuussa 2016 ja viimeiset hankkeen loppuessa syyskuussa 2017. Töiden sisältö ja laajuus vaihteli riippuen tehtävänannosta ja kontekstista, osa töistä oli teoriapohjaisia, osa taas vahvasti arkkitehtonisia.

Seuraavassa on käsitelty opinnäytetöitä ja niiden sisältöä tarkemmin. Kohteet ovat esitelty aakkosjärjestyksessä.

1. Betesda-säätiö	Korjaus- ja täydennysrakentaminen	Tuuli Virtanen
2. Helsingin kaupunki	Uudisrakentaminen	Kuisma Rasilainen
3. Inarin kunta	Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelu	Niilo Tenkanen
4. Lapinjärven kunta	Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelu	Joonas Ala-Karvia
5. Porvoon kaupunki	Uudisrakentaminen	Meri-Aurea Pfeifer
6. Rasion kaupunki	Korjaus- ja täydennysrakentaminen	Annimaija Tarkkanen
7. Rauman kaupunki	Uudisrakentaminen	Emmi Jusslin
8. Tampereen kaupunki	Yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelu	Risto Ala-aho
9. Vantaan kaupunki	Korjaus- ja täydennysrakentaminen	Henriikka Ryhänen

Opinnäytetyöt löytyvät myös pdf-muodossa Aalto-yliopiston Aaltodoc-julkaisuarkistosta, osoitteesta: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/23>

PALVELUKOTI HOPEAN LAAJENNUS - PALVELUTALOSTA PALVELUKESKUKSEKSI

BETESDA-SÄÄTIÖ

Opinnäytetyön tekijä: Tuuli Virtanen, 9/2017

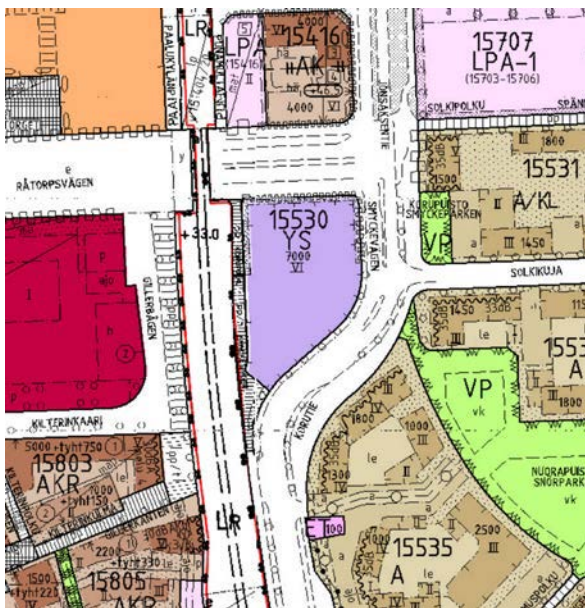
Valvoja: professori Hannu Huttunen

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201712208278>

Kuvat 2 ja 3. Palvelukoti Hopean piha-alue ja sisääntuloaula nykytilassa.

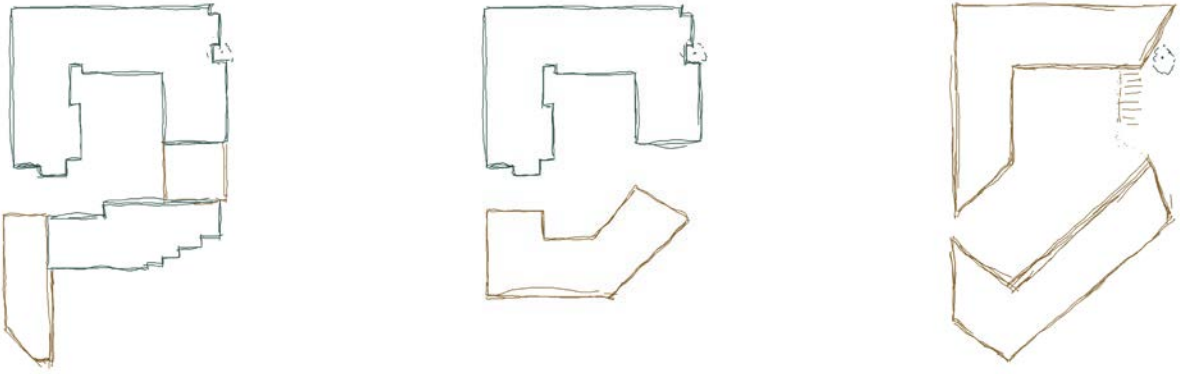
Kuva 4 ja 5. Asemakaavassa tontti on merkitty sosiaali- ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten (YS) korttelialueeksi. Viereisessä kuvassa on esitetty mustalla palvelukodin ja A-klinikan rakennukset, ja väreillä lähiympäristön palvelut.

Opinnäytetyön lähtökohtana on tutkia Vantaan Myyrmäessä sijaitsevan Palvelukoti Hopean tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksia.

Betesda-säätiön noin 70 asuinpaikan palvelutaloyksikkö on peräisin vuodelta 1989, ja sen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Eero Korosuo. Vaalean, pohjaratkaisultaan U-mallisen tiilirakennuksen kokonaispinta-ala on 3660 m². Tilat sijoittuvat kolmeen kerrokseen. Palvelukodin asukkaat ovat pitkälti muistisairaita ja/tai hauraita ikäihmisiä, jotka eivät pärjää enää ilman apua kotona. Palvelukodissa on kuusi ryhmäkotia, joissa on 8–15 asukasta. Ryhmäkotien yhteydessä on omat oleskelu- ja ruokailutilat. Sisääntulokerroksen ruokala/kahvila on sekä asukkaiden että vierailijoiden käytettävissä,

ja se luo puitteet myös erilaisten tilaisuuksien järjestämiselle. Rakennuksessa on lisäksi asukkaille suunnatut saunatilat sekä fysioterapia ja toimistoja.

Palvelukodin kanssa samalla tontilla sijaitsee Vantaan kaupungin A-klinikka rakennus, joka on suljettu sisäilmaongelmien vuoksi. Vaaleatiilinen, kaksikerroksinen, laajuudeltaan 1220 m² oleva rakennus on saman arkkitehdin käsialaa kuin palvelukoti, ja se täydentää rakennussommitelmaa sijoittamalla poikittain palvelukodin eteläpuolelle, niin että rakennusten keskelle jää piha-alue, jota nykyisin käytetään pysäköintialueena.

Kuva 6. Palvelukoti Hopean ja laajemmin koko tontin käytön kehittämiseksi on esitetty kolme eri skenaariota.

Kuvat 7 ja 8. Julkisivu ja leikkaus palvelukeskuksesta. Uudisrakennus erottuu tummempana. Leikkauksessa näkyy myös pysäköinti.

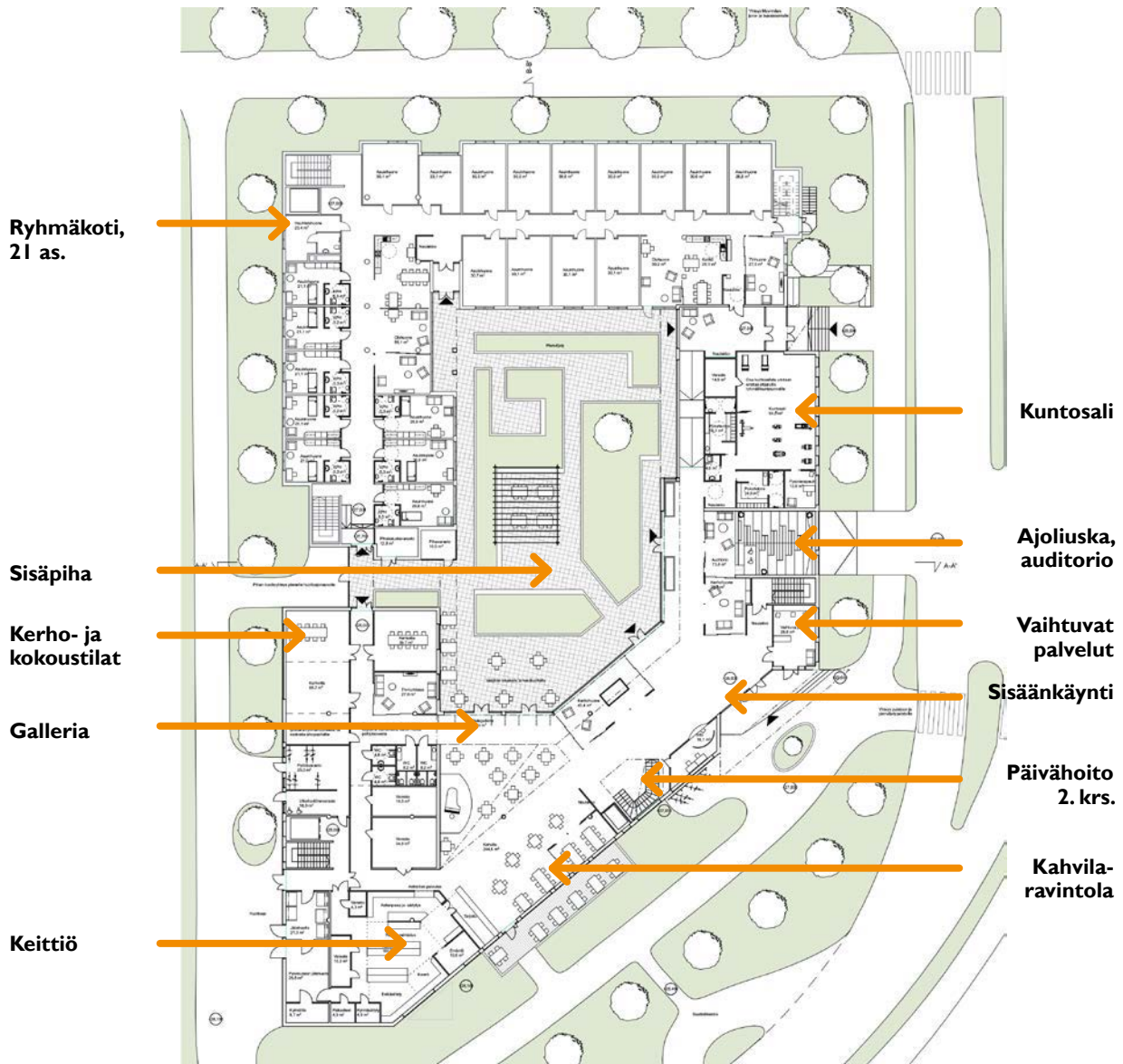
Diplomityön kautta etsitään suunnitteluratkaisuja seuraaviin kysymyksiin:

- Miten mahdollistaa asuminen samassa rakennuksessa koko hoitoketjun ajan, kevyesti tuetusta asumisesta aina saattohoitoon asti?
- Millä keinoin palvelukodin toimintaa voidaan avata myös ulkopuolisille, lähiseudun asukkaille?
- Miten voidaan erottaa kaikille avoimet, yhteiskäyttöiset tilat asukkaiden omista tiloista ja ryhmäkotien oleskelutiloista?
- Millä keinoin voidaan tilat suunnitella niin, että ne ovat muunneltavissa myös toiseen käyttötarkoitukseen tulevaisuudessa?

Haastetta suunnitteluun tuo palvelukodin nykyrakenne. Kantavat betoniväliseinät rajoittavat osaltaan tilojen käyttömahdollisuuksia.

Rakennukseen on vuosien varrella tehty useita muutostöitä, mm. uima-allasosasto on muutettu ensin toimistohuoneiksi ja sittemmin fysioterapeutin tiloiksi. Monia aputiloja ja hoitajien huoneita on muutettu tilanpuutteen vuoksi asukashuoneiksi. Kokonaisvaikutelmasta on tullut muutosten myötä sokkeloinen.

Opinnäytetyön aluetarkastelussa ilmenee, että Palvelukoti Hopean sijainti on varsin keskeinen. Alle 500 m etäisyydellä ovat kauppakeskukset Myyrmäki ja Isomyyri, terveysasema, kirjasto, kulttuurikeskus, kouluja ja päiväkotia sekä lähivirkistysalueita. Myös liikenteellisesti palvelukoti on helposti saavutettavissa autolla, junalla ja linja-autolla. Vantaan kaupungilla on Myyrmäessä käynnissä useita eri kehittämishankkeita. Analyysien kautta on kuitenkin havaittavissa, että iäkkäiden henkilöiden määrän kasvusta

Kuva 9. Pohjakuva sisääntulokerroksesta.

huolimatta, puuttuu alueelta heille suunnattuja kohtaamispaikkoja.

A-klinikan säilyttäminen ja hyödyntäminen palvelurakennuksen laajennuksena ei olisi tuonut tilojen käytön kannalta optimaalisinta ratkaisua. Toimenpide olisi edellyttänyt merkittäviä muutostöitä tiloissa, ja rakennukseen olisi edelleen jäänyt "hukkatiloja". Skenaario, jossa molemmat rakennukset, sekä palvelukoti että A-klinikka, olisivat purettu ja tilalle rakennettu kokonaan uusi palvelukeskus, päätettiin myös hylätä. Nykyinen Palvelukoti Hopea on rakennuksena toimiva ja käyttökelpoinen, mikä olisi tehnyt sen purkamisen perustelemisesta vaikeaa. Myös väistötilojen löytäminen rakentamisen ajaksi olisi ollut voittoa tavoittelemattomalle

säätiölle taloudellisesti hankalaa.

Tarkemman suunnittelun pohjaksi valittiin skenaario 2), jossa A-klinikka puretaan ja Palvelukoti Hopea saa uuden, modernin lisäsiiven. Näin myös tonttia voidaan tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena. Suunnitelman tilaohjelma kehittyi prosessin aikana. Keskeisiä tiloihin ja toimintaan kohdistuvia tavoitteita ovat:

Palvelukeskuksen asukasmäärän nostaminen vähintään 25 hlö:llä

- Asuntotarjonnan monipuolistaminen, ryhmäkotien lisäksi myös tavallisia asuntoja
- Ravintola-kahvilan avaaminen ulkopuolisille, tarvitaansuurempiravintolasali, järempi sijainti

Kuva 10. Ilmakuva, jossa näkyy Palvelukeskus Hopean uusi sisäpiha sekä kattopuutarha.

Kuva 11. Näkymä kaakosta, Korutieltä, palvelukeskuksen uudelle pääsisäänkäynnille.

- Kuntosalin avaaminen myös ulkopuolisille, tarvitaan puku- ja pesuhuoneet, ja parempi sijainti
- Uusia tiloja: kerhotilat, vaihtuvat palvelut ja ikääntyneiden päivähoitoyksikkö
- Kotihoitoyksikkö

Palvelukeskuksen kantavana teemana on ”ikäntyneiden kaupunkilaisten oma olohuone”. Uusi laajennus tarjoaa käyttäjilleen monipuolisia harrastusmahdollisuuksia, virkistäytymistä ja yhteisöllisyyttä.

Rakennus jakautuu kolmeen osaan: 1) vanha palvelukoti tontin pohjoisosassa, 2) viisikerroksinen uusi asuinsiipi lounaassa ja 3) kaksikerroksinen, kaikille avoin palvelukeskus kaakossa. Pääsisäänkäynti rakennukseen sijoittuu Korutien varrelle, samoin myös ajoluiska maanalaisiin pysäköintitiloihin. Keskellä oleva sisäpiha sekä matalan rakennussiiven päällä oleva katto-puutarha tarjoavat mahdollisuuden turvalliseen ulkona liikkumiseen.

Palvelukeskuksen vanhan osan tiloissa suurin muutos tapahtuu sisääntulokerroksen jäsenelyssä. Keittiön ja fysioterapian siirtyessä uudisosaan, saadaan ryhmäkotiin omat rauhalliset oleskelu- ja ruokailutilat. Asuinhuoneiden ko-

koa on lisäksi kaikissa kerroksissa suurennettu nykyisestä. Huoneiden koko vaihtelee 26–32 m² välillä, sisältäen oman kylpyhuoneen.

Uudisosan toisessa kerroksessa on ikäihmisten päivätoiminnan tiloja, jonne on pääsy sisääntuloaulan yhteydessä olevasta porrashuoneesta ja hissistä. Palveluasumista on uudisosan toisessa ja kolmannessa kerroksessa. Asuinhuoneet ovat noin 30 m², sisältäen oman kylpyhuoneen ja tupakeittiön. Ideana on, että asunnot soveltuisivat myös esimerkiksi kohtuuhintaisiksi opiskelija-asunnoiksi. Neljäs ja viides kerros uudisosassa on suunnattu tavalliseen asumiseen.

Uudisosan kokonaislaajuus on 5200 kem², josta julkisia tiloja 1700 kem², palveluasumista 1700 kem² ja tavallista asumista 1300 kem². Aputilojen, kuten keittiö ja apuvälinevarasto, laajuus on 550 kem². Uudisosan suunnittelussa yksi oleellinen lähtökohta on ollut tilojen muunneltavuus. Palvelukeskuksen asumisen painopistettä voidaan tulevaisuudessa siirtää esimerkiksi kevyesti tuettuun asumiseen tai sukupolvikortteiliin. Ensimmäisen kerroksen kerho- ja kokoustilat muodostavat kokonaisuuden, jonka voi vuokrata tulevaisuudessa myös ulkopuoliselle toimijalle.

VUOSAAREN MONIPUOLINEN PALVELUKESKUS

HELSINGIN KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Kuisma Rasilainen, 5/2017

Valvoja: professori Pirjo Sanaksenaho

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Rakennussuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201706135244>

Opinnäytetyön lähtökohtana on rakennussuunnitelma Vuosaaren monipuolisen palvelukeskuksen uudisrakennukseksi. Työ on tehty Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirastolle hankesuunnittelun tueksi. Lähtötietoina on käytetty sosiaali- ja terveysvirastolta saatua alustavaa tilaohjelmaa ja tarvekuvausta sekä kaupunkisuunnitteluvirastolta saatua Vuosaaren Delfiinikortteleiden alueen kaavamuutoksen pohjaksi laadittua viitesuunnitelmaa.

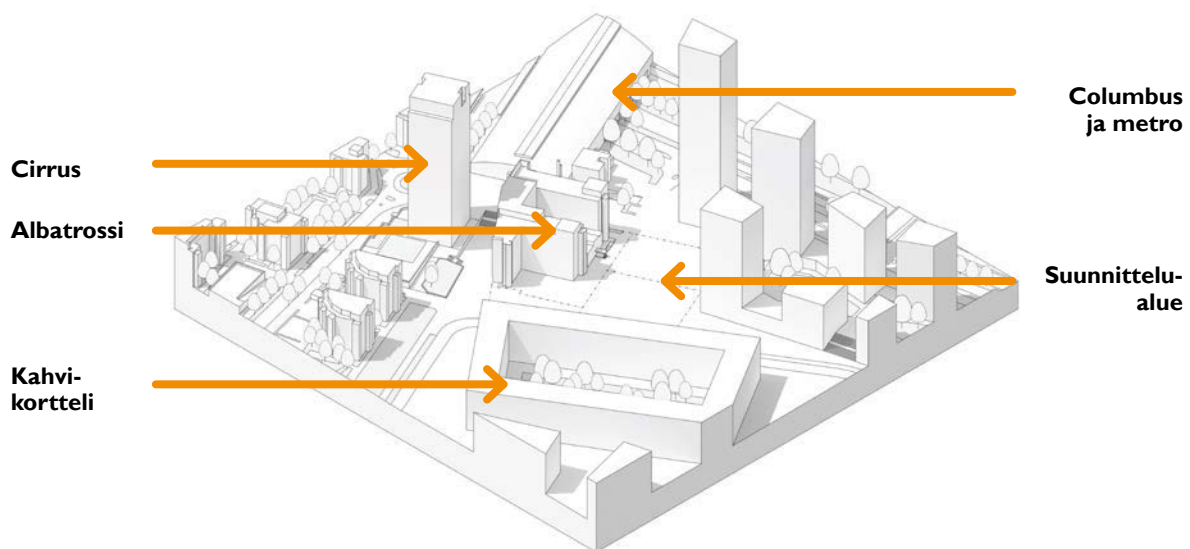
Monipuolinen palvelukeskus on hybridi-rakennus, joka muodostuu kaikille avoimesta palvelukeskuksesta sekä 140 paikkaisesta ryhmäkoti- ja asumisyksiköstä. Hankkeen kokonaislaajuus on 15 000 brm². Uudisrakennus muodostaa yhdessä palvelukeskus Albatrossiin sijoitettavien perhekeskuksen ja terveys- ja hyvinvointikeskuksen kanssa uudenlaisen monipalvelukeskuksen, jossa samassa paikassa tarjotaan kattavasti sosiaali- ja terveyspalveluja kaikille asukasryhmille. Tavoitteena on löytää urbaaniin ympäristöön ratkaisu, joka sopii kaupunkikuvallisesti keskustamaiseen rakenteeseen ja toiminnallisesti muodostuu luontevaksi osaksi ympäristön palveluverkoston. Myös rakennustekniset, ekologiset ja taloudelliset seikat sekä tilojen ylläpito ja huollettavuus on pyritty huomioimaan.

Opinnäytetyössä on aluksi perehdytty suunnittelualan lähiympäristöön, sen kaupunkirakenteeseen ja toiminnallisiin ominaisuuksiin. Itä-Helsingissä sijaitsevassa Vuosaaren kaupun-

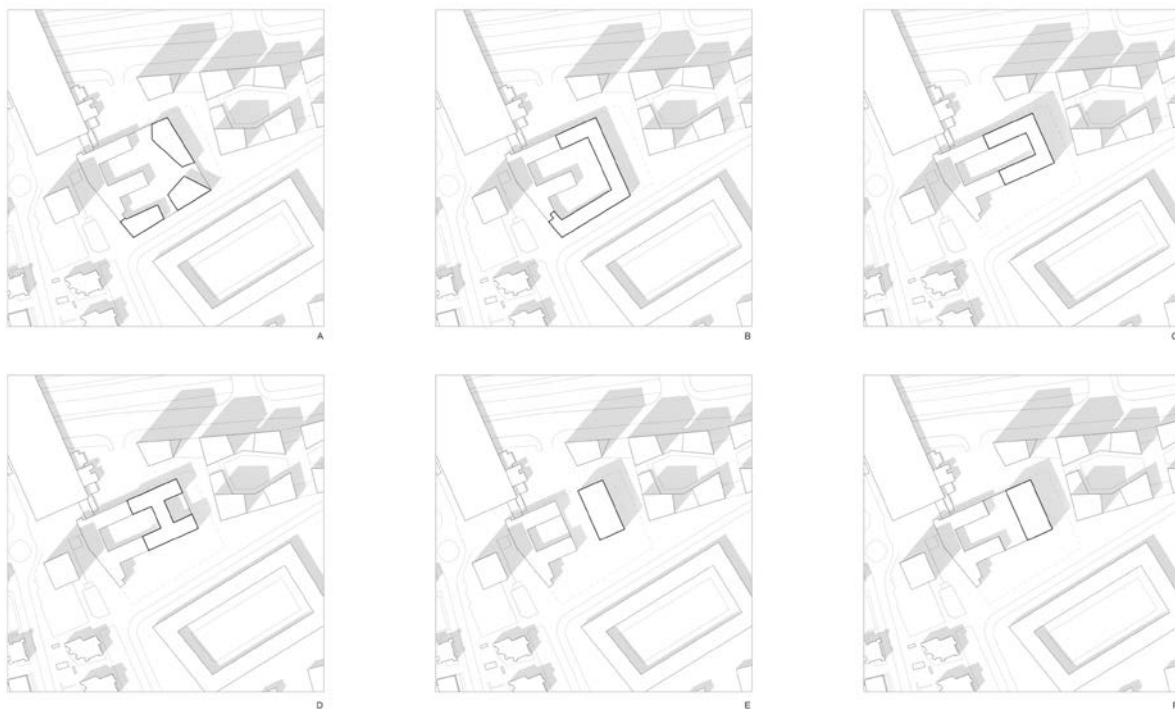
ginosassa asuu noin 37 000 asukasta. Vuosaari on toinen Helsingin metrolinjan itäisistä päätepysäkeistä. Vuosaarissa on kattavat peruspalvelut, jotka ovat keskittyneet pitkälti Vuosaaren keskustaan, metroaseman läheisyyteen. Kauppakeskus Columbuksessa käy noin 8 miljoonaa asiakasta vuosittain. Keskustassa sijaitsevat myös urheilu- ja liikuntapalvelut, kulttuurikeskus, kouluja ja lukuisia päiväkotia. Suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä sijaitsevassa Albatrossi-rakennuksessa toimivat Kelan aluetoimisto sekä Vuosaaren sosiaalikeskus ja terveysasema. Seitsemänkerroksinen, arkkitehti Frank Schaumanin suunnittelema Albatrossi-rakennus on valmistunut vuonna 1998. Rakennuksessa on sisäyhteys kauppakeskus Columbukseseen ja edelleen metroasemalle.

Suunnittelualue on nykyisin pääosin rakentamaton ja käyttämätöntä joutomaata. Vireillä on kaavamuutos. Arkkitehtuuritoimisto B&M on laatinut kaavamuutostyön tueksi viitesuunnitelman. Rakennusten arkkitehtonisessa ilmeessä on tarkoitus hyödyntää alueella ennen sijainneiden teollisten toimintojen mielikuvaa. Pihojen ilmeen puolestaan on tarkoitus luoda muistuma Vuosaaren vanhan huvilayhdyskunnan puutarhoista. Viitesuunnitelmassa on esitetty myös monipuolisen palvelukeskuksen uudisrakennus. Opinnäytetyössä on pohdittu vaihtoehtoisia ratkaisuja viitesuunnitelmassa esitetyille mallille.

Vuosaaren monipuolinen palvelukeskus pyrkii toisaalta täydentämään ympäristön palvelu-

Kuva 12. Suunnittelualan sijoittuminen ympäristöön.

Kuva 14. Ylhäällä vasemmalla on esitetty lähtökohtana ollut viitesuunnitelma. Opinnäytetyössä tutkittiin erilaisia kapearunkoisia rakennusvaihtoehtoja, jonka jälkeen päädyttiin kompaktiin, suorakulmaiseen malliseen ratkaisuun. Alhaalla oikealla näkyy opinnäytetyön suunnitteluratkaisu, jossa yksikerroksinen, pohjamuodoltaan neliömäinen, palvelukeskus muodostaa rakennuksen jalustan, joka liittyy Albatrossi-rakennukseen. Jalustan päällä on suorakaiteen muotoinen ryhmäkotikokonaisuus.

Vaikka palvelukeskus ja ryhmäkodit sijaitsevat samassa rakennuksessa, jää hybridiratkaisusta saavuttama konkreettinen hyöty alkuperäisen tilaohjelman mukaisessa ratkaisussa vaatimattomaksi; ryhmäkotien muistisairaiden asukkaiden itsenäinen liikkuminen palvelukeskukseen ja osallistuminen palvelukeskuksen toimintaa on haasteellista. Tässä suunnitelmassa on alkuperäistä tilaohjelmaa hieman muokaten luotu reilun kokoiset toimintatilat ryhmäkotien yhteyteen. Näitä tiloja voidaan käyttää ryhmäkotien oman toiminnan lisäksi myös palvelukeskustoiminnan järjestämiseen, jolloin ryhmäkotien asukkaat voivat itsenäisesti osallistua palvelukeskustoimintaan. Ryhmäkotien ulkoilupiha on katutasen yläpuolella oleva piha-alue, jolla muistisairaajat asukkaat voivat turvallisesti itsenäisesti ulkoilla. Pihalla on liikuntaa tukevia kulkureittejä, puita, muita istutuksia ja mahdollisuus pienimuotoiseen viljelyyn. Siellä on myös sopivia kiinteitä liikuntavälineitä, lepoaikoja ja oleskelualueita.

Henkilökunnan tiloja käyttävät palvelukeskuksen ja ryhmäkotien henkilökunnan lisäksi monipuolisen palvelukeskuksen toimintaan liittyvä henkilöstö, esimerkiksi kotihoidon henkilö-

kunta. Henkilökunnan työtila on monitilatoimisto, johon tarpeen mukaan järjestetään työpisteitä, hiljaisen työn tiloja sekä kokoustiloja. Lisäksi henkilökunnan tilat käsittävät pukuhuoneet ja taukotilat. Edellä mainittujen tilojen lisäksi rakennukseen liittyy lukuisia apu- ja huoltotiloja ja teknisiä tiloja. Aputiloista ehkä merkittävin on keittiö, jossa hoidetaan sekä palvelukeskuksen ravintolan että ryhmäkotien ruokahuolto.

Rakennuksen muodonantoa ovat ohjanneet Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston toive urbaanista, korkeastakin rakentamisesta ja Helsingin sosiaali- ja terveysviraston näkemys riittävän laajoista, yhtenäisistä kerroksista. Seuraavassa kuvasarjassa on esitetty, miten rakennuksen muodonanto on kehittynyt suunnittelu-prosessin aikana.

Vahvasti geometrinen rakennus on kaupunkirakenteessa osa Vuosaaren keskustan maa-merkkimäisten erityisrakennusten sarjaa. Uudisrakennus on etelä- ja pohjoisjulkisivuiltaan L-mallinen, ja jatkaa Albatrossin julkisivujen linjoja. Rakennuksen horisontaaliosan muodostaman jalustan päällä on ryhmäkotien ulkoilupiha. Länsi- ja itäjulkisivuilla rakennus on lähes täydellinen neliö. Itäpuolelle muodostuva kiilamai-

nen kaupunkitila luo vastaparin Albatrossin länsipuolen sisäänkäyntiaukiolle. Tontin eteläosan puuston puut tuovat maantasoon intimitettä ja suojaa.

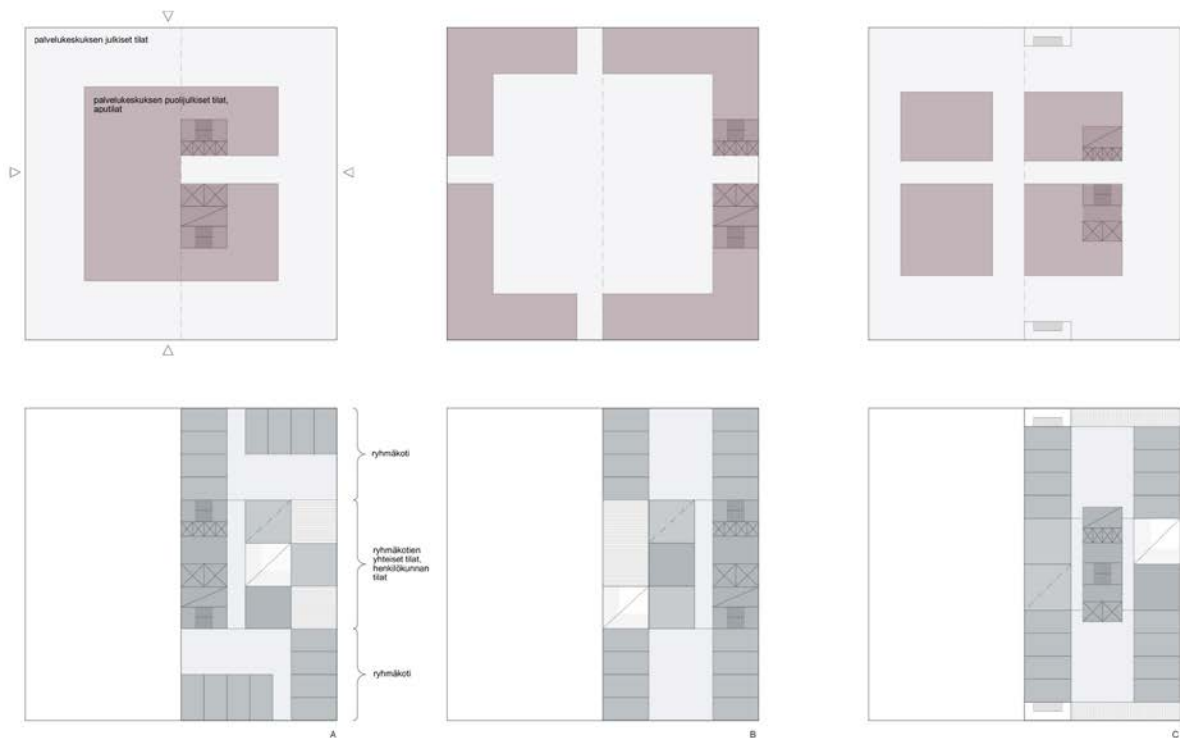
Vuosaaren monipuolinen palvelukeskus on käyttäjäkunnaltaan moninainen rakennus. Eri käyttäjäryhmiä ovat satunnaiset kävijät, tapahtumavieraat, palvelukeskuksen asiakkaat, päivätoimintayksikön asiakkaat, ryhmäkotien asukkaat, ryhmäkotien vierailijat sekä henkilökunta. Palvelukeskus on luonteeltaan julkinen, kaikille avoin kaupunkilaisten olohuone. Ryhmäkodit ovat pääosin asukkaiden yksityisiä tiloja. Tavoitteena on ollut ratkaisu, jossa kerrokset ovat pääasiassa vapaasti kuljettavissa ja kulunvalvonta tapahtuu vertikaaliyhteyksissä.

Monipuolisen palvelukeskuksen tilajäsentelystä on tehty useita eri vaihtoehtoja. Palvelukeskuksen aulatila toimii julkisena katutilan jatkeena. Rakennuksen läpi voi kulkea Albatrossiin ja aina eteenpäin kauppakeskus Columbukseen ja metroasemalle asti. Ryhmäkodit ovat saavutettavissa neljällä henkilöhissillä ja kahdella tavarahissillä. Ilmanvaihtokuilut sijaitsevat hissi-

rakenteen vieressä. Rakennuksen päädyissä on osastoidut poistumistieportaat.

Ulkoarkkitehtuuriltaan opinnäytetyössä on tutkittu eri vaihtoehtoja. Lopulta päädyttiin versioon, jossa on tasainen neliöaukutus lukuun ottamatta ryhmäkotien yhteistoimintatiloja, jotka erottuvat ulkomuodoltaan julkisivuissa.

Monipuolisen palvelukeskuksen alle on esitetty sijoittuva pysäköintilaitos oheistiloineen. Tila liittyy Albatrossin olemassa olevaan pysäköintihalliin. Rakennuksen ensimmäinen kerros muodostuu palvelukeskuksen tiloista. Ravintola-kahvila avautuu eteläpuolella olevaan puistoon. Toisessa kerroksessa on henkilökunnan tilat. Ryhmäkodit sijoittuvat kerroksiin 3-11. Ryhmäkodeissa pyritään toteuttamaan muistikylä-mallin ajatusta, jossa samankaltaisen tausta sekä samankaltaiset mieltymykset omaavat asukkaat sijoitetaan samaan ryhmäkotiin. Näin asukkaat voivat viettää aikaa mieluisassa seurassa. Kolmannessa kerroksessa sijoittuva ulkoilupiha toimii ryhmäkodin asukkaiden pihana, jonne on helppo ja turvallinen pääsy. Rakennuksen 12. kerrokseen on sijoitettu palveluasunto-

Kuva 15. Ylempi rivi osoittaa tilaryhmittelyn kehittymisen palvelukeskuksen osalta. Suunnittelussa päädyttiin ratkaisuun, jossa aulatila kiertää rakennuksen julkisivuja ja tilablokit on koottu rakennuksen keskelle. Alempi rivi kuvastaa ryhmäkotien tilaratkaisua, jossa päädyttiin selkeään, hierarkkiseen ratkaisuun; vertikaaliyhteys ja oheistilat ovat sijoitettu keskelle ja asuinhuoneet sekä niihin liittyvät yhteistilat päätyihin.

ja. Ylimmässä kerroksessa on hiljentymistila ja omaisten muistohuone sekä palvelukeskuksen kabinetti- ja saunatilat sekä näköalaterassi.

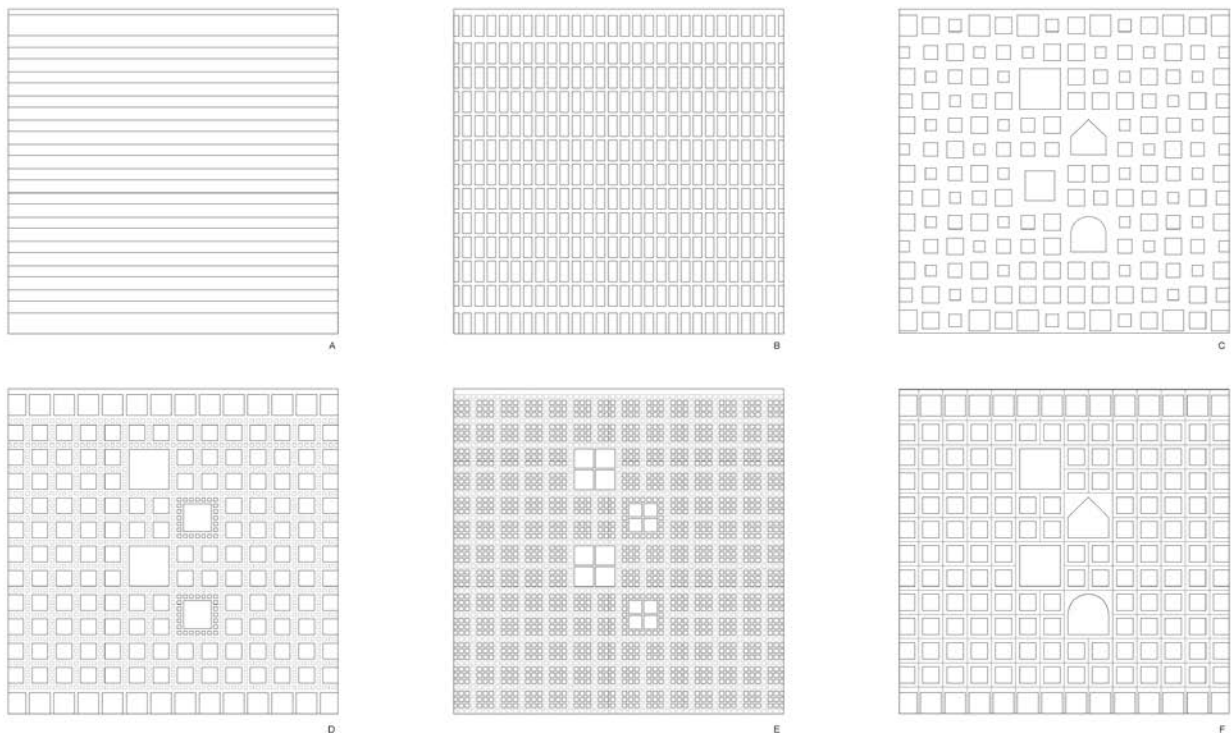
Tilojen suunnittelussa on kiinnitetty erityisesti huomiota esteettömyyteen; rakennus ja sen lähiympäristö ovat kauttaaltaan esteettömiä. Mitoituksessa on otettu huomioon liikkumisen apuvälineiden käyttämisen lisäksi myös toisen ihmisen apu, fyysinen avustaminen ja ohjaus sekä neuvonta. Tilojen selkeäpiirteisyys helpottaa aistirajoitteisten henkilöiden toimintaa tiloissa ja toisaalta luo turvallisuuden tunnetta. Asuinympäristön on tarjottava eriluonteisia tiloja. Tilat mahdollistavat yhteisöllisyyden, mutta toisaalta tarjoavat myös yksityisyyttä

Vuosaaren monipuolisessa palvelukeskuksessa on haettu muuntojoustavaa ratkaisua, jossa kantavat julkisivut ja vertikaaliydin mahdollistavat väliseinien vapaan sommittelun ja tilojen muokkaamisen kantaviin rakenteisiin puuttumatta. Muuntojoustavuus pidentää ra-

kennuksen elinkaarta, kun tilat voidaan helposti järjestellä uudelleen vastaamaan muuttuneita tarpeita. Rakennuksen ryhmäkotiosan kerroksia voidaan muokata käyttötarpeiden mahdollisesti muuttuessa. Myös rakennuksen sisäänkäynti- ja pysäköintijärjestelyt ovat suunniteltu niin, että ryhmäkotikerroksia voidaan tarpeen tullen muuttaa vaikkapa asunnoiksi tai toimistotilaksi.

”Palvelurakennuksen suunnittelu on toisaalta haastavaa, toisaalta palkitsevaa. Suunnittelutyö on usein tasapainottelua palvelurakennussuunnittelun tavallista tiukempien reunaehtojen sekä omien arkkitehtonisten tavoitteiden välillä. Tasapainon löytyessä saattoi kokea saaneensa aikaan ehkä jotain aidosti merkityksellistä.”

Kuisma Rasilainen, 2017.

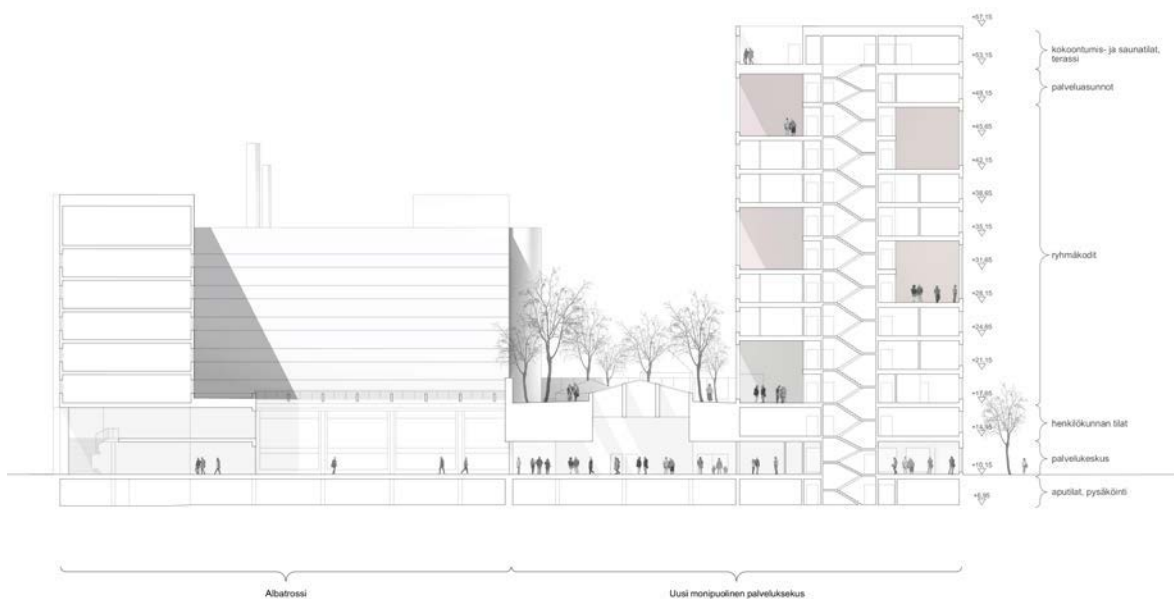
Kuva 16. Julkisivuvaihtoehtojen kehittyminen nauhaikkuna-periaatteesta neliöaukutus-malliin, jossa ryhmätilojen yhteistilat erottuvat ulkomuodoltaan. Julkisivut ovat taustamaalattua valkoista lasia. Yhteistilojen suurien ikkuna-aukkojen takaa kajastavat sisätilojen värit.

Kuva 19. Ryhmäkotien kerrokset 4-7. Kerroksissa keskellä yhteistilat sekä aputilat. Päädyissä kahdeksan asunnon ryhmäkodit ja oma parveke.

Kuva 20. Näkymä ryhmäkodin sisällä olevasta yhteisestä oleskelutilasta.

Kuva 21. Leikkaus, josta näkyy monipuolisen palvelukeskuksen kolmannen kerroksen ulkotila ja liittyminen Albatrossi-rakennukseen.

**Kuva 22. Näkymä ryhmäkodin sisällä olevasta yhteistoimintatilasta, joka myös palvelukeskuk-
sen käytössä.**

IVALONTAAJAMAN KEHITTÄMINEN VANHUSYSTÄVÄLLISEKSI

INARIN KUNTA

Opinnäytetyön tekijä: Niilo Tenkanen, I I/2016

Valvoja: professori Kimmo Lapintie

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Yhdyskuntasuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201612085723>

Opinnäytetyön lähtökohtana on tutkia ja kuva-
ta toimenpiteitä, joilla Ivalon taajama voi tukea
ikäihmisten arkea, kotona asumisen mahdol-
lisuutta ja toimintakyvyn ylläpitoa. Työssä on
ensin selvitetty, mitä ikäystävällinen yhdyskun-
tasuunnittelu on, ja mitkä ovat keinot muuttaa
taajamaa ikäystävälliseksi. Lopuksi on esitetty
suunnitelma Ivalon taajamakeskustan kehittä-
miseksi.

Asuinpaikalla, asunnolla ja sen fyysisellä
lähiympäristöllä, on todettu olevan vaikutus
ikäihmisten hyvinvointiin. Ympäristön tukiessa
aktiivista elämää ovat ikäihmiset usein onnel-
lisempia ja terveempiä, ja heidän mahdollisuu-
tensa elää haluamaansa elämää on parempi.
Ikäystävällisen yhdyskuntasuunnittelun avain-
tekijöiksi voidaankin nostaa kolme keskeistä tee-
maa: käveltävyys, palvelut ja asuminen.

Kävelyn ja ulkona liikkumisen on todettu
edistävän terveyttä, jonka on puolestaan todettu
vähentävän muun muassa masentuneisuutta.⁶
Liikunnan on myös todettu edistävän toimin-
takykyä niin, että enemmän elämän aikana ak-
tiivisesti liikkuneet säilyttävät toimintakykynsä
pidempään kuin vähemmän liikkuneet.⁷

Käveltävyyden on todettu vaikuttavan myön-
teisesti siihen, kuinka paljon ikääntyneet ym-
päristössään liikkuvat, ja onko ikääntyneiden
liikunta yleisesti riittävää hyvän terveyden yl-
läpitämiseksi.⁸ Lisäksi käveleminen on liikku-
mismuoto, johon monella ikääntyneellä on mah-
dollisuus myös silloin, kun autolla ajaminen tai
julkinen liikenne eivät liikkumista mahdollista.
Käveltävyyttä edistävät toimenpiteet voidaan ja-
kaa käveltävyyden esteiden poistamiseen ja kä-
velyn motivaation lisäämiseen.

Ikäihmiset ovat muuta väestöä sidotumpia
omaan asuinpaikkaansa, joten palveluiden lä-
heisyys on erityisen tärkeää.⁹ Ikääntyneille pal-
velut ovat motivaatio liikkua aktiivisemmin, ja
toisaalta palveluissa käyminen tarjoaa sosiaalisia
tilanteita. Mitä enemmän palveluita on saavutet-
tavissa helposti, sitä enemmän ympäristö tarjoaa
mahdollisuuksia aktiiviseen ja omaehtoiseen
elämään. Ikääntyneille tärkeitä palveluita eivät
ole pelkästään kaupalliset palvelut. Esimerkiksi

työväenopistojen tarjoamat kurssit ja kirjastot
ovat ikäihmisten aktiivisesti käyttämiä palvelu-
ja.¹⁰

Palvelut voidaan jakaa kotiin tuotaviin palve-
luihin ja kodin ulkopuolisiin palveluihin, joiden
käyttäminen edellyttää liikkumista. Molemmat
palvelumuodot hyötyvät tiiviistä yhdyskun-
tarakenteesta. Kotiin tuotavat palvelut hyötyvät
siitä, ettei palveluntarjoajan työntekijöiden tar-
vitse matkustaa niin paljon. Kodin ulkopuoliset
palvelut hyötyvät taas siitä, että asiakkaiden on
helpompi käyttää palveluita, asiakkaat eivät ole
riippuvaisia liikenneyhteyksistä tai omasta au-
tosta.

Ostosten tekeminen on nykyisin siirtynyt yhä
suurempiin kauppakeskuksiin taajamien laidoil-
le. Kävelyetäisyydellä päivittäistavarakaupasta
asuvien osuus on pudonnut tämän kehityksen
myötä selvästi. Hypermarkettien perustaminen
on luonut ympärilleen palvelutyhjiöitä, pienem-
mät myymälät lähialueilta ovat monin paikoin
kadonneet. Kaavoitus ohjaa palveluiden sijoit-
tumista. Fyysistä ulkoympäristöä ja asumista
voidaan parantaa palveluvyöhyke-periaatteella,
keskittämällä palveluita lähelle toisiaan.

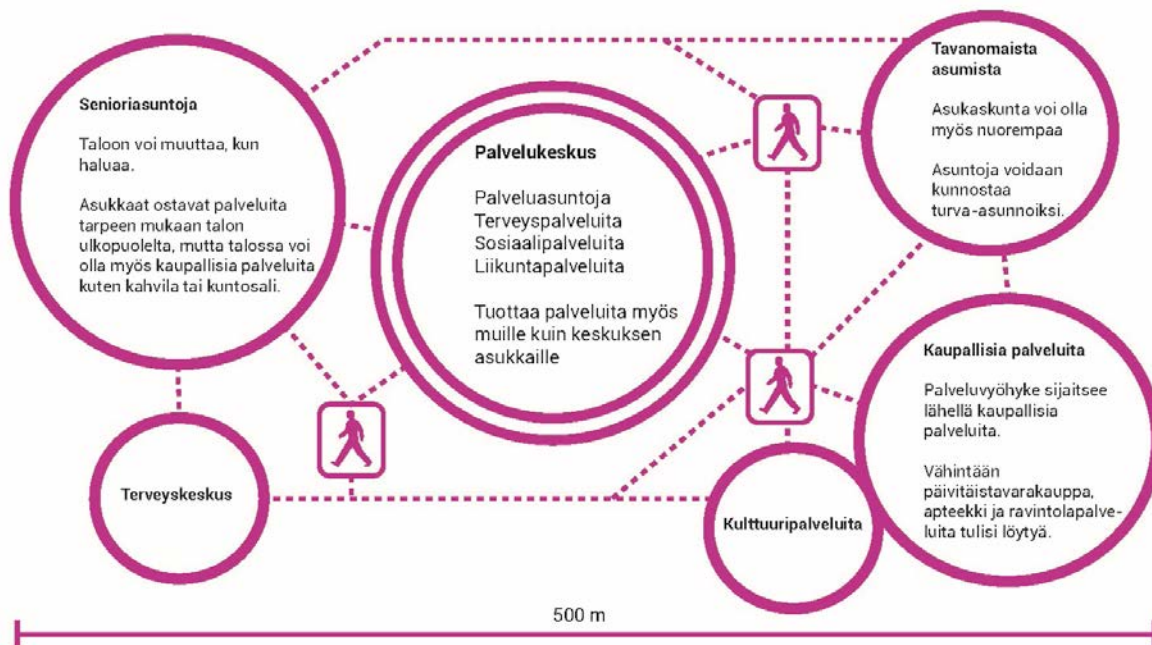
Aging-in-place -näkökulma ohjaa kotona
asumisen tukemisen lisäksi kehittämään erilai-
sia asumisen välimuotoja, kuten senioritaloja
ja ikäihmisten vuokratiloja, jotka sijoittuvat ta-
vanomaisen asunnossa asumisen ja laitoshoidon
väliin.¹¹

Palveluiden lisäksi kodin läheisyyteen tar-
vitaan virkistysalueita, jotka ovat viihtyisiä,
happokulkuisia, esteettömiä, turvallisia myös
pimeään aikaan, varustelutasoltaan hyviä ja hel-
posti saavutettavissa.

Suomen neljä vuodenaikaa tuovat haasteita
suunnitteluun – miten toteuttaa ympäri vuoden
ikäystävällinen taajama? Usein erityisesti kevät
ja syksy jäävät suunnittelussa paitsioon. Ikään-
tyvät ovat kesäisin noin kaksi kertaa fyysisesti
aktiivisempia ulkona kuin talvella¹², mikä ei ole
ihme ottaen huomioon kuinka paljon ikäänty-
neet kokevat hankaluuksia nimenomaan talvella
ulkona liikkumisessa.

Norjassa tehty tutkimus valaisee niitä tekijöi-

6 Glass ym. 2006
7 Pitkälä 2008
8 King ym. 2011
9 Siitonen 2008
10 Laiti ja Arsiola 2015
11 Välikangas 2009
12 Sumukadas ym. 2009

Kuva 23. Ikääntyneiden asumisvaihtoehtoja palveluvyöhykkeellä. Asunnot sijaitsevat alle 500 m päässä palveluista.

tä, jotka erityisesti talvella hankaloittavat ikääntyneiden ulkona liikkumista. Varsin ilmeisesti liukastumisen ja sitä seuraavan kaatumisen vaara on tutkimukseen osallistuneiden ikääntyneiden suurin huoli. Kaatumista talvella ei nähty pelkästään loukkaantumisvaaran vuoksi erityisen vaarallisenä vaan myös siksi, että talvella ulkona liikkuu vähemmän ihmisiä, jotka voisivat auttaa kaatunutta henkilöä.¹³

Suomen ilmasto aiheuttaa eräänlaisen ristiriidan suunnittelua ohjaavien hyvien käytäntöjen kannalta. Koska auringon tulokulma on Suomessa usein matala, ei taloja yleensä rakenneta tiiviisti ja varjoja pyritään välttämään, mutta toisaalta tällainen ympäristö on usein myös avoin ja tuulinen. Ulkona liikkumisen kannalta tiivis ja runsaspuinen kylämäinen keskusta on kylmien ilmojen kannalta parempi vaihtoehto kuin väljä taajama, joita Suomessa on viime vuosikymmeninä totuttu rakentamaan.

Inarin kunta on vajaan 7000 asukkaan harvaan asuttu kunta Lapissa. Noin puolet asukkaista asuu kunnan keskustaajamassa Ivalossa. Kunnan ikärakenne muuttuu seuraavien vuosikymmenten aikana merkittävästi: yli 65-vuotiai-

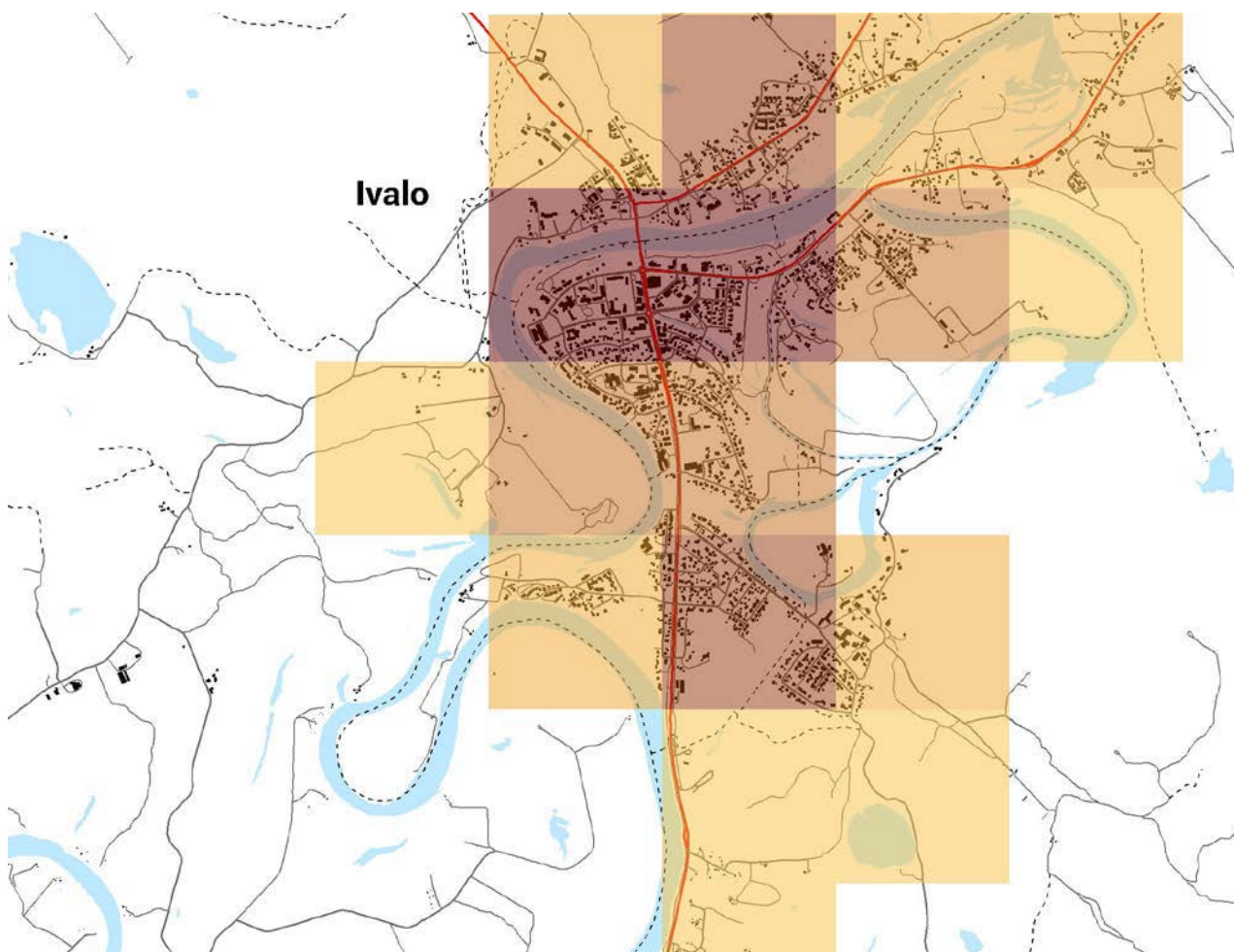
den määrän kasvaessa nykyisestä 1735:sta noin 2400:aan vuoteen 2040 mennessä.¹⁴ Edessä oleva muutos lisää tarvetta yhdyskuntarakenteen kokonaisvaltaiseen tarkasteluun ja toimenpiteitä, millä vastata tuleviin haasteisiin.

Ivalon yhdyskuntarakenne on väljä, joskin väentiheys on likimäärin yhtä suuri kuin valtaosassa saman kokoisia taajamia Suomessa. Asukkaista suurin osa asuu omakotitaloissa, autovyöhykkeellä, kaukana keskustasta, jonne lähes kaikki palvelut ovat keskittyneet. Ivalon liikenne perustuu yksityisautoiluun eikä sisäistä julkista liikennettä ole. Keskusta-alue on kuitenkin suhteellisen pieni (0,56 km²), ja sen sisällä on mahdollista liikkua kävellen. Ivalo sijaitsee kaukana suuremmista taajamista. Lähin suurempi keskus on Sodankylä, joka sijaitsee 150 kilometrin päässä Ivalosta etelään.

Ikääntyneiden näkökulmasta yhdyskuntarakenne on haasteellinen. Jos toimintakyky heikkenee niin paljon, että oman auton käyttö ei ole enää mahdollista, liikkuminen vaikeutuu merkittävästi. Koska taajama on suunniteltu vain autoliikenteen näkökulmasta ja palvelut on suunniteltu autoilevia asukkaita varten, on

13
14

Krogstad ym. 2015
Suomen virallinen tilasto 2017

Kuva 24. Ivalon väestötiheys, tummanruskea 401 tai enemmän as/km², vaalea keltainen 10–100 as/km²

autottomana vaikea saavuttaa tarvittavia palveluita muualla kuin aivan ydinkeskustassa, jossa asuntotarjonta on hyvin rajallista.

Ivalon kaupalliset palvelut ovat keskittyneet päätien (Valtatie 4) varteen. Palvelutarjonta on taajaman kokoon verrattuna varsin kattavaa. Ivalosta löytyy mm. kolme päivittäistavarakauppaa, apteekki, kirjasto, elokuvateatteri, kahvila, ravintoloita, useampi hotelli, vaatekauppa, kodinkoneliike ja kioski.

Oheisessa kartassa on analysoitu kävelyetäisyyksiä (500 m) erinäisistä tärkeistä palveluista. Tavoitteena on ollut löytää ne paikat keskustajamassa, joista mahdollisimman moni palvelu on etäisyyden puolesta saavutettavissa kävellessä (punaisimmat alueet).

Saavutettavuudeltaan parhaille paikoille on järkevä kehittää ikääntyneiden asumispalvelui-

ta, koska niillä paikoilla on mahdollista elää itsenäisesti myös ilman autoa. Kyseisillä paikoilla asuminen myös kannustaa ulkona liikkumiseen.

Inarilaisille yli 65-vuotiaille tehdyssä kyselyssä peräti 50 % (538 vastaajaa) epäili, että etäisyys palveluihin tulee olemaan syy, jonka vuoksi he joutuvat muuttamaan pois nykyisestä kodista.¹⁵ Palveluiden sijainti kaukana asunnoista on siten ongelma, joka vaikuttaa hyvin monen inarilaisen elämään joko nyt tai tulevaisuudessa.

Samassa kyselyssä kysyttiin myös arviota tulevaisuuden palvelutarpeesta. Viiden vuoden sisällä kuntoutus- tai lyhytaikaishoitoja arveli tarvitsevansa 64 % vastaajista, kylätyöntekijän palveluita 65 % ja päiväpalvelua 56 % vastaajista. Asiointi- ja kauppapalvelua, kuljetuspalvelua, turvapalvelua ja siivouspalvelua arveli tarvitsevansa 48–50 % vastaajista.¹⁶

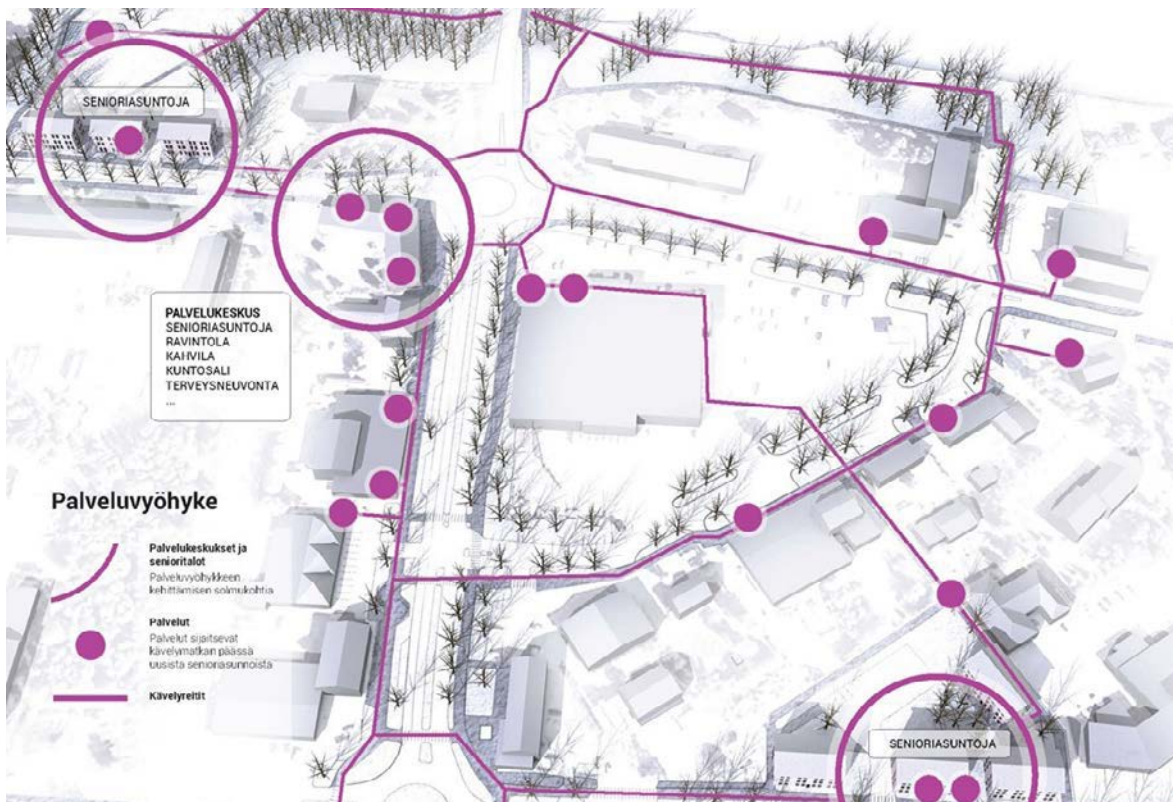
15 Laiti ja Arsiola 2015

16 Laiti ja Arsiola 2015

1. Terveyskeskus
2. S-Market
3. Apteekki
4. Kirjasto
5. K-Supermarket
6. Linja-autoasema

Kuva 25. Ivalon taajaman palvelut ja niiden saavutettavuus kävelen.

Kuva 26. Suunnitelma Ivalon keskusta-alueen täydennysrakentamisesta, palveluiden sijoittamisesta lähelle asumista ja esteettömien kävelyreittien lisäämisestä.

On siis varsin ilmeistä, että palveluntarve luo tulevaisuudessa kysyntää uusille palveluille. Niiden kehittäminen palveluvyöhykkeellä yhdessä asumispalveluiden kehittämisen kanssa lieenee järkevää.

Koska Ivalon kokoisessa taajamassa tarve uudelle rakentamiselle on määrältään pientä, on opinnäytetyössä ehdotettu maltillista täydennysrakentamista. Uusien senioriasuntojen ja palveluiden lisäksi keskeistä on fyysisen ulkoympäristön kehittäminen. Tavoitteena on luoda viihtyisiä kävelyverkosto, jossa on turvallista liikua eri vuodenaikoina. Taajaman läpi virtaava

Ivalonjoki on tarkoitus liittää myös osaksi suunnitelmaa tuomalla sen merkitystä virkistysalueena vahvemmin esille.

"Kuitenkin, pienessä taajamassa yksittäisillä toimenpiteillä voi olla suhteellisen suuri merkitys. Yhden senioritalon rakentaminen voi käytännössä muuttaa asuntotarjonnan oleellisesti ja yhden puiston rakentaminen voi tarjota virkistysmahdollisuuksia, joita ei ole aiemmin ollut kunnassa tarjolla lainkaan."

Niilo Tenkanen, 2016

Kuvat 27 ja 28. Katuleikkaus nykytilasta ja suunnitellut muutokset, jossa ajotietä kavennettu ja jalankulkuväylästä tehty viihtyisämpi kasvillisuutta ja levähdyspaikkoja lisäämällä.

Kuva 29. Ivalon taajamaarakennetta täydennetään uusilla rantapuiston viereen sijoittuvilla senioritaloilla.

YHTEISÖLLINEN PÄIVÄKESKUS LAPINJÄRVELLE

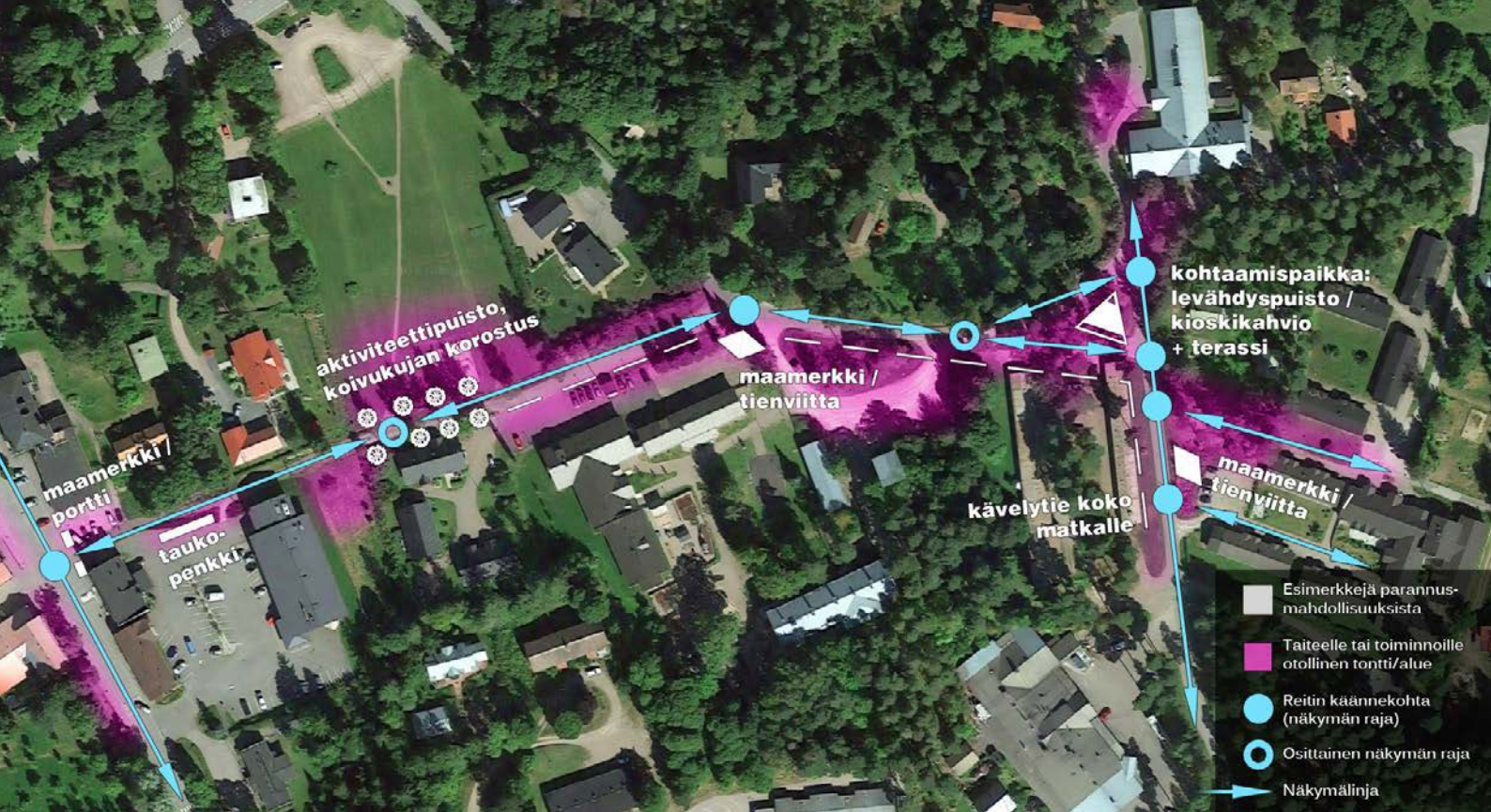
LAPINJÄRVEN KUNTA

Opinnäytetyön tekijä: Joonas Ala-Karvia, I I/2016

Valvoja: professori Trevor Harris

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Kaupunkisuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201612085721>

Kuva 30. Suunnitelma taajamakeskustaa ja sen itäpuolella sijaitsevia ikäihmisten asuntoja yhdistävän kävelyreitin kehittämisestä, huomioiden reitin näkömäärälinjat ja käännekohtat.

Opinnäytetyön lähtökohtana on Lapinjärven ikäihmisille suunnatun päivätoiminnan kehittäminen. Lisäksi työssä tutkittiin taajaman läpi kulkevan kävelyraitin toimivuutta ja ratkaisuja ikäihmisten kotona asumiseen. Tavoitteena oli luoda ikä-ystävällinen taajama, jossa palvelut on helppo saavuttavissa kävelen, ja joka tukee eri-ikäisten asukkaiden yhteisöllisyyttä. Työ oli osa Lapinjärven "Ihmislähtöinen kunta" -kehitystyötä.

Lapinjärvi on noin 2800 asukkaan maalaiskunta Uudenmaan maakunnassa, Porvoon ja Kouvolan välissä. Kunta on vahvasti kaksikielinen. Yli 65-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä on lähes 28 %, mikä on selkeästi Suomen keskiarvoa korkeampi. Saapuminen Lapinjärven kirkonkylään tapahtuu pääasiassa valtatie 6:n kautta. Lapinjärven lähin kaupunki on Loviisa, joka sijaitsee noin 22 km päässä.

Palveluvalikoima kunnassa on kattava. Opinnäytetyön analyysien perusteella taajamaa täydentävät palvelut voivat kohdistua erikoistarpeisiin ja -ryhmiin, kuten tilat esiintyvälle taiteelle, yleiskäyttöinen kylätalo, kaupallisten palveluiden toteuttaminen lähempänä senioreita ja ikäihmisiä, urheilukeskus tai uimahalli.

Opinnäytetyössä esitetään nykyisen kyläraitin kehittämistä niin, että se houkuttaisi ja tukisi taajamakeskustasta hieman sivussa sijaitsevan

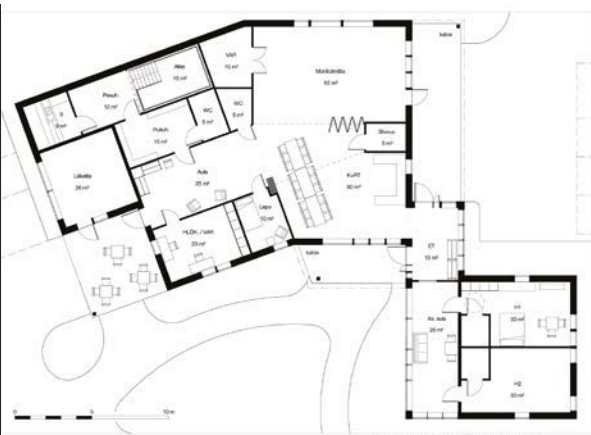
palvelukodin ja senioritalojen asukkaita itseensä ulkona liikkumiseen. Suunnitelmassa ehdotetuilla toimenpiteillä, levähdyspaikkojen lisäämisellä, maamerkeillä ja erilaisilla virikkeillä reitin varrella, tavoitetaan esteettömyyden parantamista sekä muistiystävällisyyden lisäämistä.

Opinnäytetyössä haetaan ikäihmisten päivätoiminnalle ja asumisratkaisuille sopivaa sijaintia Lapinjärven taajamarakenteessa. Tavoitteena on löytää tontti, joka on kunnan omistama, ja joka sijoittuu kävelyraitin välittömään läheisyyteen, jolloin uudisrakennukset täydentävät kunnan taajamarakennetta. Lapinjärven nykyiset, 1970–80-luvuilla rakennetut, vanhainkoti, palvelukoti ja senioreiden rivitaloasunnot, sijoittuvat taajamakeskustan itäpuolelle. Puset, yksikerroksiset rivitaloasunnot ovat huonokuntoiset. Vanhainkoti ja palvelukoti ovat tilaratkaisuiltaan oman aikansa tuotoksia, ja niissä asukkaille suunnattujen yhteistilojen määrä on varsin vähäinen.

Uuden päivätoimintakeskuksen on tarkoitus tukea iäkkäiden henkilöiden kotona asumista ja samalla tarjota myös palveluja ja aktiviteetteja hieman enemmän hoivaa tarvitseville palvelukodin ja vanhainkodin asukkaille. Lapinjärven kunnan tavoitteet, jotka näkyvät päivätoimintakeskuksen suunnittelussa, ovat palveluiden elin-

Kuva 31. Vaihtoehto A, jossa päivätoimintakeskus sijaitsee kyläraitin varrella. Keskukseen yh-

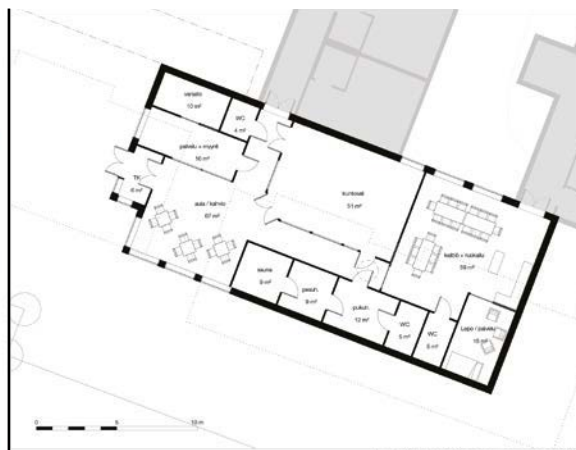

Kuva 20. Vaihtoehto 1 pohjapiirustus, 1.200.

Kuva 31. Vaihtoehto A, jossa päivätoimintakeskus sijaitsee kyläraitin varrella. Keskukseen yhteydessä on kaksi pientä asuinhuoneistoa lyhytaikaiseen majoitukseen. Uudisrakennuksen ja olemassa olevan palvelukodin väliin on esitetty asuinrakentamista, tavallisia asuntoja, jotka sopivat myös ikäihmisille. Tässä mallissa ikäihmiset tuodaan kylän palveluiden luokse ja samalla kyläläiset ikäihmisten palveluiden luokse.

Kuva 31. Vaihtoehto 2 asemapiirustus, 1.1500.

Kuva 22. Vaihtoehto 2 pohjapiirustus, 1.200.

Kuva 32. Vaihtoehto B, jossa päivätoimintakeskus on liitetty osaksi nykyistä palvelutaloa. Näin palvelutalon yhteyteen voidaan saada esimerkiksi kuntosali. Vaihtoehdossa kuitenkin päivätoimintakeskus on vahvasti osa palvelukotia, jolloin sen merkitys kaikille avoimena kylätalona ei toteudu.

voimaisuuden takaaminen, asukkaiden yhdenvertaisuus kunnan palveluissa, ja tasavertaisuus yhteisön jäsenenä, sekä ikäihmisten laitosasumiseen siirtymisen lykkääminen ennaltaehkäisevällä toiminnalla, kuten kuntoutuksella ja mui-
tuoireisten henkilöiden päivähoidolla.

Lapinjärven taajaman rakennuskanta muodostuu matalista, 1-2 kerroksisista, harjakattoisista, maalaisidylliin asetetuista puurakennuksista. Uudisrakennuksen on tarkoitus olla luonteva osa tätä ympäristöä. Päivätoimintakeskuksesta on tarkoitus muodostua eräänlainen tuttu ja turvallinen, helposti lähestyttävissä oleva "kylätalo". Rakennus ja siihen liittyvä konsepti luovat jotain uutta, siksi rakennuksen

ulkohahmossa tulisi näkyä perinteisen puuarkkitehtuurin lisäksi myös jotain nyky- tai uuden-
aikaista ja ihmislähtöistä.

Ikäihmisten asuntoratkaisuksi on opinnäytetyössä lisäksi esitetty pelkistettyä, noppamaista, 50 m² kokoista asuntomallia, joka on helposti valmistettavissa ja erilaisiin asukkaisiin ja elämäntapoihin mukautuva.

Edellä kuvattujen vaihtoehtojen pohjalta on kehitetty vielä kolmas vaihtoehto, jossa päiväkeskus sijoittuu palvelukodin ja kyläraitin välimaastoon, ja sitä ympäröi 42 uutta asuintalaa. Nykyiset, huonossa kunnossa olevat rivitaloasunnot ovat esitetty purettaviksi. Päivätoimintakeskuksen sijoittuminen erillään palvelukodis-

ta tekee rakennuksesta vähemmän laitosmaisen. Läheisyys palvelukotiin kuitenkin tuo synergia-etuja henkilöstön käytön suhteen.

Uudisrakennukseen on määrää sijoittaa kuntosali, kahvila sekä palveluneuvontaa ikäihmisille. Rakennuksessa on mahdollista järjestää jumppatuokioita, kerhotoimintaa, kokouksia ja juhlia. Ruokailutilan yhteydessä on myös sivuhuone päivätoimintaan osallistujien lepotarpeisiin ja

muuhun rauhallisempaan oleiluun tai vaikka hierojan vierailuihin.

"Kustannustehokkuus tarkoittaa Lapinjärven kunnassa ennen kaikkea kuntalaisille tuotetun hyvinvoinnin ja muiden arvojen maksimointia."

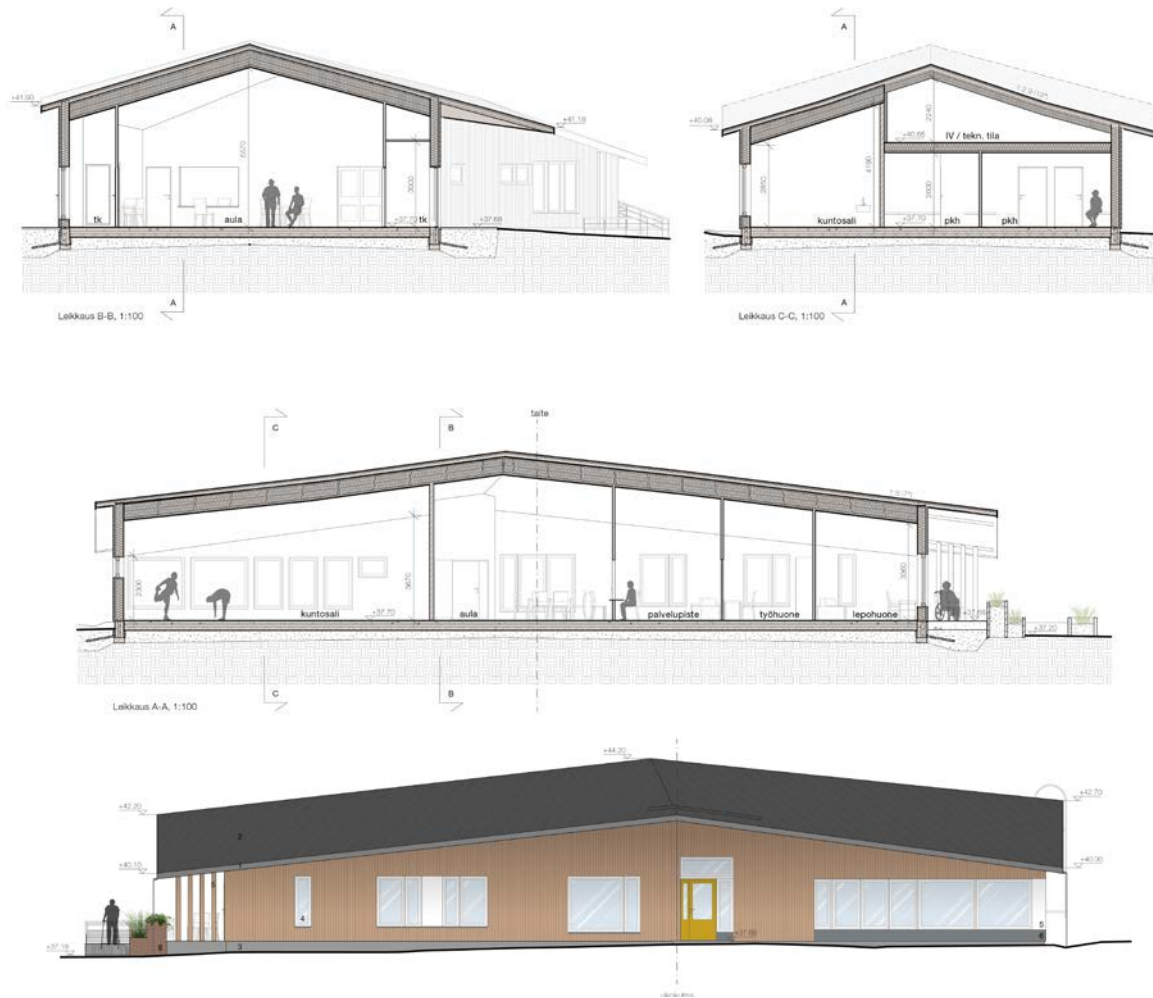
Joonas Ala-Karvia, 2016

Kuva 33. Päivätoimintakeskus sijoittuu lähelle nykyistä palvelukotia ja vanhainkotiä sekä uusia ikäihmisten asuintaloja. Keskus vahvistaa lähiympäristön identiteettiä. Rakennus ei kuitenkaan toimi samanlaisena linkkinä taajaman keskustatoimintojen suuntaan, kuin aikaisemmassa vaihtoehdossa A, jossa rakennus oli lähempänä kyläraittia.

Kuva 34. Päivätoimintakeskuksen pohja, jossa keskellä aulatila, vasemmalla kuntosali ja sauna, oikealla ruokailu ja lepotila. Kahvilan terassi avautuu itään, nykyisen palvelukodin suuntaan.

Kuvat 35 ja 36. Päivätoimintakeskuksen leikkaus- ja julkisivukuvat.

Kuva 37. Päivätoimintakeskus idästä päin nähtynä, edessä kahvion terassi, jonne esteetön pääsy, ja jonka yhteydessä kasviviljelymahdollisuus.

IKÄYSTÄVÄLLISTÄ ASUMISTA PORVOON JOHANNISBERGIIN

PORVOON KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Meri-Aurea Pfeifer, 9/2017

Valvoja: professori Hannu Huttunen

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

Kuva 38. Europan II -arkkitehtuurikilpailussa haettiin ratkaisuja Porvoonjoen länsirannan kehitykselle. Nykyinen rakennuskanta on esitetty harmaalla, Johannisbergin tontti on merkitty punaisella ääriiviä.

Opinnäytetyön lähtökohtana on suunnitella Porvoon Johannisbergin alueelle ikäihmisille suunnattu palvelukortteli, jossa yhdistyvät monet eri asumismuodot tavallisesta asumisesta ja perhehoidosta aina tuettuun asumiseen asti. Erityisesti muistisairaille ikäihmisille on haettu asumisratkaisua, joka mahdollistaa joustavan liikkumisen sisä- ja ulkotiloissa huomioiden kuitenkin myös turvallisuuden näkökulman.

Johannisbergin suunnittelualue sijaitsee 1,5 km päässä Porvoon keskustasta, Porvoonjoen länsirannalla, korkealla kukkulalla. Samalla paikalla sijaitsi jo vuonna 1886 Porvoon kaupungin köyhäinhuoltolaitos, ja myöhemmin vanhainkoti. Suunnittelualueen nykyinen rakennuskanta on monen ikäistä. Tontin pitkistä historiasta muistuttavat vielä tänäkin päivänä vanha maa-kellari, katkemia kivimuurista sekä iäkkäät pihapuut.

Johannisbergin alueella on useita eri aikakaudelta peräisin olevia palvelurakennuksia. Mathildakoti, entinen päärakennus, on peräisin vuodelta 1899. Vaalea, puinen, yksikerroksinen rakennus on nykyisin suojeltu, ja se tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa muistisairaille ikäihmisille. Paikkoja rakennuksessa on yhteensä 14.

Poppeli on keltaiseksi rapattu, pitkä ja korkea rakennus, joka on valmistunut vuonna 1957. Nykytilassa rakennus on huonossa kunnossa. Rakennus on toiminut vastaanottokeskuksena 150 turvapaikanhakijalle. Syreeni on uusin, vuonna 1983 rakennettu, valkoiseksi rapattu tiilirakennus, joka toimii kahdessa kerroksessa. Osastolla on 38 pitkäaikaishoitopaikkaa.

Johannisbergin alue on muuttunut viime vuosikymmenten aikana. Ympäri on rakentunut tiivis pientaloalue, joka sisältää myös pari yksityistä palvelutaloa. Porvoonjoen länsirantaa on tarkoitus kehittää lähitulevaisuudessa lisäämällä sinne asumista, palveluja ja työpaikkoja. Ennen syrjässä ollut Johannisberg nivoutuu tulevaisuudessa yhä vahvemmin osaksi Porvoon kaupunkia.

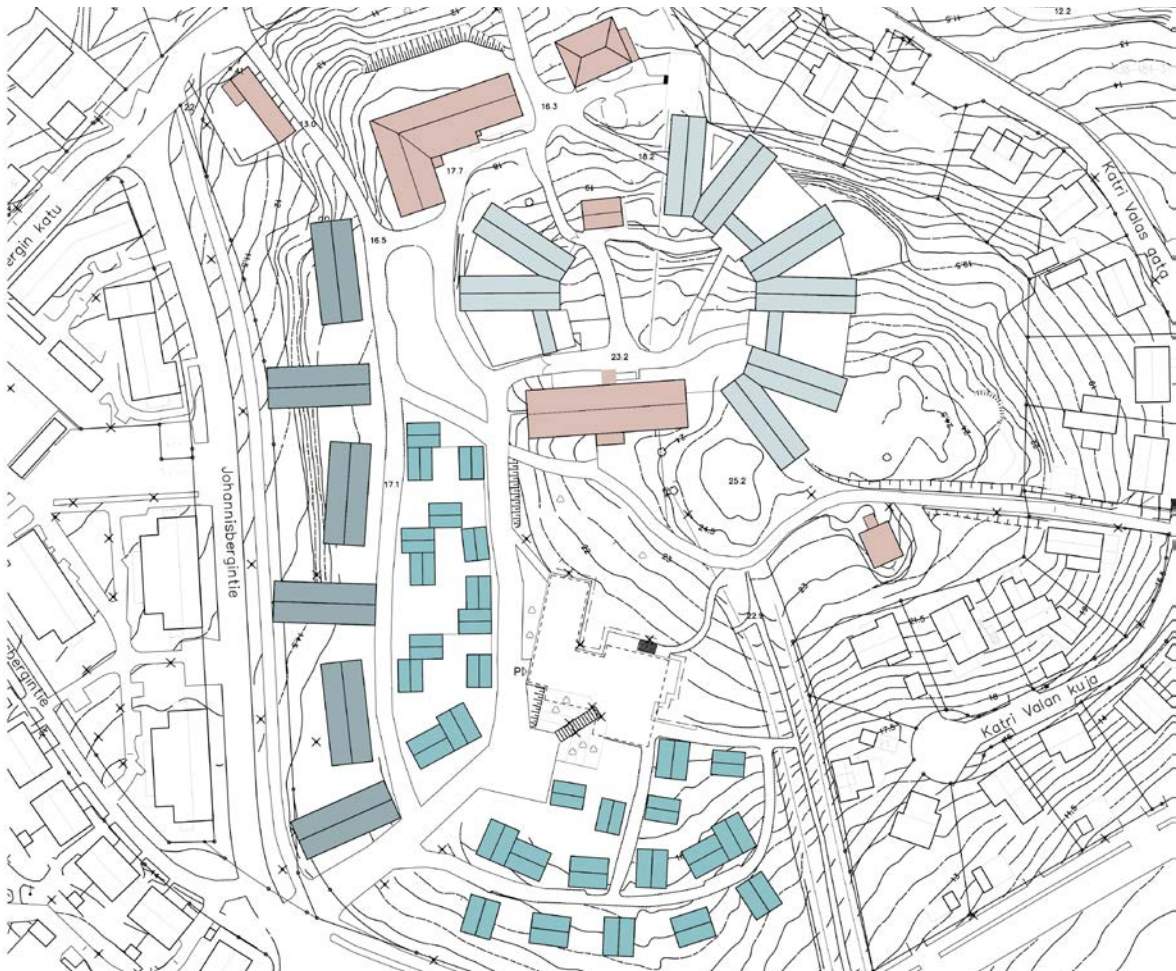
Opinnäytetyössä uudet rakennukset sijoittuvat sipulinmallisesti piha-alueen ympärille, keskiössä ovat piha ja muistisairaiden asumisratkaisut, ja sen ympärille tulevat uudet pientalot, jotka soveltuvat iäkkäiden henkilöiden asumisratkaisuksi. Tarvittaessa lisäapuja ja -palveluja arjen askareisiin saa läheltä. Nämä ikäihmisille suunnatut pientalot toimivat eräänlaisena vaiheistus- tai suojavyöhykkeenä Johannisbergin historiallisen sydämen ympärillä.

Historiallinen miljö ja erityinen tontti tuovat haasteita suunnitteluun. Topografialtaan tontti ei ole tasainen, vaan siinä on lukuisia korkeuseroja. Miten järjestää esteetön kulku rakennuksiin ja piha-alueilla? Miten suojellut rakennukset liitetään osaksi suunnitelmaa, mitä toimintoja niihin on mahdollista sijoittaa? Ovatko palvelukorttelin palvelut myös lähiympäristön asukkaiden käytössä?

Suunnitelma kietoutuu vanhan piha-alueen ympärille muodostaen näin turvallisen ympäristön muistisairaille asukkaille. Vanha, suojeltu päärakennus on otettu osaksi kokonaisuutta, siihen on esitetty sijoitettavan palvelukorttelin ravintola-kahvilan tilat.

Kuva 39. Johannisbergin tontin historiallinen rakennuskanta on suojeltu. Taustalla näkyy Mathildakoti.

Kuva 40. Suunnittelualueen suojellut rakennukset ovat merkitty punaisella, uudisrakentamien sinisellä. Purettavaksi esitetyt Poppeli ja Syreeni vapauttavat tontilta tilaa. Niiden paikalle on lisätty pientalovaltaista asumista, joka on suunnattu ensisijaisesti iäkkäille henkilöille, mutta sopii myös muille.

Opinnäytetyössä on punnittu nykyisten 1950- ja 80-lukujen rakennusten merkitystä, kuntoa ja arvoa. Niitä on hankala liittää osaksi kokonaisuutta, jossa tavoitteena on luoda jotain uutta ja toimintamalliltaan erilaista hoitoa ja hoivaa. Siksi rakennukset ovat esitetty työssä purettaviksi.

Muistisairaiden asumiskonseptin kantavana teemana on tilahierarkia julkisesta yksityisempään. Pihapiiri, ja sitä kiertävä sisäreitti, muodostavat kaikille avoinna olevan yhteisen tilan, jossa ei ole rajoituksia liikkumisen suhteen.

Asumisyksiköt muodostuvat aina kahdesta pitkulaisesta osasta, jotka ovat yhdestä päästä

liitetty toisiinsa. Tähän liitoskohtaan on sijoitettu 3 + 4 asukkaan yhteinen olohuone, keittiö ja ruokailutila. Asumisyksiköt ovat kaksikerroksisia. Liitoskohdassa on portaat ja hissi yläkertaan. Kaikista yksityisimmän tilan muodostavat asuinyksiköiden päädyt, joissa ovat asukkaiden omat, noin 20 m², huoneet. Aina kahden asuinhuoneen välissä yhteinen, noin 6 m², kylpyhuone. Asuinhuoneet ovat ryhmitelty vierekkäin rakennuksen yhdelle seinustalle, jolloin asuinhuoneisiin johtavaan käytävätilaan saadaan isojen lasi-ikkunoiden kautta luonnonvaloa.

Kuva 41. Muistisairaille suunnatut asumisratkaisut ryhmittyvät pihapiirin ympärille.

Kuva 42. Tontin korkeuserot tuovat haasteita rakennusten ja toimintojen sijoittelussa.

Kuva 43. Rakennusten ulkoasuun ja muotokieleen ovat vaikuttaneet ympäröivä historiallinen rakennuskanta puujulkisivuineen ja harjakattoineen.

Kuva 44. Pohjakuvassa näkyy asumisyksiköiden perusratkaisu. Asumisyksiköiden väliin jääviä piha-alueita hyödynnetään erilaisina terapiapihoina, joissa vesiallas, kasviviljelyä tai kuntovälineitä.

Kuva 45. Muistisairaiden asumisyksikköjen isot ikkunat ja terassit elävöittävät pihapiiriä. Asukkaat voivat myös tarkkailla pihan tapahtumia sisätiloista.

PALVELUKESKUKSESTA AKTIIVISEN LÄHIYMPÄRISTÖN KESKIPISTEEKSI

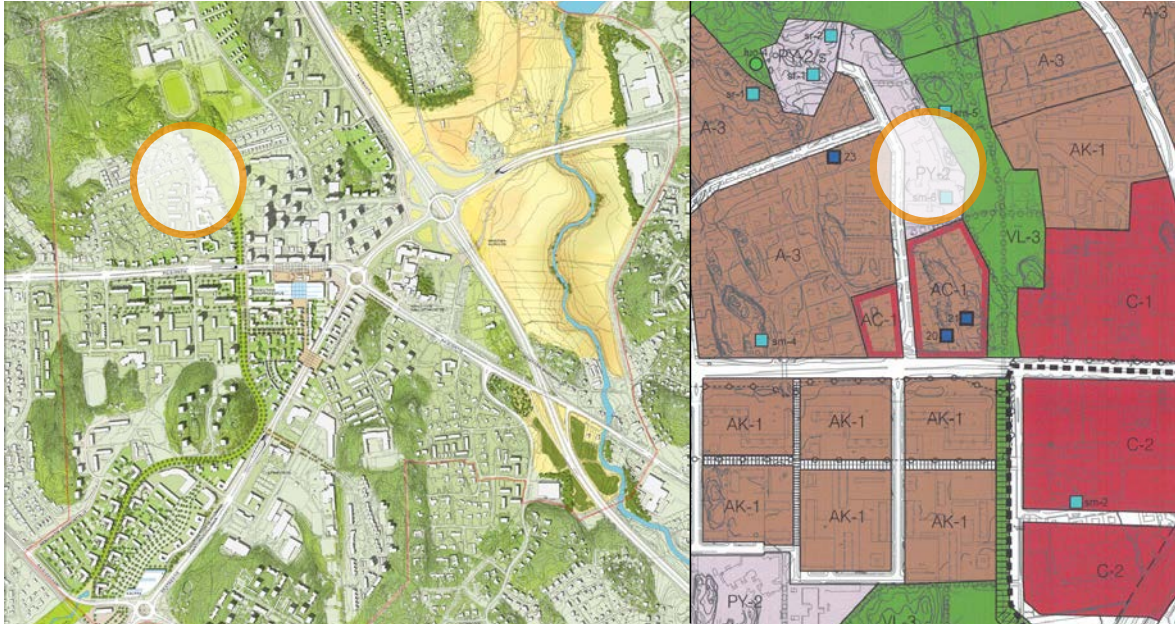
RAISION KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Annimajja Tarkkanen, 5/2017

Valvoja: professori Hannu Huttunen

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201706135255>

Kuvat 46 ja 47. Vasemmalla Sivén & Takala Arkkitehtien ”Vihreä nauha” -kilpailuehdotus, joka on toiminut osayleiskaavan pohjana. Oikealla voimassa oleva osayleiskaava. Hulvelan palvelukeskus sijoittuu julkisten palveluiden ja hallinnon korttelialueelle (PY). Pienet siniset neliöt alueella kuvastavat muinaismuistokohteita. Hulvelan palvelukeskuksen eteläpuolella oleva erillispientalojen korttelialue (AO) on tällä hetkellä rakennuskiellossa. Uusi asemakaava on valmisteilla, jossa korttelialuetta kutsutaan nimellä ”Hulvelan kulma”.

Opinnäytetyön lähtökohtana on tutkia, miten Raision kaupungissa sijaitsevan, ikäihmisille suunnatun Hulvelan palvelukeskuksen saavutettavuutta, palvelutarjontaa sekä tilaratkaisuja voidaan kehittää. Suunnitelmassa esitetään sisätilojen uudelleenjärjestelyä, julkisivujen muokauksia, olevien rakennusten pientä laajentamista sekä lisärakentamista. Lisärakentamisen laajuus on yhteensä noin 500 km². Tavoitteena on luoda Hulvelasta vetovoimainen osa Raision keskustarakennetta; paikka jossa tarjotaan monipuolisia asumisratkaisuja ja palveluita ikäihmisille.

Hulvelan palvelukeskuksen kokonaislaajuus on noin 6400 km². Rakennus on rakentunut useassa eri vaiheessa 1990- ja 2000-luvuilla. Rakennuksessa on nykyisin palveluasumista, seniorivuokra-asuntoja sekä erilaisia palveluja, kuten ravintola, kuntosali, uima-allas ja ikäneuvola.

Raisio sijaitsee Varsinais-Suomessa, Turun naapurissa. Kaupungin pinta-ala on noin 50 km², ja asukkaita siellä on 24 300, mikä tekee Raisiossa Suomen mittakaavassa melko tiheästi asutun paikkakunnan. Kuten Suomessa yleisestikin, tulee Raision ikärakenne tulevana vuosikymmeninä muuttumaan. Vuonna 2014 raisiolaisista 20 %

oli iältään yli 65-vuotiaita, vuonna 2040 vastaava luku tulee olemaan 30 %.¹⁷

Hulvelan alueen kehitykselle suuntaa antaa vuonna 2015 lainvoimaisuuden saanut Raision keskikaupungin osayleiskaava. Siinä kantavana ideana on ”vihreä nauha”, joka alkaa pohjoisesta urheilupuistosta ja ulottuu etelässä aina merelle asti. Nauhan varrelle suunnitellaan asutusta, joka on saavutettavissa kevyen liikenteen väylä pitkin sekä julkisella liikenteellä. Osaksi tätä ”vihreään nauhaan” nivoutuu Raision Keskuspuisto, jonka varrella Hulvelan palvelukeskus sijaitsee.

Hulvelan palvelukeskus sijaitsee Hulvelan kadun varrella. Palvelukeskus rajautuu idässä Raision Keskuspuistoon. Palvelukeskuksen lähiympäristön rakennuskanta on monipuolinen, pientaloalueista aina tornitaloihin asti. Lähimmät linja-autopysäkit sijaitsevat Raisiontiellä noin 300 m etäisyydellä palvelukeskuksesta. Merkittävä osa kaupallisista palveluista on keskittynyt Raisiontien eteläpuolelle Raision torin ympärille. Matka Hulvelasta keskustan palveluihin on kävellen noin 5-15 minuuttia. Ikäihmisille suunnattuja liikuntapalveluita on mm.

Kuva 48. Palveluiden sijoittuminen 500 m säteellä Hulvelan palvelukeskuksesta.

Hulvelan palvelukeskuksen uusi kuntosali, jossa laitteet toimivat henkilökohtaisella älyrannekeella, jonka sisältämät tiedot säätävät laitteiden asetukset automaattisesti kullekin käyttäjälle sopiviksi. Keskuspuistossa, noin 150 metrin päässä palvelukeskuksesta, sijaitsee ikääntyneille suunnattu ulkokuntoilupaikka Kuntokeidas.

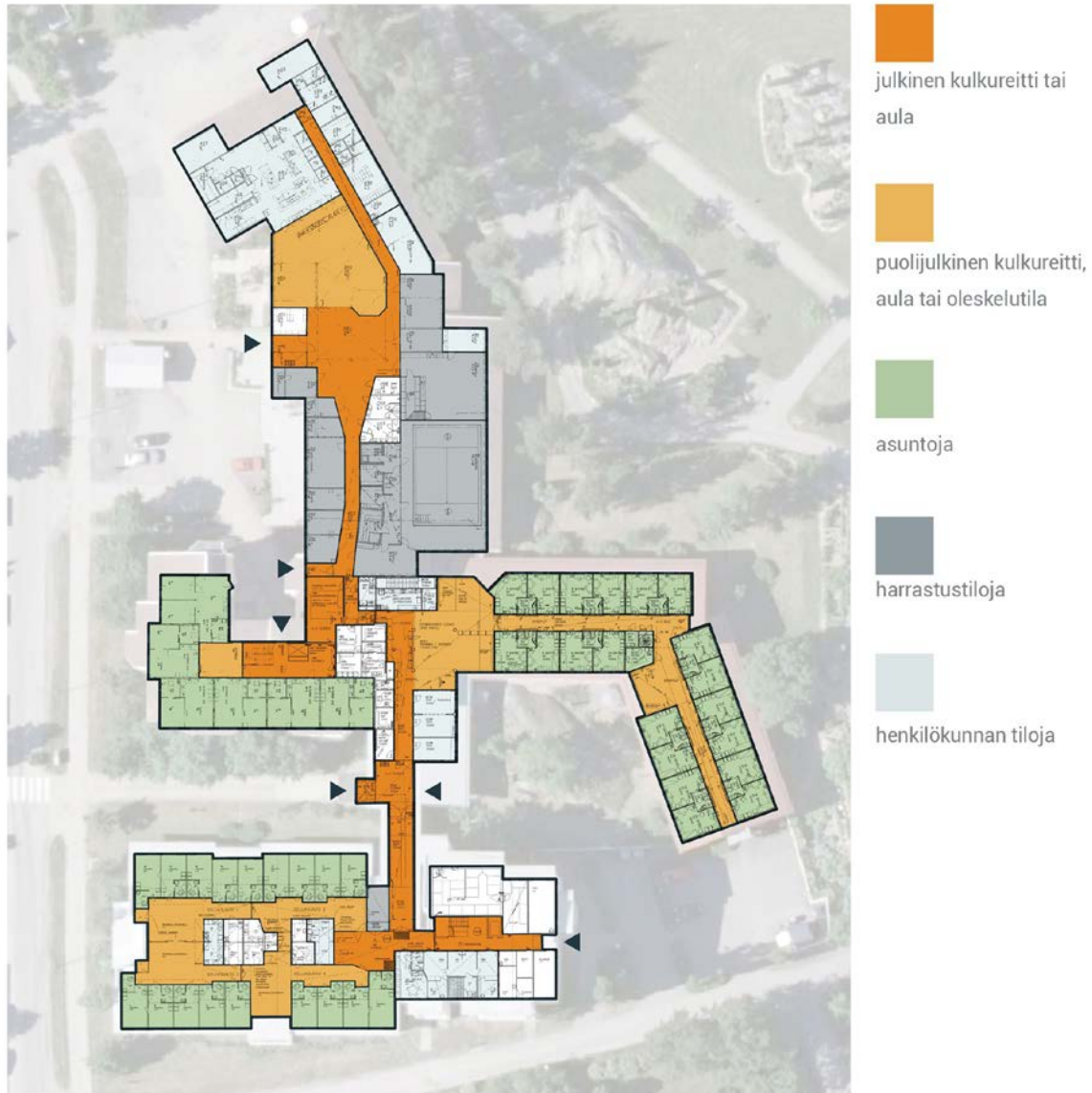
Hulvelan palvelukeskus on rakennettu kolmessa osassa. Vanhin osa on peräisin vuodelta 1991. Tähän kuuluvat palvelukeskus, allasosasto, keittiö ja ruokasali sekä nelikerroksinen asuinrakennus. Tämän vaiheen suunnittelija on Arkkitehtuuritoimisto Hannu Kuusela Ky. Toisessa vaiheessa, vuonna 1995, on rakennettu palvelukeskuksen viereen rakennus, joka koostuu yksikerroksisesta asuinsiivestä sekä kerrostalosta, jossa on maanpäällisen kellarin lisäksi neljä asuinkerrosta. Rakennuksen suunnittelusta vastasi Optiplan Oy. Kolmannessa rakennusvaiheessa, vuonna 2004, aiemmin rakennetut osat yhdistettiin toisiinsa käytävällä, ja kokonaisuutta täydennettiin uudella yksikerroksisella asuinsiivellä. Suunnittelusta vastasi tällä kertaa Arkkitehtitoimisto Jarmo Saarinen Oy.

Palvelukeskusrakennuksella on paikoin maanalaisia kellariosia, joissa on muun muassa huoltotiloja sekä väestönsuoja. Ilmastointikonehuoneita on sijoitettu yksikerroksisten osien ullakotiloihin.

Pala palalta laajentuneessa palvelukeskuksessa on jokaisen laajennuksen myötä liitetty keskukseen uusi siipi, joka on tilajalaltaan ja asumisratkaisultaan oman aikansa hengen mukainen. Kokonaisuutena palvelukeskuksesta on muodostunut rikas ja monimuotoinen.

Opinnäytetyössä palvelukeskuksesta pyritään löytämään ne kohdat, joita voidaan vielä kehittää ja parantaa, jotta tiloissa liikkuminen olisi helppoa ja selkeää, ja jotta yhteydet eri rakennusosien välillä olisivat toimivat ja loogiset. Työssä tutkitaan mm. pääsisäänkäyntien sijoittumista ja rakennuksen avautumista puiston suuntaan. Nykyisin rakennus ikään kuin kääntää selkänsä puistoon, vaikka yhteys viheralueisiin ja luontoon voidaan nähdä voimavarana.

Lisäksi työssä selvitetään liikunta- ja kerhotoilujen sekä ruokasalin sijoittumista. Suunnitelmassa pyritään hyödyntämään olemassa olevia

Kuva 49. Nykyinen toimintojen jakautuminen rakennuksen sisääntulokerroksessa.

rakenteita sekä välttämään runsasta purkamista. Tavoitteena on, että palvelukeskuksen kaikille avoimia yhteistiloja kehitetään, ja mahdollisesti myös kasvatetaan, jotta nämä pystyisivät vastaamaan kysyntään. Esimerkiksi nykyinen kuntosali on käymässä ahtaaksi kävijämäärän noustessa.

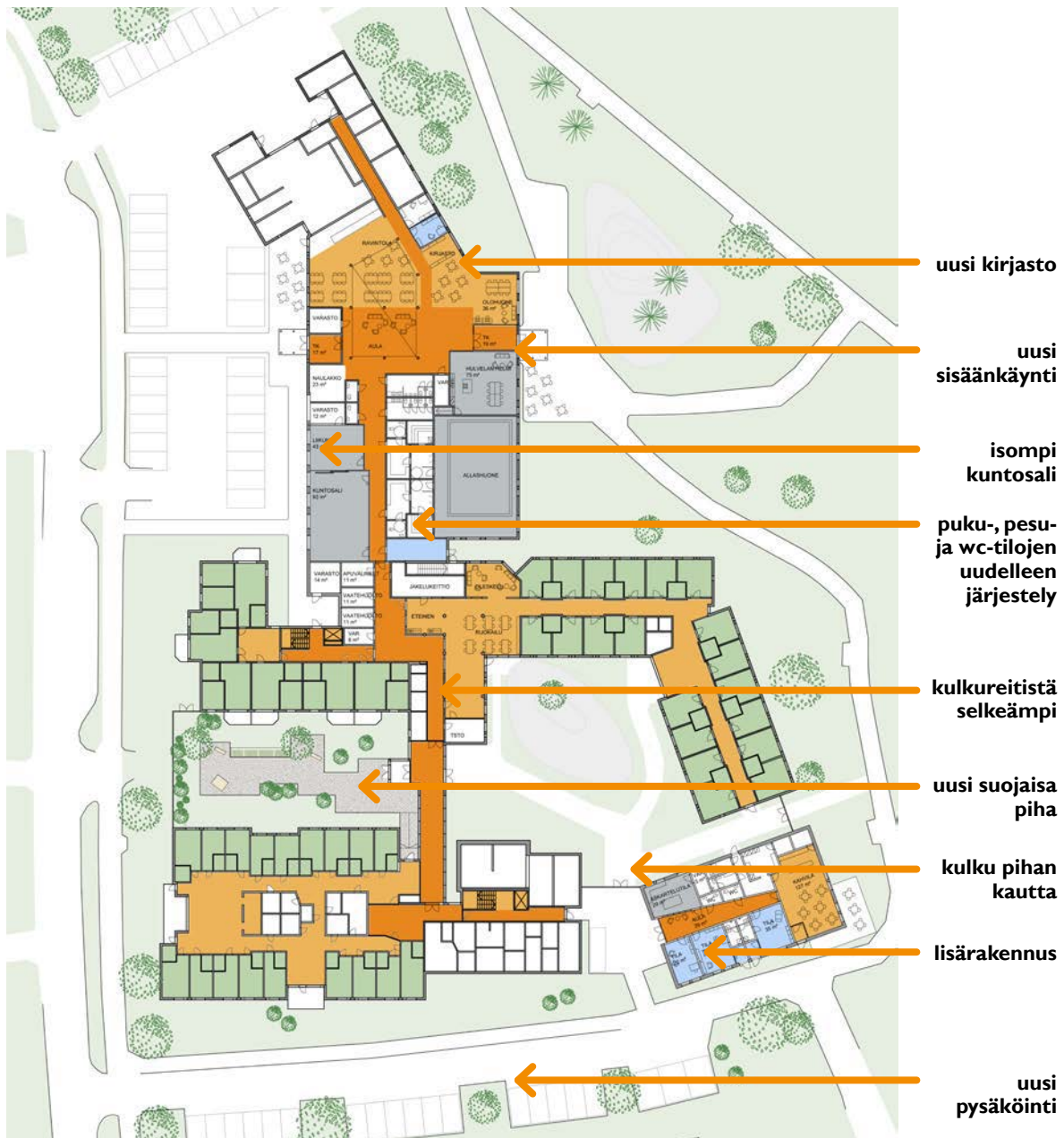
Myös alueen esteettömät ja turvalliset kevyenliikenteen reitit, etenkin talvisaikaan, sekä pysäköintiratkaisut edellyttävät kohdennettua tarkastelua. Hulvelan palvelukeskuksen suunnittelussa on varauduttu siihen, että tontin eteläpuolella sijaitseva pientaloalue jonain päivänä siirtyy pois ja ikääntyneiden asumisratkaisuja voidaan laajentaa tälle alueelle.

Suurin osa esitetyistä muutoksista tapahtuu palvelukeskuksen pohjois- ja keskiosissa. Asuin-

siivet säilyvät pääosin ennallaan. Muutoksilla pyritään luomaan yhteys palvelukeskuksen sisätiloista puistoon. Muutosten on tarkoitus avata näkymiä ulos ja tehdä palvelukeskuksesta helpommin lähestyttävän.

Pienillä toimenpiteillä voidaan vaikuttaa sisätilojen toiminnallisuuteen sekä asiakasvirtojen hallintaan. Esimerkiksi uima-altaan yhteydessä olevat puku- ja peseytymistilat uusitaan, jolloin niitä voivat hyödyntää myös muut liikuntatilojen käyttäjät.

Suunnitelmassa on esitetty lisärakennus tontin eteläosaan, nykyisen pysäköintialueen paikalle. Lisärakennuksesta löytyvät tilat ulkopuolisten tuottajien palveluille, kuten kampaajalle, hierojalle ja jalkahoitajalle. Rakennuksessa on

Kuva 50. Hulvelan palvelukeskuksen sisääntulokerroksen muutokset.

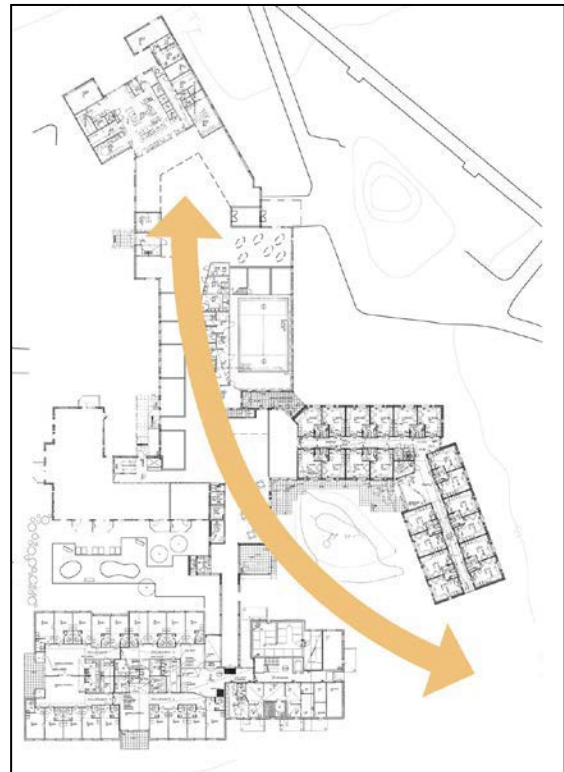
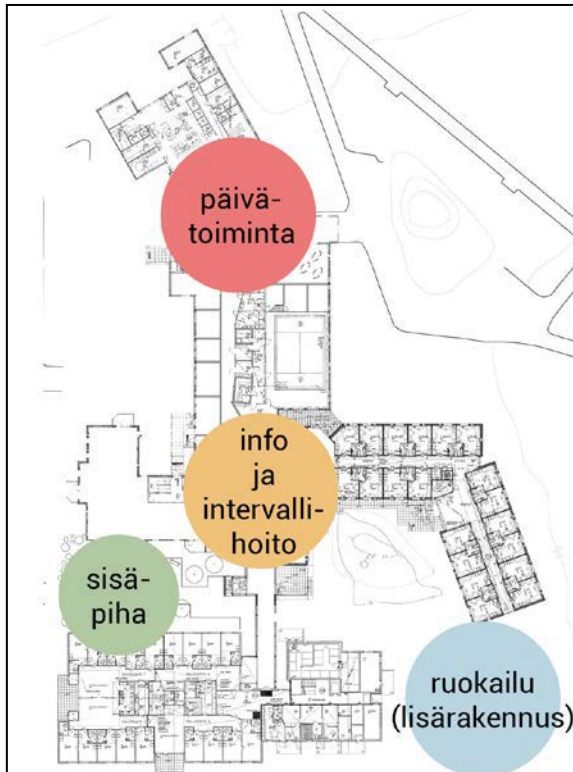
myös kahvila, joka on sijoitettu terasseineen aukeamaan puistolle päin. Avoin kahvilatila houkuttelee myös palvelutalon ulkopuolisia vierailemaan tiloissa. Lisäksi rakennukseen on tilat puutyöverstaalle ja/tai askarteluhuoneelle, joka vaatii erityistä ilmastointia ja äänieristystä, eikä siten ole välttämättä helposti rakennettavissa jo olemassa olevaan rakennukseen.

"Punaisena lankana suunnitelmassa toimii palvelukeskuksen ja sen viereisen puiston yhteyden vahvistaminen, sillä juuri sijainti puiston laidalla, lähellä keskustaa, on palvelukeskuksen suuri vahvuus. Aikaisemmin puiston ja rakennuksen yhteys on ollut minimaalinen. Puistoyhteyden parantaminen tuo Hulvelan palvelukeskuksen kirjaimellisesti lähemmäs jalan ja polkupyörällä liikkuvia raisiolaisia."

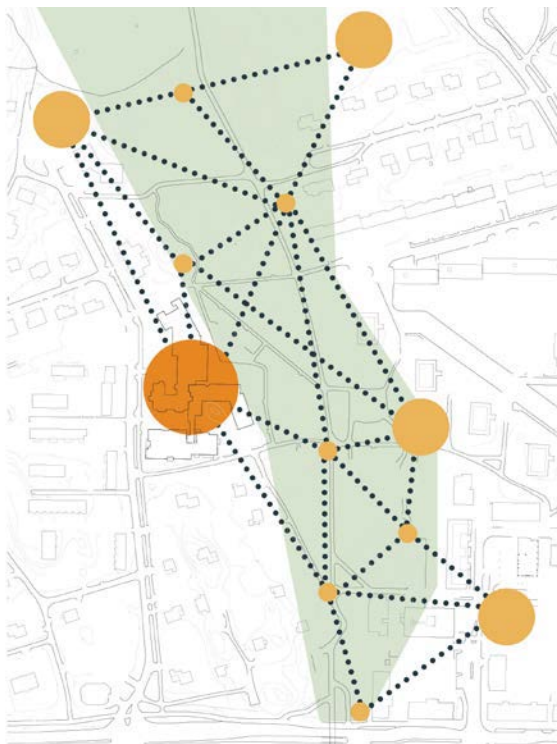
Annimajja Tarkkanen, 2017

**Kuva 51. Palvelukeskuksen julkisivu itään. Vasemmalla näkyvä lisärakennus jatkaa massoitte-
taan olemassa olevan rakennuksen linjoja. Siniset värit julkisivuissa merkitsevät uusia, puiston
puoleisia sisäänkäyntejä.**

Kuvat 52 ja 53. Hulvelan palvelukeskuksen konsepti ja toiminnalliset periaatteet.

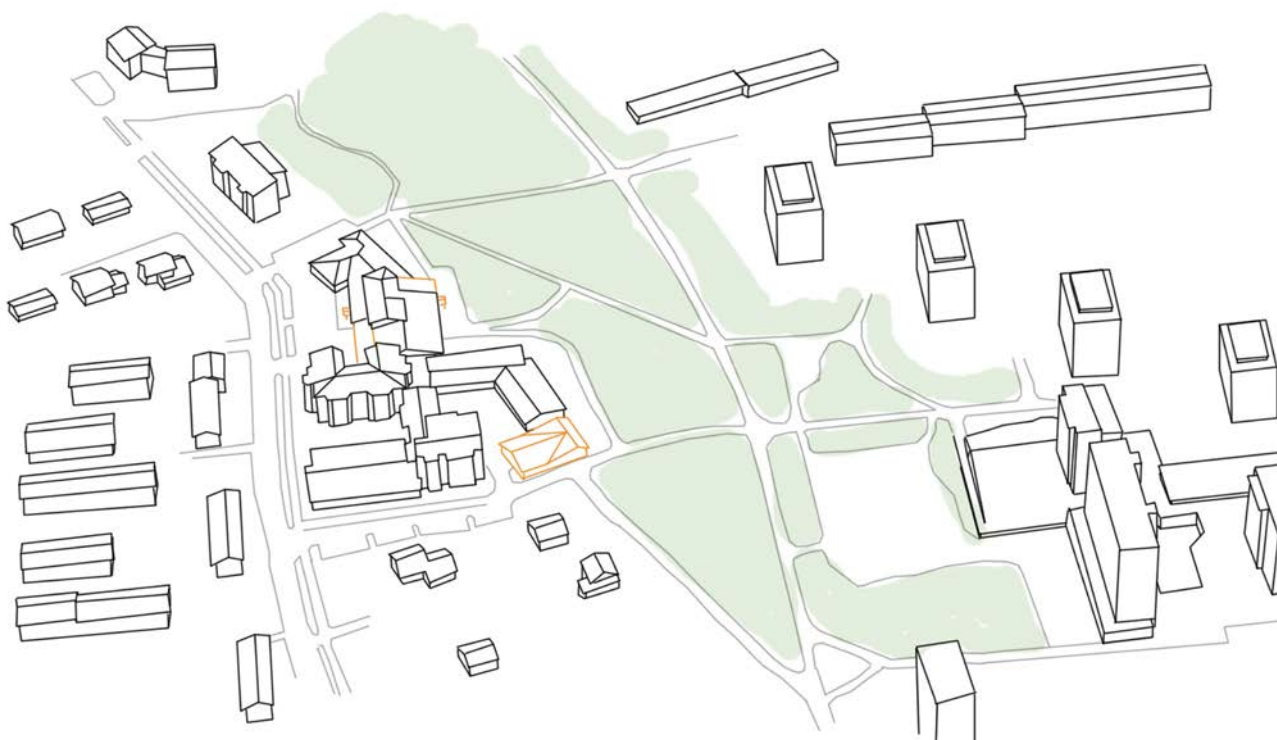
**Kuva 54. Periaatekaavio Raision Keskuspuis-
toon ehdotetusta kuntorastiverkosta, joka
aktivoi ja kannustaa ikäihmisiä liikkumaan.**

Kuva 57. Leikkaus, jossa vasemmalla uuden lisärakennuksen kahvila, keskellä Kanervakoti, oikealla Hulvelan Helmi ja olohuone. Rakennusosien väliin jää suojaisia piha-alueita.

Kuvat 55 ja 56. Näkymäkuvia Raision keskuspuistosta kesällä

Kuva 58. Aksonometria Hulvelan alueesta, jossa palvelukeskuksen laajennusosat merkitty oranssilla. Alueelle on tulossa lähivuosina lisää ikäihmisten asumista, joka tukeutuu palvelukeskuksen tarjoamiin palveluihin.

MONIMUOTOINEN ASUMISEN JA PALVELUIDEN KORTTELI RAUMALLE

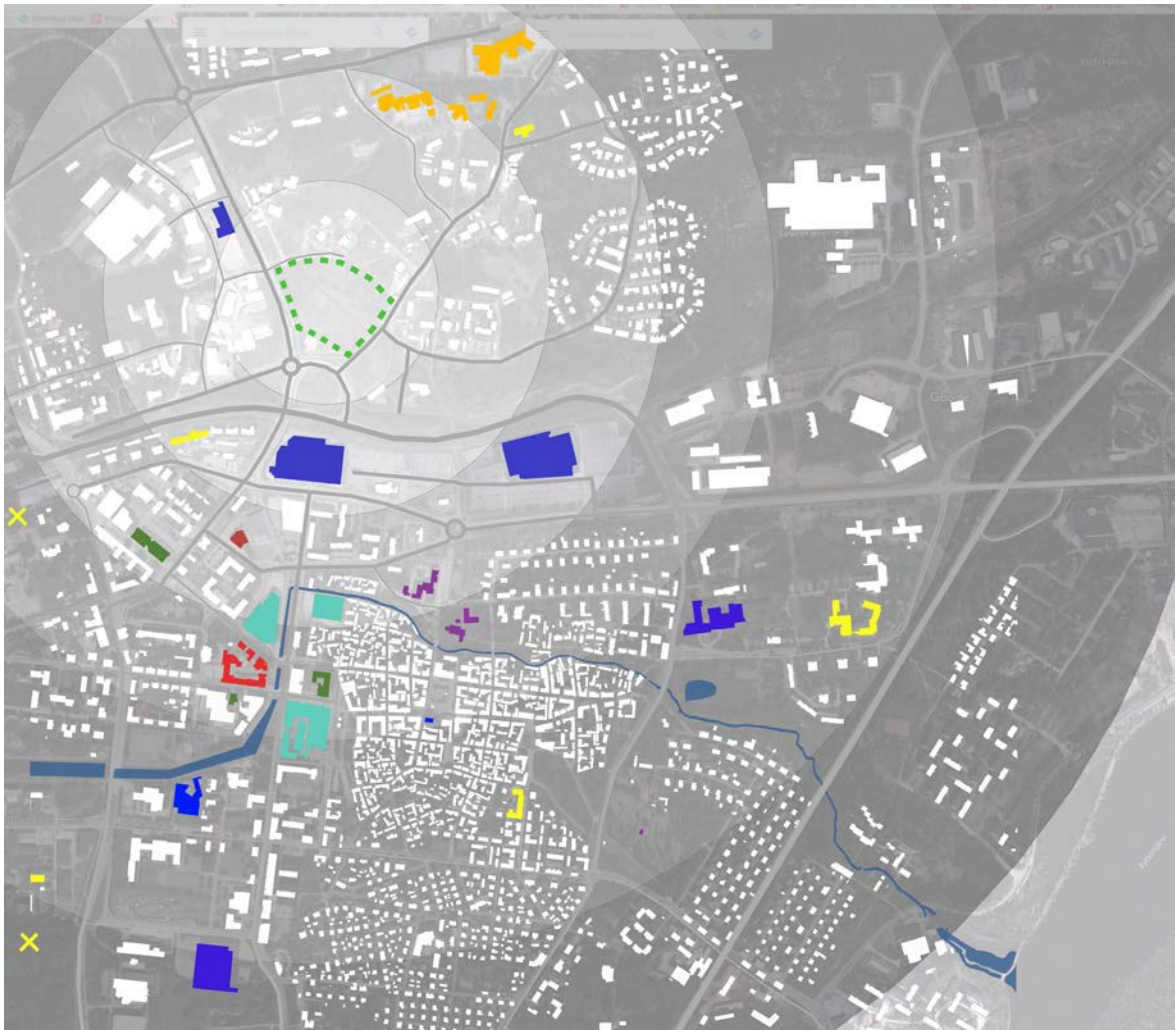
RAUMAN KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Emmi Jusslin, 1/2017

Valvoja: professori Hannu Huttunen

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201703163035>

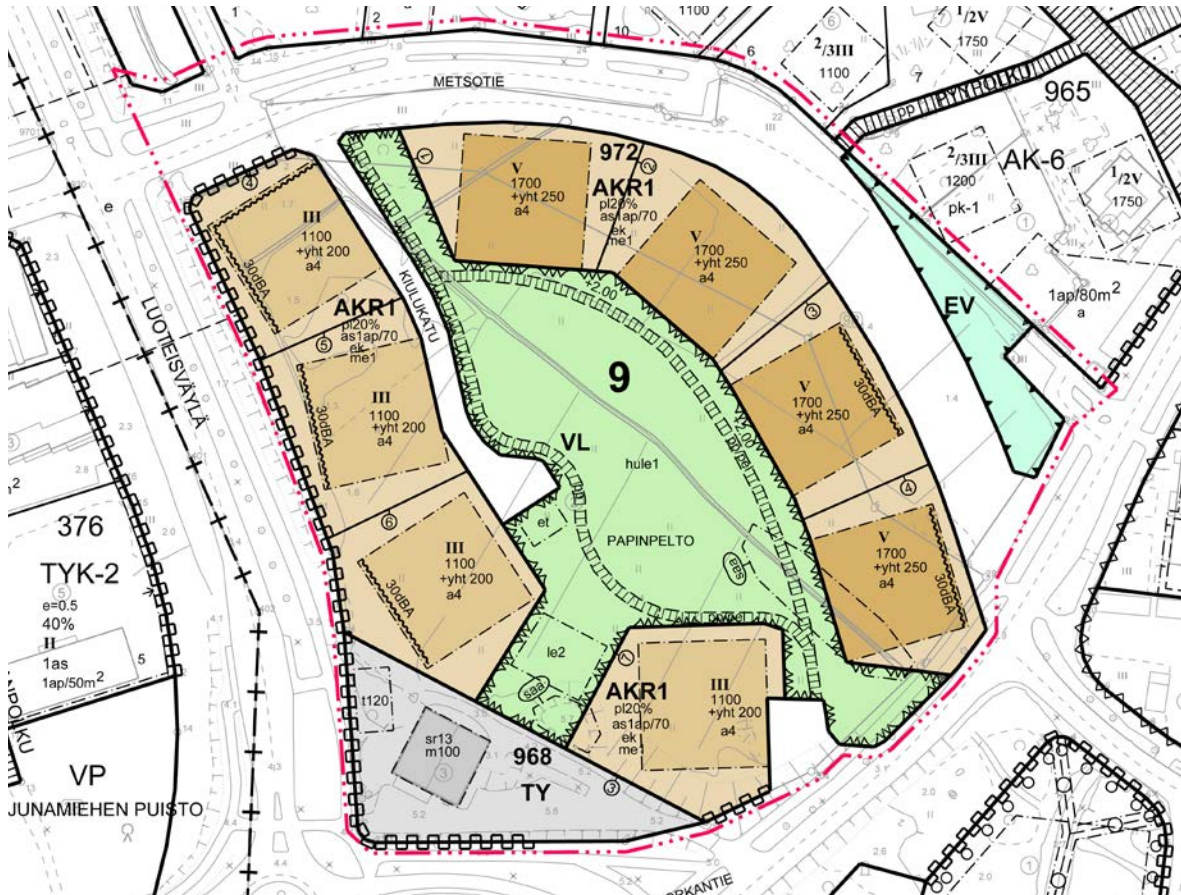
Kuva 59. Palveluiden sijoittuminen suhteessa Papinpellon suunnittelualueeseen.

Opinnäytetyön lähtökohtana oli tutkia Rauman Papinpellon alueen soveltuvuutta seniorikyläksi, joka muodostuu erilaisista ikäihmisille suunnatuista asunnoista ja palveluista. Alueelle on tarkoitus sijoittaa ryhmä-, perhekoti- ja senioriasumista, palvelukeskus sekä lasten päiväkoti. Suunnitelmassa rakennukset ryhmittyvät tontin reunoille jättäen keskelle tilaa puistoalueelle.

Rauma on noin 40 000 asukkaan kaupunki, jossa yli 65-vuotiaita on noin 9800 (24,5 %); vastaavan luvun ennustetaan olevan vuonna 2040 noin 11 400 (28,5 %) kokonaisväestömäärän pysyessä pääpiirteittäin vakiona.¹⁸ Rauman keskustataajama on rakennuskannaltaan poikkeuksellinen, sillä se sisältää arkkitehtuuria ja rakentamista 1500-luvulta aina tähän päivään asti. Vanhan Rauman puukaupunkialue, ja pe-

rintainen puurakentaminen, leimaavat vahvasti kaupungin rakennusmainetta. Rauma mielletään rakennuskannaltaan pienimittakaavaiseksi ja matalaksi.

Papinpellon alue sijoittuu noin kilometrin etäisyydelle Rauman keskustasta ja Vanhasta Raumasta, valtatie 12 pohjoispuolelle. Alue on kolmelta sivulta teihin rajautuva. Tontin eteläpuolella sijaitsee vanha tynnyritehdas ja siihen liittyvä myymälä. Alueen länsipuolella on pienyritysalue, pohjoisessa ja idässä asunkerrostaloja ja kauempana etelässä, valtatie 12 varrella, suuret marketit, Prisma ja Citymarket. Rollaattorietäisyydellä (250 m) Papinpellosta on ruokakauppa Lidl, mutta muita palveluja ei aivan lähellä ole.

Kuva 60. Papinpellon alue on osana Rauman ”Merellinen Keskustareitti”-suunnitelmaa. Sen läpi kulkee tärkeä viheryhteys kohti kaupunkia. Suunnitelman tavoitteena on luoda rengasreitti Rauman sisällä, joka kulkee pääosin veden äärellä, jolloin Papinpellon läpi kulkeva vesiaihe on luonnollinen osa reittiä. Suunnitelmassa alue on mielletty tavalliseksi asuinalueeksi, jonka keskellä sijaitsevan puiston läpi reitti kulkee.

Vanha Rauma pikku kauppoineen on viihdyttävä ja todennäköisesti monille ikäihmisille tärkeä. Kulttuuri-, kaupalliset ja terveydenhuollon palvelut sijoittuvat Rauman keskusta-alueelle, samoin myös kirkko ja seurakunta. Suunnittelualueen pohjoispuolella sijaitsee Pyynpään koulu- ja päiväkotialue, urheilukenttä ja senioritaloja. Alueella on paljon viherrakennetta ja hyvät kevyen liikenteen yhteydet.

Papinpelto on saanut nimensä aikoinaan siellä sijainneista seurakunnan viljely- ja laidunmaista. Alueen tulevaisuuden kehityksestä on järjestetty vuonna 2011 arkkitehtikilpailu, jossa tavoiteltiin Raumalle ominaista, inhimillistä mittakaavaa ja tulkittiin Vanhan Rauman puurakentamisen perinnettä modernilla tavalla. Kilpailun voittanutta suunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu.

Voimassa olevassa asemakaavassa rakennusoikeutta Papinpellon alueella on 11 200 kem².

Kaavassa kolme- ja viisikerroksista asuinrakentamista on merkitty tontin laiduille ja keskellä on yleinen viher- ja virkistysalue vesiaiheineen. Tontille on kaavassa johdettu uusi pistotie, joka palvelee asuintaloja. Puiston läpi kulkee kaakkois-luoteissuunnassa kevyenliikenteenraitti. Tontin eteläpuolella oleva tynnyritehtaan alue on merkitty kaavassa teollisuusrakennusten korttelialueeksi (TY), ja itse rakennus suojeltavaksi. Asemakaava on toiminut opinnäytetyön pohjana, mutta siitä on voitu poiketa perusteluin syin.

Opinnäytetyössä keskeiseksi teemaksi nousivat ikäihmisten monimuotoinen asuminen sekä puiston merkitys vihreänä sydämenä alueen sisällä. Ikäihmisten ympärivuorokautisen palveluasumisen piirissa olevista asiakasryhmistä muistisairaita on suuri osa, noin 80 %.¹⁹ Muistisairaiden ikäihmisten asuintilojen suunnittelus-

Kuva 61. Puiston rajaus, suunnitelma konseptitasolla. Pallot osoittavat mahdolliset porttien paikat ja katkoviiva aidan sijaintia.

sa on huomioitava monia yksityiskohtia, jotka ovat keskeisiä tekijöitä tilojen asuttavuuden suhteen.

Ikäihminen voi eksyä asuntoonsa, jos hän ei tunnista paikkaa tutuksi; paikan muuttumattomuus on tärkeä. Asuintilan väljyys ja selkeys helpottavat orientoitumista. Valaistus ja luonnonvalo ovat hahmottamisen kannalta oleellisia, ja ne edistävät samalla toimintaa eri vuorokauden aikoina. Värit ja värierot auttavat tilan ja esineiden hahmottamisessa.

Esteettömyys, niin sisä- kuin ulkotiloissa, on suunnittelun lähtökohtana. Esteettömyys tarkoittaa tässä, että henkilö on kykenevä käyttämään tilaa ja ympäristöä fyysisistä toimintarajoitteista huolimatta. Se ei tarkoita pelkästään minimimitoituksia ja rakennusmääräysten tarkkaa noudattamista, vaan suunnittelussa tulee huomioida apuvälineillä liikkuvat ja ulottuvuu-

deltaan heikentyneiden ikäihmisten toimintatavat.

Asunnon yhteydessä oleva piha sekä läheiset ulkoilualueet ovat keskeisiä ikäihmisen toimintakyvyn ylläpidon kannalta. Jokapäiväisen ulkoilun on todettu vaikuttavan merkittävästi ja myönteisesti esimerkiksi iäkkäiden ihmisten mielentilaan, kognitiivisiin taitoihin, unen laatuun, tasapainoon ja aktiivisuuteen.²⁰

Opinnäytetyössä asuinalueen keskelle sijoittuvaa puistoa on tarkoitus hyödyntää kokonaisuudessaan muistisairaiden ikäihmisten ulkoilualueena, mikä tarkoittaa, että puisto on rajattu, osin rakennusten kautta, osin aidoilla. Näin asukkaat voivat vapaasti ja turvallisesti liikkua puistossa. Puisto on kaavassa merkitty yleiseksi lähivirkistysalueeksi, mikä tarkoittaa, että puiston tulee olla kaikille avoin. Nämä ristiriidat eivät kuitenkaan välttämättä sulje toisiaan pois.

Kuva 65. Julkisivujen käsittely on jokaisessa ryhmäkodissa erilainen, jotta asukkaat tunnistavat oman rakennuksensa.

Kuvat 66 ja 67. Palvelukeskus-päiväkoti-rakennuksen sisääntulokerroksen ja toisen kerroksen pohjakuvat.

Suunnitelmassa palvelukeskus ja päiväkotitoiminnot ovat sijoitettu ristin muotoiseen rakennukseen tontin luoteiskulmaan, paikkaan, joka on helposti saavutettavissa autolla ja myös jalan läheisiltä asuinalueilta. L-mallisia ryhmäkoteja on kolme, ja ne ovat tontin lounais- ja eteläosassa, alueella, joka rajautuu viheralueisiin. Näiden rakennusten välittömään läheisyyteen ei tarvita pysäköintipaikkoja, huoltoliikenne on mahdollistettu kevyenliikenteen väyliä pitkin. Kaikille asukasryhmille suunnattuja asuinrakennuksia on sekä I- että L-mallisia, ja nämä sijoittuvat tontin koillisosaan, jonne on helppo järjestää pysäköinti. Kaiken kaikkiaan tontilla on pysäköintipaikkoja 130 ap.

Ryhmäkotien suunnittelun lähtökohtana on ollut muuntojoustavuus ja tavoite, että rakennus on mahdollista muuttaa tulevaisuudessa myös esimerkiksi perhekodeksi. Opinnäytetyössä ryhmäkodit ovat tavallisten suljettujen osastojen sijaan avoimia kaikkien kerrosten välillä. Kerroksissa on omat väriteemansa, jolloin muistisairaana voi olla helpompi löytää tiensä kotiin.

Rakennuksen lisäksi asukkailla on vapaa pääsy niin rakennuksen omalle pihalle kuin myös suurelle puistoalueelle.

Ryhmäkodin sisääntulokerroksessa on yhteisiloja, kuten pihalle aukeava kuntosali ja saunatilat. Asukasvarastot sijoittuvat rakennusrungon keskelle. Näiden takana ovat henkilökunnan sosiaali- ja taukotilat. Apuvälinevarasto on rakennuksen puiston puoleisen sisäänkäynnin yhteydessä. Koko rakennuksen yhteinen monitoimitila avautuu pihalle päin. Monitoimitila sisältää oman pienen keittiön.

Sisääntulokerroksessa on kolme kaksiota. Nämä asunnot tarjoavat itsenäistä asumista ikäihmisille, kuitenkin ryhmäkodin ja palveluiden välittömässä läheisyydessä. Kaksiodien lisäksi sisääntulokerroksessa on pieni, hotellimainen asunto, joka on tarkoitettu yöpymismahdollisuutta kaipaavien omaisten käyttöön.

Ryhmäkodin piha on suojaisa. Puiston suuntaan pihaa rajaa köynnösten peittämä puuaita. Piharakennukseen sijoittuvat jätehuone, pihavarasto ja grillikatot. Pihalla on kaksi erityyppistä

reittiä ulkoiluun, esteetön kivituhkainen reitti sekä hieman haasteellisempi laatoitettu reitti. Rakennuksen seinustalla on istuskelupaikkoja katoksen alla, rimoituksen suojatessa osittain paahtavalta auringolta. Viljelylaatikot ovat korotettuja, jolloin ne ovat helpommin saavutettavissa. Pihan perällä, nurkassa, on pieni lampi suihkulähteineen.

Ryhmäkodin toinen ja kolmas kerros vastaa pohjaratkaisultaan toisiaan. Kerroksen asunnot jakautuvat kahteen siipeen, sijoittuen rakennuksen ulkoreunoille. Kerroksessa on yhteensä 12 asuntoa, joista kahdeksan on yhden hengen asuntoja, 29 m² sisältäen oman kylpyhuoneen, ja kaksi kaksioita, 47 m² sisältäen oman kylpyhuoneen ja keittiön. Yhteistilat, olohuone, keittiö ja ruokailutila, avautuvat pihan puolelle.

Pihan puoleista julkisivua kiertää lasitettu parveke, jota varjostaa puurimoitus. Suuri olohuone on kalustettu pienempiin oleskeluryhmiin yhden ison sijaan. Viihtyisyyttä ja kodikkuutta tilaan saavutetaan esimerkiksi huonekasveilla ja tauluilla sekä materiaalivalinnoilla. Tilavassa keittiössä on huomioitu pyörätuolin käyttäjät. Myös ruokailutilassa ruokailuryhmät voidaan jakaa pienempiin osiin. L-mallisen pohjaratkaisun taitekohdassa on porras- ja hissiyhteys, vaatehuollon tila sekä pieni kirjasto.

Ryhmäkotikerros on jaettavissa kahdeksi perhekodeksi lisäämällä L-mallisen pohjaratkaisun siipiin ovet, ja erottamalla nämä omiksi kokonaisuuksiksi. Perhekoteihin saavutaan yhteisen porrashuoneen kautta. Perhekodeissa on molemmissa neljä yhden hengen asuntoa ja yksi kaksio.

Kaksio toimii tässä ratkaisussa hoitajan asuntona. Hoitajan kanssa perhekodissa siis asuu neljä ikäihmistä. Molempiin perhekotisiipiin jää yksi yhteistila, jossa olohuone, keittiö ja ruokailutila.

Opinnäytetyössä ryhmäkoti-ratkaisun lisäksi keskeistä on palvelukeskuksen ja päiväkodin yhdistäminen samaan rakennukseen. Kaksikerroksisen rakennuksen sisääntulokerroksessa on 200 paikkainen ravintola ja sen valmistuskeittiö. Päiväkodin lapset ruokailevat ravintolassa. Ravintola on osittain kahden kerroksen korkuista tilaa, ja avautuu terassin kautta puistoon. Ensimmäisessä kerroksessa on myös liikuntasali ja pukutilat, jotka ovat sekä palvelukeskuksen että päiväkodin käytössä. Päiväkotiryhmiä on molemmissa kerroksissa kolme. Toisessa kerroksessa on lisäksi palvelukeskuksen lääkärin ja hoitajan vastaanottotilat sekä kaksi vuokrattavaa tilaa, jotka soveltuvat esimerkiksi parturi-kampaamon tai hierojan käyttöön. Lisäksi toisessa kerroksessa on kaupunkilaisten olohuoneena toimiva tila, jossa voi tavata ystäviään, pelata tai lueskella.

"Papinpellon seniorikylä tarjoaa mahdollisuuksia monenlaiseen asumiseen ja tekemiseen niin ikäihmisille kuin muillekin ikäryhmille. Senioreiden lisäksi muut asukasryhmät sekä päiväkoti vilkastuttavat aluetta ja tuovat uuden ulottuvuuden senioreiden elämään."

Emmi Jusslin, 2017

Kuva 68. Näkymä puistolta ryhmäkotien ja palvelukeskus-päiväkoti-rakennuksen suuntaan.

IKÄYSTÄVÄLLINEN TESOMA

TAMPEREEN KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Risto Ala-aho, 5/2017

Valvoja: professori Trevor Harris

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Kaupunkisuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201706135243>

Ympäristö ja rakennukset	Julkinen liikenne	Asuminen	Sosiaali- ja terveyspalvelut	Sosiaalinen osallistuminen	Yhteiskunnallinen osallistuminen ja työelämä	Tiedonvälitys	Arvostus ja osallisuus
Puhdas ympäristö	Helposti saavutettavissa	Monipuolinen asuntotarjonta	Palvelut helposti saavutettavissa ja saatavilla	Tapahtumiin on helppo saada	Mahdollisuus vapaaehtoistyöhön	Tiedonvälitys tavoittaa ikääntyneet	Ikääntyneiden kuunteleminen heitä koskevissa asioissa
Hoidetut viheralueet	Edullinen ja luotettava	Muutostyöt mahdollisia	Ikääntyneiden asuminen lähellä palveluita	Monipuolinen tapahtumatarjonta	Joustavat mahdollisuudet työntekoon tai yrittäjyyteen	Monipuoliset tiedonvälityskanavat	Ikääntyneet ovat näkyvästi esillä
Riittävästi levähdyspaikkoja ja wc-tiloja	Mukava ja turvallinen	Lähellä palveluita ja muun asutuksen joukossa	Erityisesti ikääntyneille suunnattuja palveluita	Tapahtumia on monenlaisissa paikoissa	Koulutusmahdollisuudet	Selkokieliset tiedotteet	Palveluntarjoajat tiedostavat ikääntyneen asiakaskunnan
Esteettömät kulkuyhteydet	Ikäkkäille tarkoitettujen palvelulinjat	Asunnoissa helppo liikkua	Turvallinen asuin ympäristö	Vapaaehtoistyön tukeminen	Ikääntyneiden tietotaitoa arvostetaan	Selkeät opasteet	Ikääntyneet mukana opetuksessa
Turvalliset tienilytykset	Pysäkit lähellä ikäkkäiden asuntoja ja palveluita	Mahdollisuus asua tutussa ympäristössä koko eliniän		Tiedottaminen tapahtumista		Pääsy nettiin julkisissa tiloissa	
Esteettömät rakennukset ja ympäristö	Saattoliikenteelle paikat lähelle rakennuksia						
Turvallinen ympäristö	Selkeä liikennenympäristö						

Kuva 69. WHO:n ikäystävällisen kaupungin teema-alueet.

Opinnäytetyön lähtökohtana on suunnitella ikääntyneiden asukkaiden toimintakykyä ja hyvinvointia tukeva elinympäristö. Työssä analysoidaan ikäystävällisten asuinalueiden kriteereitä ja sovelletaan näitä Tesoman keskusta-alueella koskevassa suunnitelmassa. Pääpaino työssä on jalankulkijaystävällisen kaupunkiympäristön suunnittelussa.

Tesoma on läntisen Tampereen tärkeimpiä palvelukeskittymiä, jonka vaikutuspiirissä asuu noin 15 000 asukasta. Tesoman keskusta-alueen rakennuskanta on pääosin 1960- ja 1970-luvulta ja soveltuu huonosti ikääntyneille. Ahtaat kylpyhuoneet ja portaat muodostavat esteitä liikkumisen apuvälineitä käyttäville. Myös etäisyydet asunnoista palveluihin ovat huonokuntoisille pitkiä. Alueen liikennetarkaisut ovat suunniteltu autoilijoiden ehdoilla, jalankulkijalle katu ympäristö ei tarjoudu kovinkaan houkuttavana.

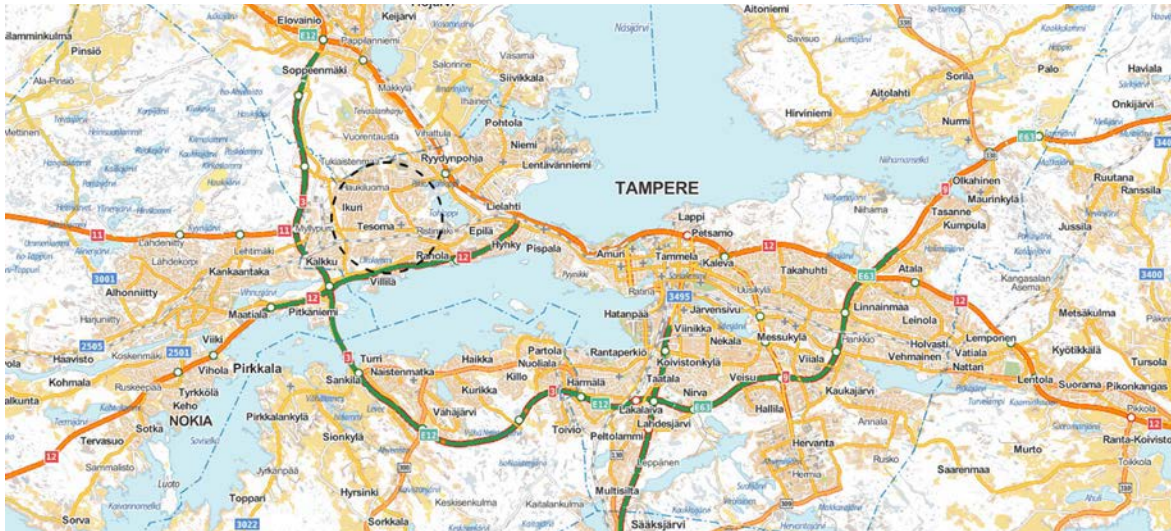
Ikäihmisten elinympäristöjen suunnittelussa tulee huomioida, että iän myötä ilmenee usein ihmisen toimintakykyä heikentäviä häiriöitä, kuten liikkumisvaikeudet, näön ja kuulon heikkeneminen, muistin heikkeneminen, yksinäisyys ja masennus. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö kietoutuvat toisiinsa. Toimintakyvyn heikkenemisen myötä ihmiset alkavat luopua heille vaikeiksi käyvistä asioista. Esimerkiksi jokin harrastus tai ulkoilu voi jäädä pois, mikä vaikuttaa elämänlaatuun ja heikentää entisestään toimintakykyä.

WHO:n sekä useiden kansallisten ikäystävällisten asuinalueiden ohjelmat koskevat ikäystävällisen kaupungin ympäristöä ja rakennusten esteettömyyttä, asuntojen ja palveluiden tarjontaa, palveluiden ja aktiviteettien saavutettavuutta. Ydinpiirteitä ikäystävällisyyden kehittämisen kannalta ovat asuntokannan monipuolisuus, liikkumisen ja osallistumisen mahdollisuudet sekä julkiset rakennukset ja kaupunkitila.²¹

Suomessa lähiöihin muutti niiden valmistamisen aikoihin paljon perheenperustamisiässä olevia nuoria ihmisiä, joten asuntojakauma painottui perheasuntoihin. Perheiden keskikoko vuonna 1960 oli 3,72 henkeä kun se vuonna 2015 oli 2,77. Samassa ajassa yksinelävien määrä on kasvanut 4,3 prosentista 20,3 prosenttiin.²² Tesomajärven alueella yksin asuvia oli vuonna 2015 peräti 36,9 prosenttia.²³ Tarve ikääntyneille soveltuvista ja sopivan kokoisista asunnoista on ilmeinen. Erilaisia asumismuotoja tulisi olla tarjolla palveluiden lähettyvillä. Houkutteleva ja mielenkiintoinen asuin ympäristö sisältää tyologiaan monipuolisia asuntovaihtoehtoja, kerrostalojen lisäksi muun muassa myös kaupunkirivitaloja ja pientaloja.

Tesoma oli 1900-luvun alussa vielä harvaan asuttua aluetta. Ennen toista maailmansotaa alueelle syntyi tiivis omakotiyhteisö. 1960-luvulla Tampereen asukasluvun kasvun myötä kaavoitettiin suuria aluerakennuskohteita. Tesoman alueelle suunniteltiin läntisten kaupunginosien

21 Fitzgerald ja Caro 2014
22 Suomen virallinen tilasto 2016
23 Tampere alueittain 2017

Kuva 70. Tesoma sijaitsee noin seitsemän kilometrin päässä Tampereen keskustasta.

pääkeskusta. Vuonna 1963 hyväksytyssä kaavassa varauduttiin myös junaliikenteen käyttöön, joten alueen keskus sijoitettiin lähelle rautatietä. 1970-luvulla Tesoman alueella asui yli 3000 asukasta, nykyisin asukasluku on noin 1300. Tesoman alueella on sekä julkisia että kaupallisia palveluita. Suurin osa palveluista, mm. elintarvikekaupat, apteekki, pankki ja ravintoloita, sijaitsee Tesoman liikekeskuksessa, jota parhaillaan laajennetaan hyvinvointikeskukseksi. Uuteen osaan siirtyvät alueen terveyskeskus ja kirjasto.

Ikääntyneiden asumista kehitetään Tesomassa. Keskusta-alueen pohjoispuolella sijaitsevaa Kotipirtin palvelutaltoa laajennetaan vuonna 2016 järjestetyn suunnittelukilpailun pohjalta, ja uuden hyvinvointikeskuksen läheisyyteen on tulossa elinkaarikortteli, jossa haetaan eri-ikäisten asukkaiden yhteisöllisyyteen pohjautuvaa asumiskonseptia. Tästä järjestettiin tontinluovutuskilpailu vuonna 2016.

Tesomaan vastikään valmistuneessa yleissuunnitelmassa esitetään täydennysrakentamisen mahdollisuuksia lähes 4000 uuden asukkaan tarpeeseen. Tesoman keskusta-alueella on potentiaalia rakennuskannan tiivistämiseen. Kaupunkikuvassa korostuvat nykyisin autotiet ja autoille varatut laajat pysäköintialueet. Rakenteelliset pysäköintiratkaisut säästäisivät maa-alaa ja lisääisivät viihtyisyyttä. Opinnäytetyössä Tesoman yleissuunnitelmaa tarkastellaan jalankulkuympäristön näkökulmasta.

Tesoman keskusta-alueelle on opinnäytetyössä ehdotettu länsi-itä-suunnassa kulkevaa kävelykatua, joka sijoittuu uuden hyvinvointikeskuksen pohjoispuolelle. Jalankulkijoille

suunnatun kadun kiintopisteinä toimivat lännessä kirkko ja idässä entinen kirjastorakennus, jonka toiminta tulee siirtymään hyvinvointikeskuksen yhteyteen. Tyhjä kirjastorakennus muutetaan kädentaitotaloksi, jossa asukkaat voivat kokoontua erilaisten käsityöharrastusten parissa. Kävelykadun suunnittelussa kiinnitetään huomiota yksityiskohtiin, turvallinen tien ylitys, suojaa antavat katokset, umpinaisia seinäpintoja elävöittävät näyteikkunat, taide- ja viherseinät, istahtamispaikkoja, laatikkoviljelyä, pieni katso-mo, kuntopuisto, hiljentymispaikka. Näiden aktiviteettien, paikkojen ja yksityiskohtien lisääminen kävelykadulle luovat kadusta viihtyisän ja miellyttävän kulkea, ja siitä saattaa muodostua eräänlainen kohtaamispaikka.

Toinen kehittämiskohde Tesoman keskusta-alueella on nykyisen liikenneympyrän seutu hyvinvointikeskuksen itäpuolella. Suuri liikenneympyrä on autoilijoiden näkökulmasta toimiva, mutta estää jalankulkijoilta tien ylittämisen samassa tasossa. Liikenneympyrän toiselle puolelle jäävät uusi elinkaarikortteli ja kirjastorakennus, joiden haluttaisiin olevan osa keskustatoimintoja. Etenkin ikäihmisten kannalta turvallinen ja esteetön liikkuminen on tärkeää. Työssä on esitetty liikenneympyrän poistamista ja korvaamista kahdella risteyksellä. Liikenneympyrän tilalle on ehdotettu joko uutta kaupunkipuistoa ja/tai tornirakennusta, joka toimisi maamerkinä, ja johon voisi sijoittaa esimerkiksi toimistoja ja opiskelija-asuntoja. Liikenteen, ja erityisesti läpiajoliikenteen, rauhoittumisen myötä saadaan Tesoman keskustaan jalankulkijaystävällinen mittakaava. Myös

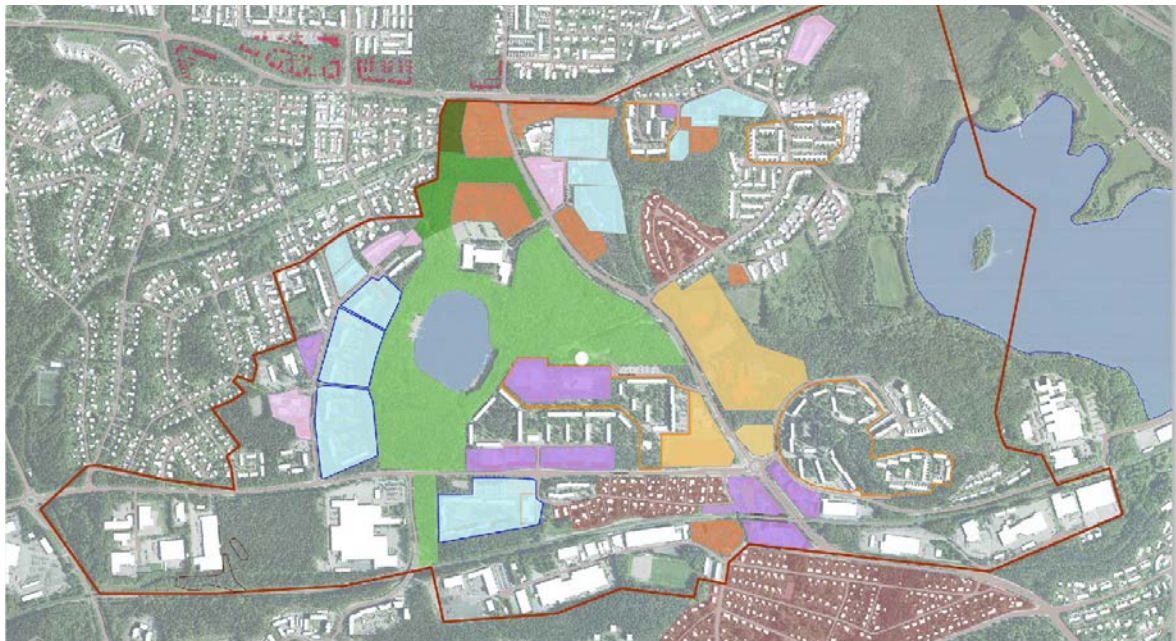
mahdollinen junaseisake radan varrella lisäisi julkisen liikenteen toimivuutta alueella. Tulevaisuudessa Tesoman asukasluku saattaa jälleen nousta, mikäli junaseisake otetaan käyttöön. Tampereen keskusta siirtyisi hyvän junayhteyden kautta myös henkisesti lähemmäksi. Uusien asuinrakennusten ja täydennysrakentamisen myötä korostuu Tesoman monipuolisten virkistys- ja ulkoilualueiden sekä liikuntapaikkojen merkitys, ne ovat tärkeä osa Tesoman identiteettiä ja luovat vastapainon muuten niin urbaanille keskusta-alueelle.

”Ympäristörakenteen muodostumista ohjataan kuntien kaavoituksella: minne sijoitetaan asunnot ja palvelut, tai mikä alue varataan virkistyskäyttöön. Asuinalueen muodostuminen ikäystävälliseksi vaatii pitkäjänteistä työtä. Pieninä palasina tehty kaavoitus ja suunnittelu eivät aina takaa laajojen yhteensopivien kokonaisuuksien muodostumista esimerkiksi esteettömyyttä vaativan ikääntyneen kannalta. Elinikäistä asumista tukevan kaupunkirakenteen syntyä voi edistää ottamalla ikäystävällisyyden yhdeksi teemaksi aluesuunnittelun tasolla.”

Risto Ala-aho, 2017

Kuva 71. Tesoman alueen rakentuneisuus, omakotitalot ovat pääosin peräisin 1940-luvulta, asuin kerrostalokorttelit 1960–1970-luvuilla.

Kuva 72. Tesoman alueesta tehty yleissuunnitelma, jossa täydennysrakentamiskohteet merkitty väreillä.

Kuva 73. Ikäystävällisen Tesoman suunnitelma, jossa keltaiset rakennukset kuvaavat täydennysrakentamisen kohteita. Uusi kävelykatu merkitty nuolella.

Kuva 74. Radan varrelle sijoittuva uusi asuin- ja liikekortteli, jonka yhteydessä päivittäistavarakauppa sekä pienempiä liikkeitä. Junaseisakkeelta on helppo ja nopea kävely-yhteys keskusta-alueen palveluille.

Kuva 75. Näkymä uudelta länsi-itä-suunnassa kulkevalta kävelykadulta. Kaukana edessä on kirjastorakennus, oikealla uusi hyvinvointikeskus ja vasemmalla uusi asuintalokortteli, jossa pysäköinti kannen alla ja portaat, jotka johtavat korttelipihalle.

SIMONKODIN SUKUPOLVIKORTTELI

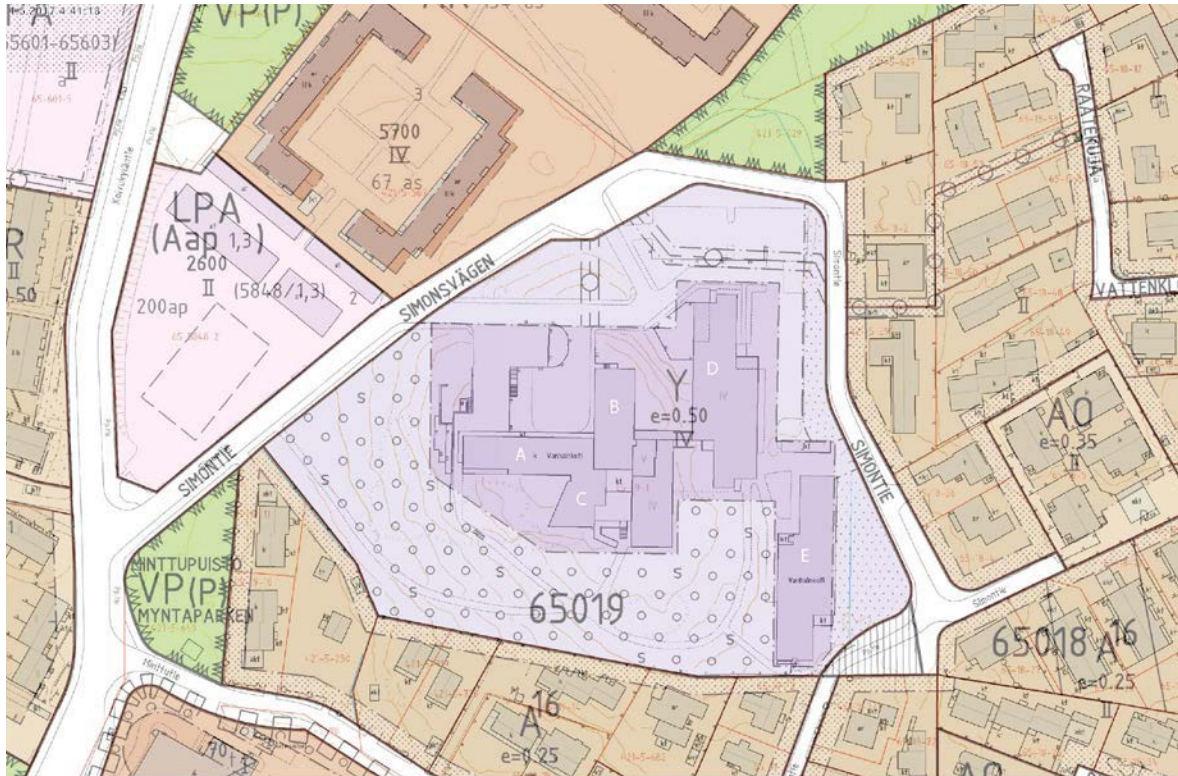
VANTAAN KAUPUNKI

Opinnäytetyön tekijä: Henriikka Ryhänen, 5/2017

Valvoja: professori Hannu Huttunen

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201706135262>

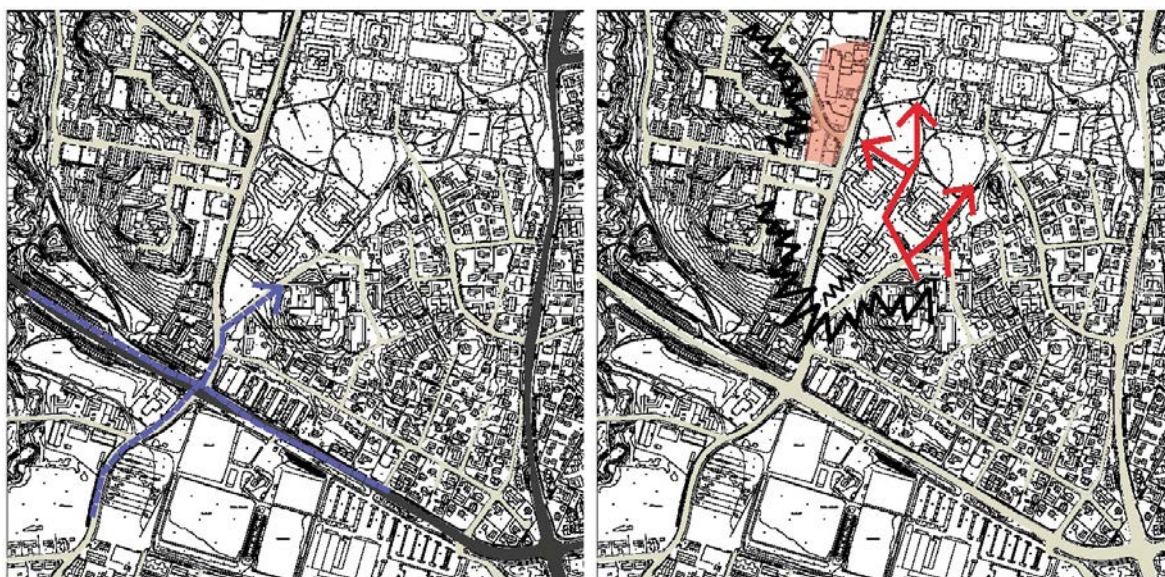
Kuva 76. Asemakaava, jossa Simonkoti sijaitsee yleisten rakennusten korttelialueella (Y). Rakennusten eteläpuolella oleva metsäalue on merkitty kaavaan. Autopaikkojen korttelialuetta (LPA) Simonkodin vieressä on mahdollista kehittää asuinrakentamisen suuntaan, mikäli 200 autolle voidaan osoittaa uusi sijainti.

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda kehittämissuunnitelma, miten nykyistä Simonkodin aluetta ja olemassa olevaa rakennuskantaa voidaan kehittää monia sukupolvia yhdistäväksi kortteliksi ja palvelukeskukseksi. Konsepti muodostuu kolmesta osatekijästä: ikäihmisten asunnot, ympäröivä palveluiden verkko ja näiden kahden välinen saavutettavuus.

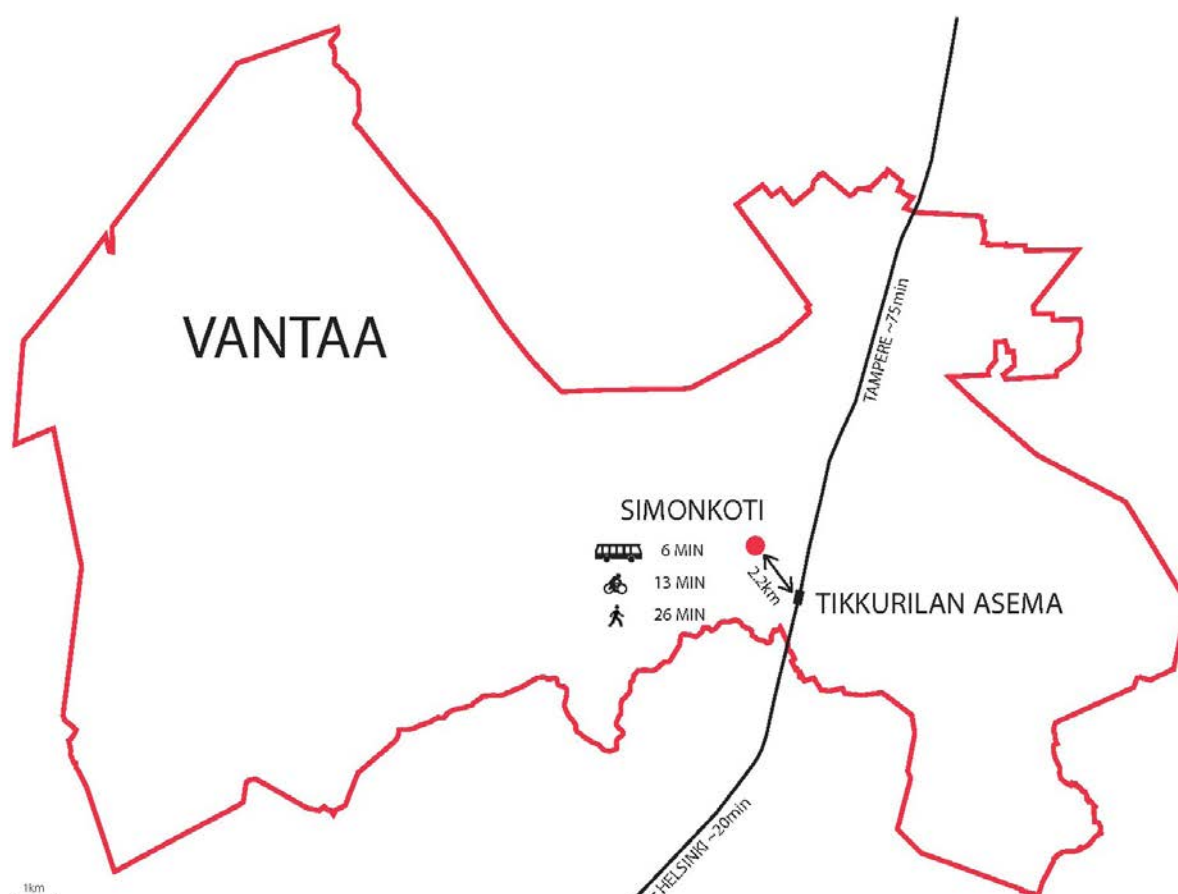
Simonkoti sijaitsee Vantaalla, noin kahden kilometrin päässä Tikkurilan keskustasta. Simonkoti on ollut alkujaan vanhainkoti, jota on vuosien aikana laajennettu. Nykyisin alueella on ikäihmisten palveluasumista sekä päihdekuntoutujien asuntola. Simonkodin tontti on varsin mäkinen. Palvelutalorakennukset sijoittuvat tontin pohjoisosaan, korkeimmalle paikalle. Rakennusten eteläpuolella oleva mäntymetsä on kaavassa suojeltu. Tontin kokonaispinta-ala on noin 24 500 m² ja rakennusoikeutta on 12 219 m², josta käyttämättä 2384 m². Kaava ei ole kuitenkaan sitova, vaan opinnäytetyössä voidaan ehdottaa myös suurempaa lisärakentamista, huomioiden kuitenkin, että suojeltu puusto tontin eteläosassa säilyy.

Palvelutalon vanhimmat osat, entinen vanhainkoti ja keittiö, ovat peräisin vuodelta 1971. Uusin palvelutalorakennus vuodelta 2008 on suunnitelmassa esitetty säilytettäväksi. Vanhempien osien kohdalla on tiloja esitetty purettavaksi, laajennettavaksi tai käyttötarkoitusta muutettavaksi. Uudisrakentamista on ehdotettu tontin luoteisosaan, kadun läheisyyteen, ja viereisen LPA-pysäköintitontin paikalle. Nämä rakennukset luovat uudenlaisen porttiaiheen alueelle saavuttaessa. 1980-luvulla rakennettu, nykyinen päihdekuntoutujien rakennus Simonkodin tontin kaakkoisosassa on esitetty purettavaksi ja korvattavaksi uudisrakennuksella, mutta optiona, että tämä voidaan toteuttaa myös myöhemässä vaiheessa.

Simonkylän ja lähiympäristön palvelutarjonasta heijastuu selkeästi läheisyys Tikkurilan keskustaan, jossa kaupungintalon ja virastojen lisäksi on kunnalliset, kirkolliset ja kulttuuriset palvelut, kuten terveyskeskus, kirjasto, kansalaisopisto ja kirkko. Simonkodin läheisyydessä sijaitsee urheiluopisto. Ikäihmisten näkökulmasta etäisyys Tikkurilan keskustaan ei periaattees-

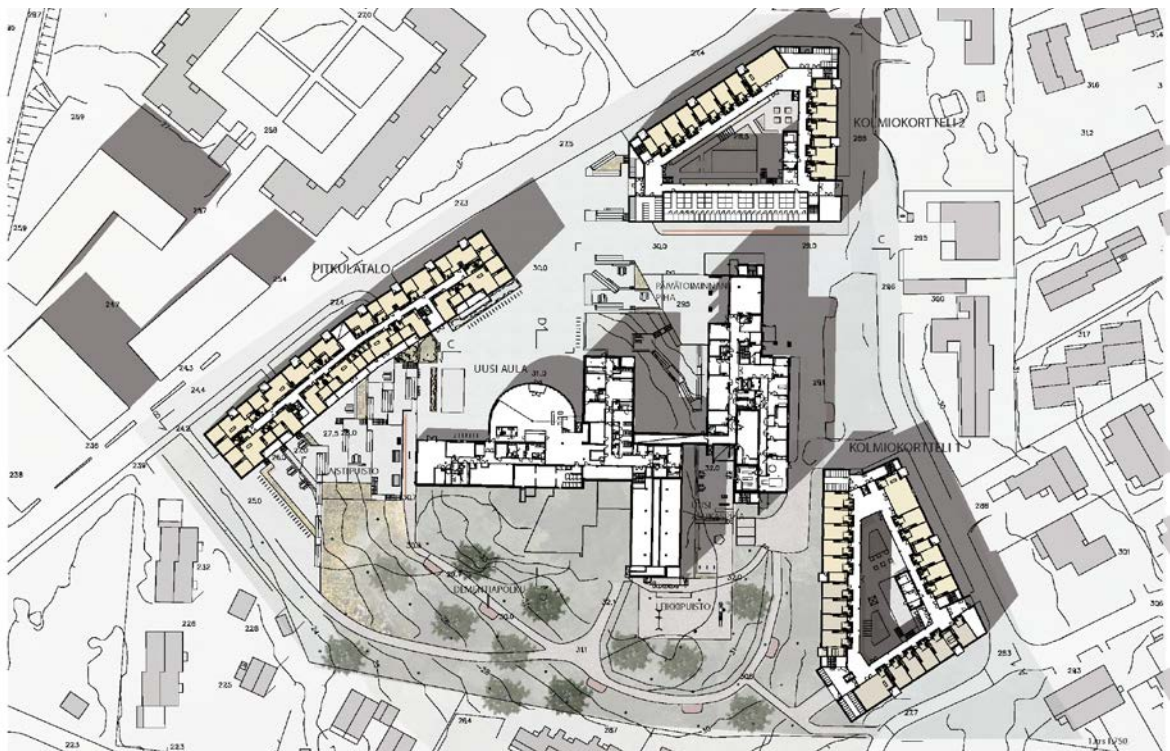
Kuva 77. Autoliikenteen luonteva saapumissuunta alueelle on etelästä, kun taas kevyenliikenteen verkosto suuntautuu pohjoiseen, jossa 1960–1970-luvulla rakennettujen asuinkerrostalojen välistä pääsee ulkoilualueille.

Kuva 78. Simonkodin sijoittuminen Vantaan sisällä ja suhteessa Tikkurilaan.

Kuva 79. Simonkoti lännestä katsottuna. Lähiympäristö on pääosin pien- ja rivitalovoittoista, ja pääosin yksityisomisteista.

Kuva 80. Simonkodin sukupolvikorttelin suunnitelma, jossa vanhan palvelutalon tiloja on uudistettu ja aluetta täydenneysrakennettu. Asuntokannasta on tehty monipuolinen, moneen elämänvaiheeseen sopiva.

sa ole mahdollon, mutta kävelyreitteinä suurten korkeuserojen ja raskaasti liikennöidyn Läntisen Valkoisenlähteentien takia ei kovin miellyttävä.

Simonkodista löytyy noin 500 m säteellä tarvittavat peruspalvelut, päivittäistavarakauppa, koulu, päiväkot, urheilu- ja liikuntapalveluja sekä pikaruokapaikkoja. Hieman kauempana noin 700 m päässä sijaitsee Tornimäen ostoskeskus, jossa on päivittäistavarakauppa, R-kioski, apteekki, kosmetologipalveluja, kukkakauppa ja hammashoitola.

Ajatus hyvästä ikäihmisten asumisesta on muuttunut vuosikymmenten aikana, ja se on jättänyt jälkeensä kiinteistöjä, jotka eivät täytä enää tämän hetken ajatuksia hyvästä hoivaympäristöstä. Teknisesti toimivien kiinteistöjen purkaminen ei ole ekologisesti järkevää, mutta uuden käyttötavan löytäminen kiinteistöille, jotka eivät toimi enää alkuperäisessä tarkoituksessa voi olla vaikeaa, ja korjaaminen nykyajan vaatimuksia ja kuntouttavaa hoiva-ideologiaa vastaaviksi hankalaa. Palvelukortteli-konsepti vastaa yhdellä tavalla heikentyvän huoltosuhteen ja kasvavan ikääntyvän väestön palvelutarpeeseen luomalla uudenlaisia ikäihmisten asumismalleja ja näiden yhteyden palveluiden verkkoa sekä kaupallista palvelutarjontaa. Uusien palvelutalojen sijaan tulisi kaupunkirakennetta kehittää ikääntyvän väestön tarpeisiin. Kaupunginosista tulisi rakentaa monimuotoisia, kaikille väestö- ja ikäryhmille sopivia.²⁴

Vaikka ikäihmiset itse haluaisivat asua kotona mahdollisimman pitkään, ilman palveluverkostoon ja yhdyskuntarakenteeseen suunnattuja toimia tämä ei itsessään takaa iäkkäille laadukasta elämää. Yhtenä haasteena on myös, mikäli asuminen kotona ei ole mahdollista loppuun asti, liian myöhään tapahtuva asuinpaikan muuttaminen romahduttaa ikäihmisen kunnon usein lopullisesti. Varsinkin muistisairaana sijoittaminen uuteen, vieraaseen ympäristöön on ongelmallista; muistisairaudesta kärsivä iäkäs henkilö ei pysty enää omaksumaan uutta ympäristöä ja uusi ympäristö katkaisee vanhat sosiaaliset verkostot.

Ratkaisut, joissa on yhdistetty ikäihmisten päivätoimintaa, senioriasumista, tuettua asumista ja tehostettua palveluasumista, toimivat kokonaisuutena, niin henkilöstöresursseiltaan kuin myös ikäihmisten elinympäristön kannalta,

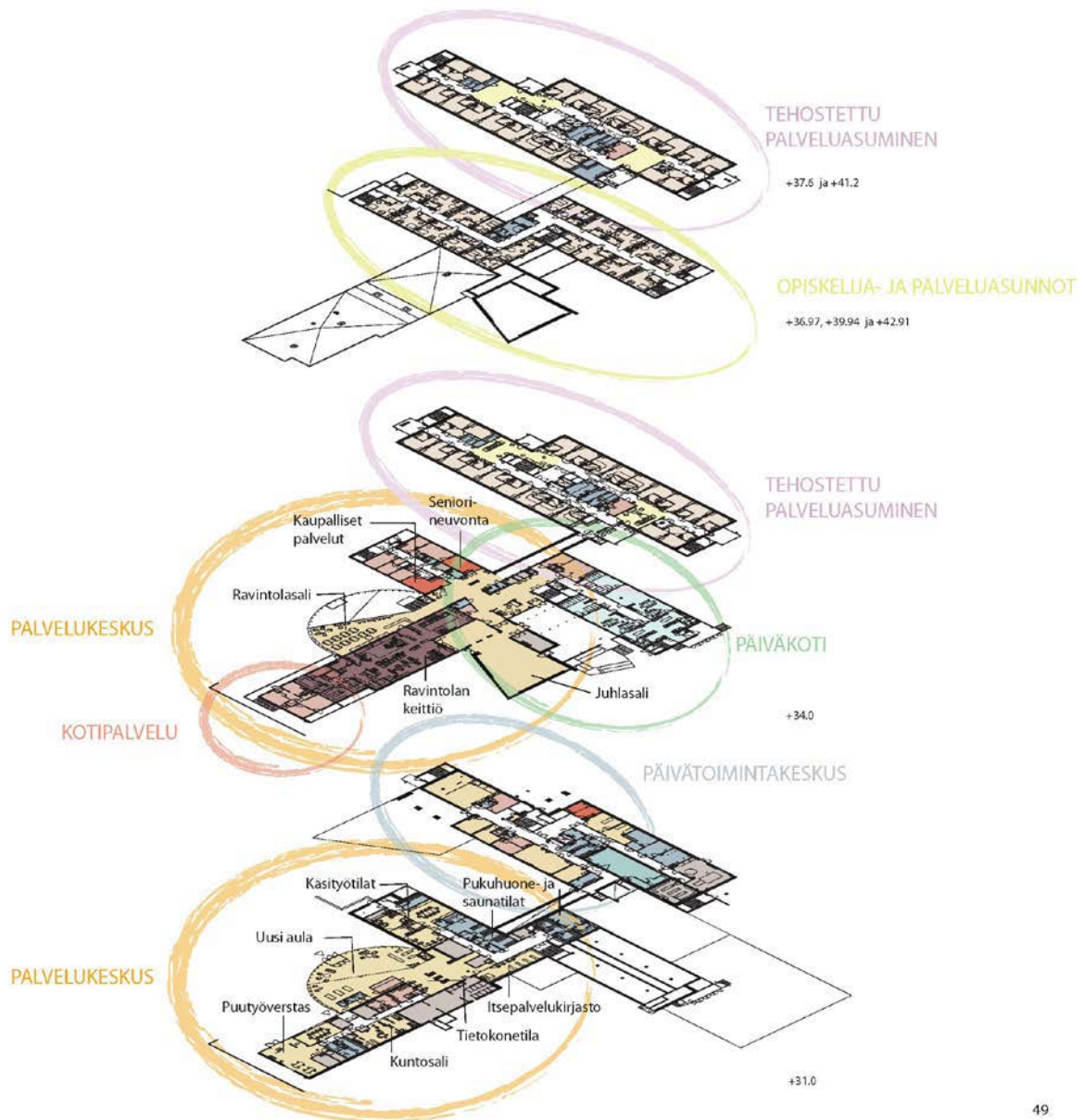
hyvin. Ikääntynyt henkilö ehtii tutustua ja elää lähes normaalia elämää ympäristössä, josta saa myöhemmässä elämänvaiheessa apua ja hoitoa, jos ja kun tarve tälle lisääntyy.

Toteutuneissa ikääntyneille suunnatuissa palvelukeskuksissa on yleensä lukuisia yhteistiloja. Tällaisia tiloja ovat esimerkiksi kerho- ja kokoushuoneet, maalaus- ja käsityöverstaat, juhlasali, kirjasto, kuntosali, sauna- ja liikuntatilat, kahvio ja ravintola. Tiloja on mahdollista vuokrata myös ulkopuolisille, esimerkiksi taloyhtiön vuosikokouksen pitopaikaksi. Simonkotiin suunniteltu toimintakonsepti on lähellä tämän kaltaista palvelukeskusmallia, mutta sijainti hieman syrjässä taajaman keskustasta edellyttää, ettei käyttäjäryhmiä rajata liian tiukasti. Opinnäytetyössä korostuu yhteisöllisyys. Samassa korttelissa on asuntoja niin ikääntyneille kuin opiskelijoille, työssä käyville, perheille tai yksin asuville.

Simonkodin vanhoista 1970–1980-luvun rakennuksista muodostuu pienillä korjaus-, muutos- ja laajennustöillä alueen uusi kiintopiste. Tärkeää on, että rakennus mahdollistaa monia eri käyttötarkoituksia monille eri käyttäjäryhmille. Näin toiminnasta saadaan taloudellisesti kannattavaa, kun tilojen käyttöaste on korkea. Vaihtuvat käyttäjäryhmät tekevät ravintola-kahvila-toiminnasta mahdollisen myös lounasajan ulkopuolella.

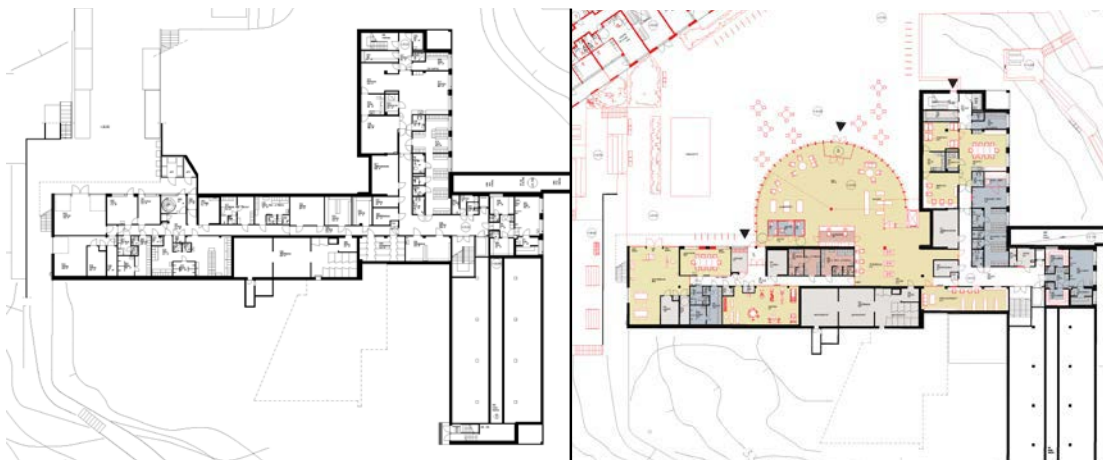
Vuonna 1971 toteutetussa palvelutalossa on nykyisin kahden hengen huoneet. Ne on suunnitelmassa esitetty korvattavaksi yksiöillä, joissa on avokeittiö ja parveke. Yhteistiloista on tehty kaksioita ja kolmioita. Saunatila on säilytetty ja huuhteluhuone muutettu pesutuvaksi. Näillä muutoksilla asunnoista puolet voitaisiin suunnata opiskelija-asunnoiksi ja puolet esimerkiksi iäkkäille henkilöille, jotka pystyvät asumaan vielä omatoimisesti tai kotiaavun turvin.

Vuonna 2008 valmistuneessa palvelutalossa yhden hengen asuinhuoneet täyttävät nykypäivän standardit, mutta käytävä- ja yhteistiloja voidaan kehittää toimivammiksi ja viihtyisämmiksi purkamalla nykyiset toimistotilat. Tämä mahdollistaa vapaan liikkumisen kerroksessa joutumatta kuitenkaan porrashuoneeseen. Ratkaisu sopii erityisesti muistisairaille, joilla on yleensä tyypillinen tarve päästä liikkumaan tiloissa. Toimistotyöt voidaan tehdä näin muodostuvissa yhteisissä tiloissa tai asukkaan luona.

49

Kuva 81. Simonkodin palvelutalosta muotoutuu uudenlainen asumista ja palveluja yhdistävä kokonaisuus.

Kuva 82. Simonkodin kellarikerrokseen lisätään itsepalvelukirjasto ja tietokonetila, kuntosali, harrastetiloja, uusi, kaksikerroksinen sisääntuloaula ja pihalle bocciakenttä. Muutokset ovat osoitettu oikeanpuolisessa kuvassa keltaisella.

Opinnäytetyössä esitettyssä kolmiomuotoisessa uudisrakennuksessa on tilasuunnittelun lähtökohtana ollut muistisairaille ikääntyneille sopiva asumisratkaisu, joka soveltuu myös opiskelija-asunnoksi tai tavallisiksi vuoka-asunnoiksi. Rakennuksen poistumistiet on sijoitettu talon ulkolaidoille sosiaalisen elämän keskittyessä sisäpihan ympärille. Poistumistiet ovat lasi-puuri-tiläseinän takana, jolloin uloskäynti on piilossa muistisairailta, ja he ohjautuvat kiertämään sisäpihaa. Ulkoapäin tullessa lasi-puuri-tiläseinän läpi kuultava valo taas ohjaa kulkemaan keskekehälle päin.

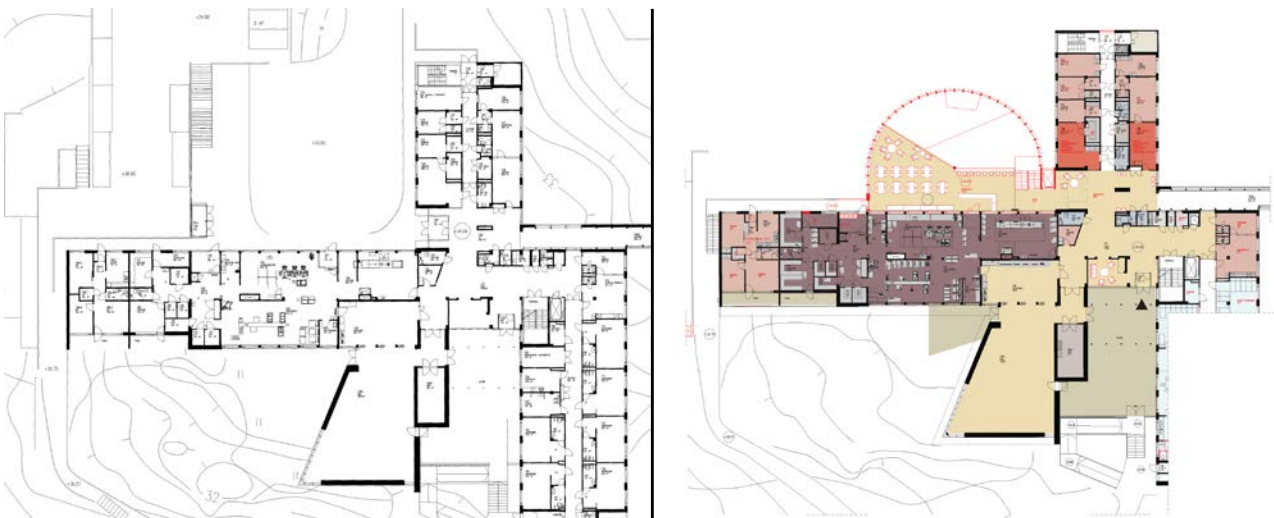
Palvelutehokkuuden vaatima asukasmäärä yhtä ikäihmisten asuinryhmää kohti on yleensä kahdeksan asukasta tai enemmän. Tässä mallissa esitetty "ylitehokkuus" kerroksen paikkaluvuissa mahdollistaa joustavuuden asuntojen käytössä. Osa yksioista voidaan vuokrata opiskelijoille, jotka voivat osallistua ikäihmisen hoitoon osana vuokraa. Työntekijät voivat käyttää palvelukeskuksen sosiaalityloja, mutta tarvittaessa myös yksi huoneista voidaan ottaa työntekijöiden käyttöön. Osa asunnoista voidaan vuokrata myös esimerkiksi muistisairaille, siinä vaiheessa kun sairaus ei ole

vielä edennyt kovin pitkälle, ja hoidon tarve ei ole vielä niin suuri että he tarvitsisivat ympärivuorokautista hoivaa. Näin muistisairaat voivat asua asunnossa ensin itsenäisemmin ja omaksua uuden ympäristön, ja jatkaa asumista samassa paikassa kun hoidon tarve kasvaa. Suuret asunnot voidaan muuttaa myös asunnoiksi, jolloin talo on normaali asuinrakennus, joka hyötyy palvelukeskuksen läheisyydestä ja joihin asukkaat halutessaan voivat ostaa kodinhoito- ja muita palveluja.

Simonkodin sukupolvikortteli on asumismallina joustava ja kestävä ratkaisu. Samalla se tuo myös monipuolisen asukasprofiilin alueelle.

"Lähipalvelulla ja paikallisella kokoontumispaikalla on eri merkitys ihmisille kuin suurella kauppakeskuksella. Ikääntyneet eivät välttämättä pysty käyttämään julkista liikennettä samalla tavoin kuin nuoret, eivätkä ehkä omista autoa. Löytämällä tiloille eri käyttäjäryhmiä ja digitalisoimalla tilojen varausta ja hallintaa voidaan tiloja käyttää aikaisempaa tehokkaammin. Eri toimijoiden yhteiskäytöllä tilat voitaisiin saada taloudellisesti järkeviksi myös lähiöalueella."

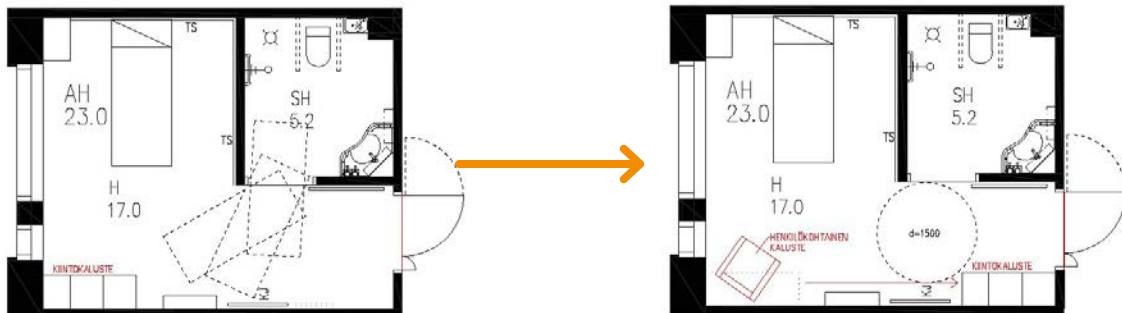
Henriikka Ryhänen, 2017

Kuva 83. Simonkodin ensimmäisessä kerroksessa keittiön yhteyteen tulee uusi kaarevaseinäinen ravintolasali. Vanha ruokatila on päivisin päiväkodin käytössä ja iltaisin siellä voidaan tarjota ruokaa juhlatilaisuuksien yhteydessä. Rakennuksen pohjoisosaan tulevat tilat erilaisille pop-up palvelupisteille, kotipalvelun tilat ovat läntisessä siivessä.

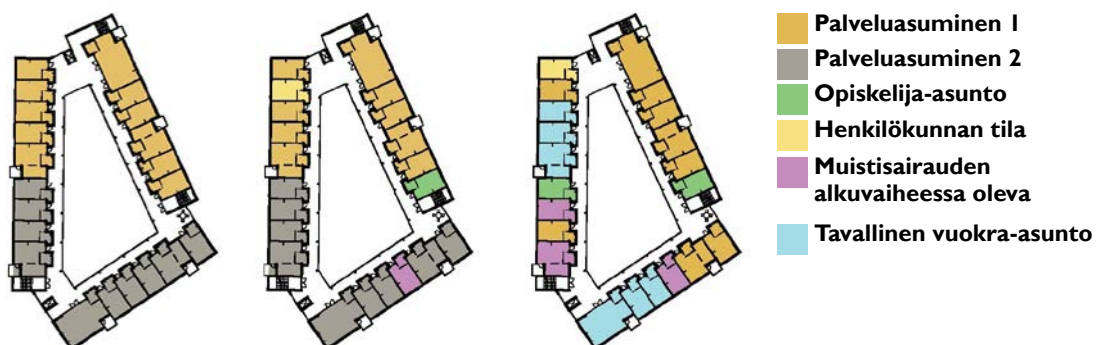
Kuvat 84 ja 85. Ylhäällä on vuonna 1971 ja alhaalla vuonna 2008 valmistuneen palvelutalon nykytila esitetty mustavalkoisena ja ehdotetut muutokset väreillä.

Kuva 86. Palvelutalon pienissä asuinhuoneissa voidaan kiintokalusteiden paikkaa vaihtamalla saada aikaan ratkaisu, jossa tilaa löytyy myös asukkaan omille kalusteille, esimerkiksi nojatuolille.

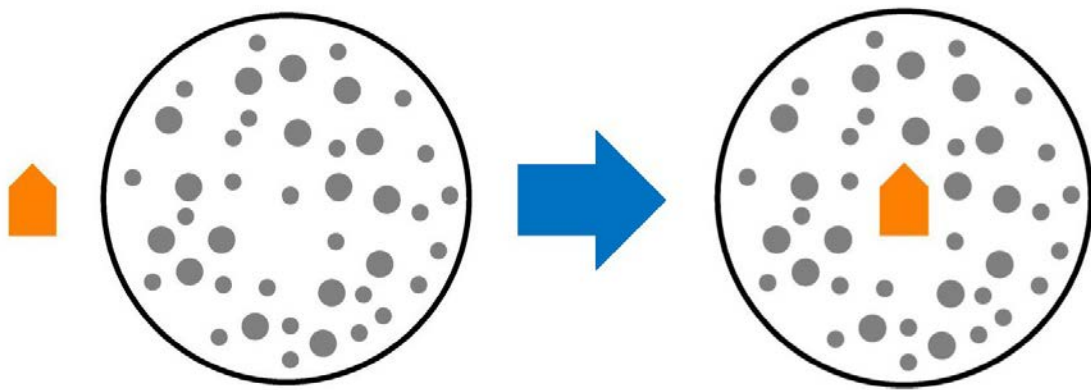

Kuva 87. Leikkaus, jossa näkyy maanalainen pysäköinti, uusi kaksikerroksinen aula ja taustalla vanhan palvelutalon uudistettu julkisivu parvekkeineen.

Kuva 88. Kolmiokorttelin monet eri käyttötavat, jossa yhdistyvät eri asumismuodot.

HAVAINNOT

IKÄÄNTYVÄN VÄESTÖN ASUMINEN JA YMPÄRISTÖ

Suomen ikääntyneiden asumisen historian voidaan nähdä ulottuvan aina vuoteen 1571, jolloin kirkkolaki määräsi seurakunnat rakentamaan vaivaistupia ikääntyneitä, sairaita ja kerjuulla eläviä varten. 1800-luvun lopussa alettiin rakentaa uutta köyhäin- ja ikäihmisten hoitoa. Syntyi kunnalliskoteja, jonne sijoitettiin ikääntyneiden lisäksi mm. mielisairaita, halvaantuneita, sokeita, tuberkuloosia sairastavia, aviottomia äitejä ja muita, jotka eivät syystä tai toisesta kyenneet itse huolehtimaan itsestään tai voineet turvautua lähiomaisiin.²⁵ Kunnalliskodeille tyypilliseksi piirteeksi muodostuivat suuret yhteistilat, joissa asui eri-ikäisiä ja fyysisesti erikuntoisia hoidokkeja. Usein kunnalliskodit olivat maataloja, joiden töihin hoidokit ottivat palkatta osaa voimiensa mukaan ja korvasivat näin saamansa hoidon.²⁶

Kunnalliskotien uudistaminen käynnistyi 1950-luvulla, jolloin toiminta yhä enemmän keskittyi ikäihmisten hoitoon. Tavoitteena oli hoitoon pääsyn mahdollistaminen tasapuolisesti kaikille ikäihmisille koko valtakunnan alueella, ja samalla varmistaa myös hoidon laadun tasa-arvoisuus. Henkilökunnan määrää lisättiin ja kunnalliskoteja alettiin kutsua vanhainkodeiksi. Syntyi laitoskeskeinen ikäihmisten hoito. Käsite vanhainkoti vakiintui sittemmin 1960-luvulla.²⁷

1970-luvulla alettiin kiinnittää yhä enemmän huomiota ikäihmisten yksilöllisiin tarpeisiin, viihtyvyyteen ja turvallisuuteen. Uudet ajanmukaiset vanhainkodit rakennettiin usein terveyskeskusten läheisyyteen tai yhteyteen. Yleisnimitys "hoidokki" vaihdettiin nimikkeeseen "hoidettava" ja "potilas". Vanhainkotien profiloitumisessa korostettiin vanhusten koti-ajatusta, joka merkitsi ikäihmisille tarkoitettua viihtyisästi

25 Paasivaara 2002

26 Halila 1986

27 Paasivaara 2002

kalustettua ympäristöä. Vanhainkoteihin tehtiin ajanmukaistamisremontteja, joissa lisättiin mm. yhden ja kahden hengen huoneita. Vanhainkodit pyrittiin muuttamaan suhteellisen terveiden ja yhä iäkkäämpien ihmisten hoitokodeiksi. Tärkeänä nähtiin myös jo silloin hoidon sisällöllinen kehittäminen ja ikäihmisten palvelujen monipuolistaminen.²⁸

Viime vuosikymmenten aikana ikäihmisten asumisessa on keskiöön noussut yhä vahvemmin laatu- ja tietoisuus, jossa lähtökohdaksi asetetaan hyvä hoito, mikä tarkoittaa hyvin suunniteltua, ennakoivaa palvelua. Laatusuosikset listaavat ikääntyneiden palvelujen tavoitteiksi hyvän elämänlaadun, itsemääräämisoikeuden ja itsenäisen suoriutumisen. Vanhainkodeista, nykyisin palvelukodeista, on tulossa ulospäin suuntautuvia. Epätarkoituksenmukaisella tavalla yhteiskunnan resursseja sitovaa, ammattihenkilöiden suorittamaa hoitoa pyritään vähentämään, jo ihan taloudellisista syistä. Samanaikaisesti kehitetään lähipalveluja, ja korostetaan vapaaehtoistyön, järjestöjen ja omaisten merkitystä ikäihmisille suunnatussa hoidossa ja palveluissa. Ikäihmisten palvelukodit tukevat myös yhä vahvemmin lähialueen iäkkäiden henkilöiden kotona selviytymistä.²⁹

Ikääntyvän väestön asuminen ja ympäristö ovat muuttuneet voimakkaasti viimeisen sadan vuoden aikana maataloilla sijainneista kunnalliskodeista ja sittemmin terveyskeskusten yhteydessä olevista vanhainkodeista aina nykypäivän palvelutaloihin asti. Merkille pantavaa on, että sekä asenne ikääntyneitä kohtaan että heille suunnatut asuinympäristöt ovat kehittyneet koko ajan. Ikääntyneen väestön asuminen nähdään tänä päivänä jo osana tavallista arkea, rikkautena monipuolistamassa asuinympäristöjä.

Näin myös opinnäytetöiden kohteet ja tehtävänannot sijoittuvat taajamien keskustoihin. Isoissa taajamissa sijainti on peräti niin keskeinen, ettei paljon keskeisemmin ikäihmisten asu-

Muissa opinnäytetöissä ikääntyneiden asumiselle on muodostunut tai muodostumassa oma alue taajaman sisälle, jossa ikäihmisille suunnattuja erilaisia asumismuotoja sekä palveluita on tarkoitus kehittää. Tästä esimerkkeinä ovat Porvoon Johannisbergin alue, Raision Hulvelan ympäristö, Tampereen Tesoman alue ja Vantaan Simonkodin ympäristö.

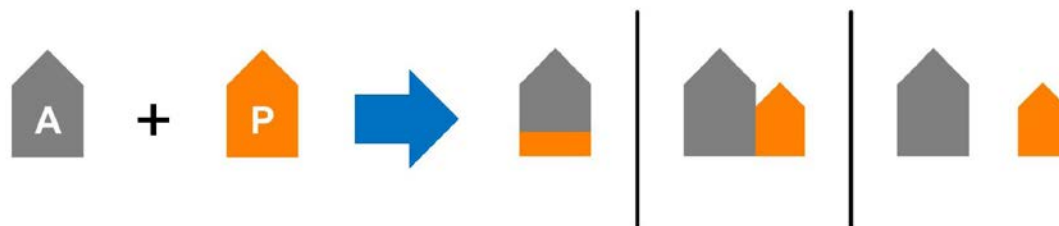
Rauman Papinpellon kohde kuvastaa, miten ison taajaman sisälle voidaan suunnitella kokonaan uusi asuinalue, josta tavoitellaan monipuolisen asumisen kokonaisuutta. Haasteen tuo alueen saavutettavuus ja luonteva liittyminen ympäröivään kaupunkirakenteeseen ja palvelujen verkostoon.

Myös pienissä taajamissa ikääntyneiden asuminen on otettu osaksi keskustatoimintoja. Ivalon ja Lapinjärven kohteissa on kiinnitetty erityisesti huomiota ikäihmisten asumisen ja palvelujen sijoittumiseen keskusta-alueella ja kävelyetäisyyksiin sekä -reitteihin.

IKÄÄNTYVÄN VÄESTÖN PALVELUT

Asuminen ja palvelut yhdistyvät hybridirakennuksissa, kuten Helsingin Kampin kauppakeskuksessa, jossa vielä lisäksi julkinen liikenne, linja-autoaseman ja metropysäkin muodossa, on tuotu rakennuksen sisälle samoin kuin henkilöautoille suunnatut pysäköintikerrokset. Kaupungistuminen, vuokra-asumisen lisääntyminen ja entistä toimivammat liikenneverkot mahdollistavat uudenlaisten korttelirakenteiden ja hybridiratkaisujen syntyminen.

Ikäihmisille tarkoitetuissa asumisen paikoissa, entisissä kunnalliskodeissa, vanhainkodeissa ja myös tehostetussa palveluasumisessa, korostuvat usein asuinympäristön turvallisuus sekä hyvän hoidon ja hoivan merkitys. Palveluita, siinä muodossa, miten niitä tavalliset ihmiset ovat tottuneet käyttämään, ei juurikaan ole.

28 Paasivaara 2002
29 Paasivaara 2002

Palvelut ovat joko yksityisen yrityksen tai julkisyhteisön tuottamia. Palvelut ovat ainakin osaksi aineettomia. Ne koetaan tai kulutetaan yleensä samanaikaisesti, kun ne tuotetaan, ja asiakas itse osallistuu palvelutapahtumaan.³⁰ Kaupalliset, terveyteen ja hyvinvointiin, kulttuuriin, liikuntaan ja urheiluun liittyvät palvelut ovat tärkeä osa ihmisten elämää. Osa tämän kaltaisista palveluista on tuotu viime aikoina ikäntyneiden asumisyksiköiden sisälle, mm. parhuri-kampaamo, jalkahieronta tai fysioterapia, samoin kuin erilaiset yhteislaulu-, hartaus- tai päivätaanssitilaisuudet.

Ikäihmisten asumisen yhteyteen tuodut palvelut poikkeavat kuitenkin esimerkiksi hybridirakennusten palveluista, koska palvelut ovat suunnattu vain yhdelle käyttäjäryhmälle, talossa asuville ikäihmisille. Palveluiden avaaminen muillekin lähiympäristön asukkaille nostattaisi palveluiden käyttöastetta ja kannattavuutta, jolloin palvelutarjontaa voitaisiin myös laajentaa ja monipuolistaa. Käyttäjäryhmien lisääminen edistäisi myös sosiaalista kanssakäymistä ja ehkäisisi ikäihmisten yksinäisyyttä. Suuri ongelma ikäntyneiden kotona asumisessa on iäkkään henkilön yksinäisyys; vaikka kotipalvelu pystyisi kattamaan käytännönelämän avuntarpeen, se ei kuitenkaan pysty täyttämään sosiaalisia tarpeita. Iäkkäiden asumista ja palveluja yhdistävä palvelukorttelimalli toimii taajamarakenteessa eräänlaisena olohuoneena, jonne on helppo ja mutkaton saapua.

Ikäntyneiden asumiseen ja palveluiden järjestämiseen liittyy uusia malleja ja kehityssuuntia. "Ageing in place" on termi, jota käytetään kirjallisuudessa kuvaamaan toimintamalleja, joissa iäkäs henkilö pystyy jatkamaan asumista omassa asunnossaan tarvitsematta muuttaa toimintakyvyn heiketessä muualle. Kotona asuminen tukevat erilaiset kotiin vietävät palvelut.³¹ Toinen yleistynyt käsite on "Caring communities", jossa ikäihmisten hoito on jaettu kolmelle vastuualueelle: ammattilaisille, perheelle ja yhteisölle.³² "We are neighbours" -kampanja Ostfildernin kaupungissa Saksassa on esimerkki siitä, miten muistisairaiden ja muun yhteisön välille pyritään luomaan sosiaalisia siteitä ja avaamaan hoivakodin toimintaa myös ulkopuolisille.³³

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeen puitteissa tarkasteltiin ikäihmisten asumisratkaisuksi mallia, joka tukeutuu taajaman muiden palveluiden yhteyteen. Perinteisesti palvelutaloissa pyritään tarjoamaan kaikki ikäihmisten tarvitsemat palvelut talon sisällä. Palvelukortteli-ratkaisussa hyödynnetään ympäristön julkisia ja yksityisiä palveluja ja pyritään välttämään päällekkäisyyksiä palvelutarjonnassa.

Opinnäytetöissä ikäntyneiden asumista ja palveluja on käsitelty kolmella tavalla. Helsingin kaupungin Vuosaari-kohde kuvastaa urbaaniin ympäristöön sijoittuvaa hybridirakennusta, jossa sisääntulokerros rakennuksessa on julkinen, kaikille avoin kaupunkitila, ja ylemmät kerrokset suunnattu ikäntyneiden muistisairaiden asumiseen. Myös asumiskerroksiin on tuotu palveluita sillä periaatteella, että jos iäkkäät henkilöt eivät pääse enää lähtemään ulos, erilaiset kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä sosiaalinen kanssakäyminen tuodaan heidän luokseen.

Betesda-säätiön, Raision Hulvelan ja Vantaan Simonkylän kohteissa palvelut ovat tuotu olemassa olevan rakennuksen yhteyteen korjaamalla, purkamalla ja laajentamalla tiloja uudenlaiseen, ulospäin suuntautuvaan käyttöön sopivaksi.

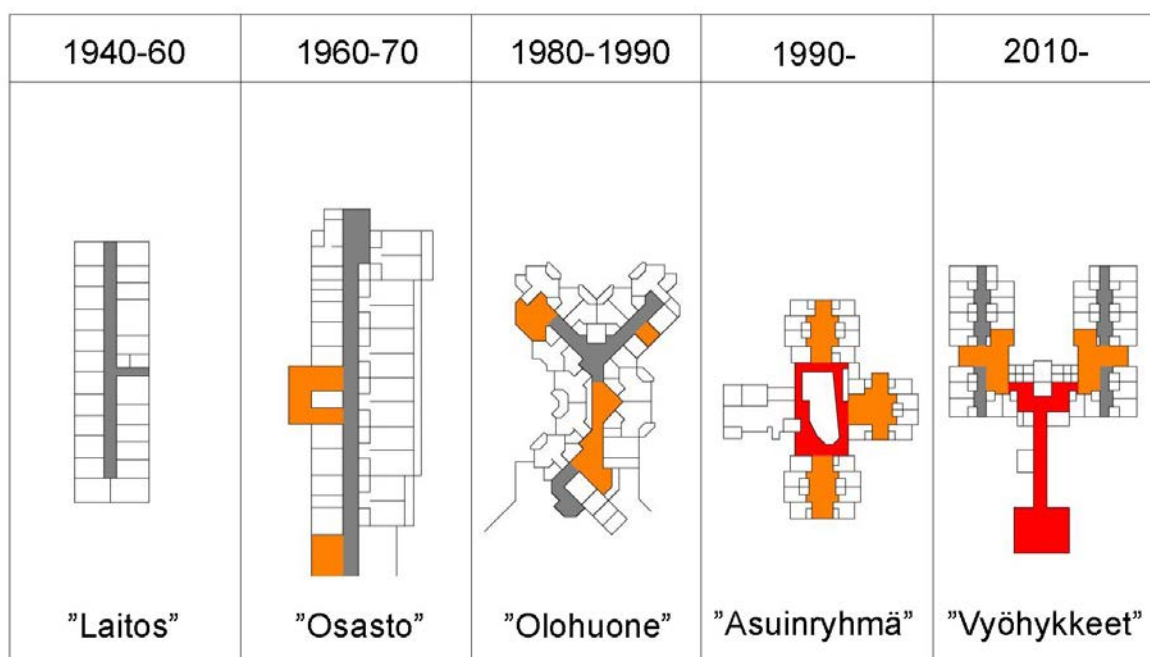
Ivalon, Lapinjärven, Porvoo Johannisbergin, Rauman Papinpellon ja Tampereen Tesoman kohteissa palvelut sijoittuvat kävelyetäisyyden päähän ikäntyneiden asumisesta, kuitenkin niin, että asuminen on selkeä kokonaisuutensa ja palvelut omansa. Näissä suunnitelmissa korostuu asuinympäristön yksityiskohdat, kulkureitien esteettömyys, jalankulkijan mittakaava, valaistus ja reitin miellyttävyys tai houkuttelevuus. Erilliseen rakennukseen sijoitettuna palvelujen käyttöä, tiloja ja käyttäjäryhmiä on ehkä helpompi hallita, mutta haastetta tuo, miten ikäihmiset saa houkuteltua lähtemään asumisyksiköstä palveluiden luokse.

30 Grönroos 1990

31 Verma 2009

32 Kruse 2014

33 Wißmann 2014

YHTEISÖLLISYYS VS. YKSITYISYYS

Ikääntyneille suunnatut asuinrakennukset ovat muuttuneet Suomessa kuin myös Keski-Euroopassa 1900-luvun puolenvälin ratkaisusta aina tähän päivään asti. Kehitykseen ovat vaikuttaneet asennemuutos ikääntyneitä kohtaan ja uudenlainen hoitokulttuuri. Asuminen on muuttunut laitospäisestä tilaratkaisusta yhä joustavammaksi ja yksilöllisemmäksi.³⁴

Vanhainkotien pohjaratkaisuihin on ollut paljon yhteneväisyyksiä sairaaloiden vuodeosastojen kanssa, ja usein vanhainkodit saattoivatkin liittyä terveysasemien yhteyteen. Ikääntyneiden asuinhuoneet ovat pitkään olleet kahden tai useamman hengen huoneita ja wc-, pesu- ja suihkutilat yhteiset.

1900-luvun loppupuolella on pohjaratkaisu muuttunut suoraviivaisesta keskikäytävämallista klusteriksi, pieniksi tilaryhmiksi. Asuinhuoneet on sijoitettu yhteisen ruokailu- ja oleskelutilan ympärille. Asumiseen on pyritty lisäämään viihtyisyyttä ja kodinomaisia piirteitä.

2000-luvulla tapahtuvassa kehityksessä Keski-Euroopassa on havaittavissa, että ikääntyneiden asumista on liitetty yhä vahvemmin osaksi taajamarakennetta. On pyritty ratkaisuihin, joissa ikääntyneiden asumista on sekoitettu muun asumisen yhteyteen, jolloin vältetään segregaatiota. Rakennuksen sisälle on tuotu palveluja, jotka ovat sekä talon asukkaiden että muiden

käytettävissä. Tämä kehitys on muuttanut ikääntyneiden asumista monipuolisemmaksi.

Yhteisöllisyyden, mutta myös yksityisyyden, merkitys korostuu uusissa asumisratkaisuihin. Kaupunkiasumisen tilat voidaan jakaa kuuteen eri tasoon: yksilö-yksityinen, perhe-yksityinen, ryhmä-yksityinen, ryhmä-julkinen, kaupunki-puolijulkinen ja kaupunki-julkinen.³⁵ Samat periaatteet ovat sovellettavissa myös ikäihmisten asumiseen.

Opinnäytetöissä on yhteisöllisyyttä ja yksityisyyttä käsitelty asunto- ja rakennussuunnittelun oppituleille tehdyissä töissä. Porvoon Johannisbergin opinnäytetyössä ikäihmisten asuinhuoneet sijoittuvat omiin siipiin, asuinryhmän yhteistilat muodostavat oman kokonaisuutensa ja kaikille yhteiset tilat ja palvelut ovat ryhmitelty vielä erikseen. Tilojen hierarkia, oikea sijainti ja helppo saavutettavuus ovat työssä keskeisiä ratkaistavia asioita.

Muissa opinnäytetöissä on onnistuttu erottamaan julkiset, kaikille avoimet palvelut asukkaiden tiloista. Asumisyksiköiden sisällä asuinhuoneet avautuvat kuitenkin usein edelleen suoraan yhteiseen ruokailu- ja oleskelutilaan tai läpikulkukäytävälle. Tämän kaltaisissa ratkaisuihin asuinhuoneen sisustussuunnittelussa tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi sängyn sijaintiin, niin ettei se näkyisi heti suoraan ovelta. Asukkaan oman huoneen yksityistä luonnetta

34
35

Michell-Auli ja Sowinski 2013
Chermayeff ja Alexander 1965

voidaan korostaa esimerkiksi sillä, että huoneisto-ovet vaikuttavat asunnon ulko-ovilta ovikelloineen ja postiluukkuineen. Tämä osoittaa huoneen selvästi asukkaan omaksi reviiriksi, jonne saa tulla vain asukkaan luvalla.³⁶

ARVOT

Hyvän elämän laatutekijät muodostuvat sosiaalisista, psyykkisistä ja fyysistä arvoista.

Sosiaalinen verkosto on ihmisille tärkeä. Verkostoon kuuluvat perhe, läheiset, ystävät ja muut kanssaihmiset. Sosiaaliset kontaktit ehkäisevät yksinäisyyttä ja masentuneisuutta. Ne toimivat myös tukena, turvana arjessa ja apua tarvittaessa. Ikääntyneiden asumisen yhteydessä on henkilökunnan, lääkärin ja hoitajien lisäksi nostettu esille myös kolmannen sektorin rooli, jonka kautta ikäihmisten elämään saadaan myös muuta sisältöä esimerkiksi kulttuurin tai yhdes-
sä tekemisen kautta.

Psyykkinen arvomaailma voi käsittää esimerkiksi luonnon ja ulkona liikkumisen näkökulmat, jotka rauhoittavat mieltä. Myös esimerkiksi terapiakissojen tai -koirien on todettu vaikutta-

van ikäihmisten psyykkiseen hyvinvointiin. Tilasuunnittelun ja arkkitehtuurin näkökulmasta keskeiseksi muodostuu iäkkään henkilön asuinhuone, jonka tulisi tuntua kodilta. Tutut kalusteet ja esineet herättävät ihmisissä muistoja ja luovat turvallisuuden tunnetta. Myös niiden osatekijöiden löytäminen, jotka mahdollistavat ikäihmisille tuttujen arjen ja juhlien rituaalien kokemisen ovat tärkeitä.³⁷

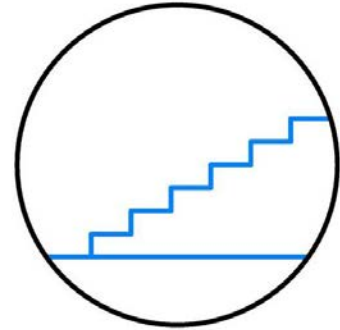
Fyysiseen hyvinvointiin liittyy oleellisesti kunnon ja toimintakyvyn ylläpito. Erilaiset liikuntaharrastukset, jumpat, tanssit ja lihashuolto ovat tärkeitä. Kuntosalilla tai kuntopuistossa voidaan harjoitella juuri niitä liikkeitä, jotka ovat iäkkäille tärkeitä. Esimerkiksi kyykky-, nousu- tai tasapainoliikkeet ovat ikäihmisen omatoimisuuden säilymisen kannalta keskeisiä. Tilojen suunnittelussa oleellista on mahdollistaa rakennuksen sisällä- ja ulkona liikkuminen, ja tehdä ulkotiloista monipuolisia, aktiivisia.³⁸

sosiaalinen

psyykkinen

fyysinen

36 Hoglund 1985
37 Volkwin 2014
38 Hussi ym. 2017

YHTEENVETO

PALVELUKORTTELI-KONSEPTIN MONET MUODOT

Väestörakenteen muuttuessa ovat ikääntyneiden asumista käsittelevät opinnäytetyöt varsin ajankohtaisia. Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeen puitteissa toteutuneet kehittämissuunnitelmat osoittavat, että suunnitteluratkaisut voivat olla hyvinkin erilaisia, vaikka periaate pohjautuu samanlaiseen konseptiin. Palvelukortteli urbaanissa miljöössä on erilainen kuin pienen taajaman keskustassa. Myös olemassa olevan palvelutalon muuttaminen ja laajentaminen palvelukortteliksi on lähtökohdiltaan erilainen kuin uuden rakennuksen rakentaminen tyhjälle tontille.

Palvelukortteli-ratkaisut ovat vahvasti sidoksissa ympäristöönsä, taajamarakenteeseen ja olemassa olevaan palvelutarjontaan. Palvelukortteli voi olla yhdestä tai useammasta lähelle toisiaan sijoittuvasta rakennuksesta koostuva kokonaisuus, jonka julkinen osa toimii kaikille avoimena olohuoneena. Pienemmissä taajamissa palvelukortteli voidaan nähdä pikemmin palveluiden

verkkona, jossa olemassa olevia tiloja hyödynnetään eri käyttötarkoituksiin. Tässä ikääntyneiden asumisen sijoittuminen lähelle palveluja ja esteettömät, turvalliset sekä helpot yhteydet palveluille ovat keskeisiä kriteereitä palvelutajaman toimivuudelle.

Ikääntyneiden asumisen ja palveluiden uudelleenjärjestely on myös pitkälti kaavoitukseen liittyvä kysymys. Taajamien keskustoihin tarvitaan lisää ikääntyneille sopivaa rakennuskantaa. Taajamarakenteen kehittämisessä tulee palvelut sijoittaa niin, että ne ovat myös niiden ihmisten saavutettavissa, jotka eivät omista autoa vaan ovat riippuvaisia julkisen liikenteen sujuvuudesta.

Ikäihmisten asuminen on perinteisesti sijoitettu asemakaavassa yleisten rakennusten (Y) tai sosiaali- ja terveydenhuollon rakennusten (YS) korttelialueelle. Ehkä tulevaisuudessa kehitys on niin pitkällä, että ikäihmisten asunnot ovat kaavassa asuinrakennusten korttelialueella (A), samalla tavoin kuin muu asuinrakentaminen?

POHDINTA

NÄKÖKULMIA TULEVAISUUDEN KEHITYKSEEN?

Väestörakenteen muutos koskee koko Eurooppaa. Muun muassa Belgiassa, Hollannissa ja Saksassa on kehitetty keskustamaista ikääntyneiden, mukaan lukien muistisairaiden, asumista. Ranskassa on lähdetty kehittämään monen-sukupolven kortteleita ja palvelukeskittymiä, jotka ovat suunnattu kaiken ikäisille. Ruotsissa puolestaan on panostettu paljon kotihoidon kehittämiseen. Berliinin teknillisen korkeakoulun tutkimuksissa on esitetty ajatus terveydenhuollon ja hyvinvoinnin kolmesta suunnittelutasosta, jotka ovat meso-, makro- ja mikrotaso.³⁹ Eri tasot käsittelevät kohdetta seuraavasti: mesotaso käsittää kaupunkialueita ja naapurustoja, makrotaso yksittäisiä rakennuksia ja mikrotaso puolestaan rakennetun ympäristön yksityiskohtiin liittyvää suunnittelua. Mesotasolla päätettävät asiat, kuten palveluiden saavutettavuus sekä jalankulkuystävällinen ympäristö, kuuluvat kaupunkisuunnittelun piiriin. Rakennusten tilaratkaisut, ympäristön orientoitavuus sekä esteettömyyteen ja tilojen hahmottavuuteen liittyvät yksityiskohdat ovat osa arkkitehtisuunnittelua, jonka avulla voidaan lisätä mahdollisuuksia itsenäiseen elämään, mahdollisista fyysisistä rajoitteista huolimatta. Ikäystävällisen kaupungin tai taajaman suunnittelussa painopiste on erityisesti arjen tukemisessa, lähiympäristön suunnittelussa sekä matalan kynnyksen palveluiden saavutettavuudessa. Kehitys tukee myös kotipalvelujen lisääntymistä.

Asumispalveluiden moninaisuus on tärkeää. Ikääntyminen tulee nähdä normaalina osana elämänkaarta ja ikääntyneet osallisina yhteiskuntaan. Palveluasumisen ja muistisairaiden asumisyksiköt voidaan sijoittaa taajaman keskusta alueelle normaalin asunto-tuotannon sekaan, palveluiden ja hyvien joukkoliikenneyhteyksien ääreen. Keskeinen sijainti lisää palveluiden tuottajien synergiaetuja ja helpottaa asukkaan, omaishoitajan sekä kotihoidon henkilökunnan toimintaa. Ulkoisesti palveluasuntoja tai muistisairaiden asuntoja ei tarvitse erottaa muusta asuntotuotannosta tai kaupunkikuvasta. Paljon apua tarvitsevat hauraat vanhukset sekä muistisairaavat voivat jatkaa mahdollisimman normaalia arkeaan asunnoissaan. Hollannissa on myös toteutettu palvelupisteitä, jotka sijoittuvat kaupunkirakenteessa ikääntyneiden asuntojen tai tavallisten vuokra-asuntojen läheisyyteen. Palvelupisteet tarjoavat hoivaa, apua ja ohjausta lähialueen asukkaille. Muut avustavat palvelut kuten ruokapalvelut ja siivous ovat eriytetty omaksi palveluliiketoiminnaksi.

Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -hankkeen aikana tehtiin tutustumismatkoja joihinkin Euroopan maihin, asumiskohteisiin, jotka vaihtelivat senioriasunnoista muistisairaiden tehostettuun palveluasumiseen. Useassa vierailussa kohteessa oli paljon aktiivista toimintaa ja avoimia tiloja myös lähiseudun asukkaille. Palveluasuntojen päiväkeskus, harraste-, liikunta- ja kulttuuritoiminta sekä ravintola-kahvila palvelut olivat suunnattu kaikille alueen asukkaille. Osalla henkilökunnasta oli sosiaali- ja terveys-

alan koulutus, mutta rakennuksessa toimi myös monen muun ammattiryhmän saaneita henkilöitä mm. kulttuurin alalta. Seniori-ikäiset olivat itse tuottamassa palveluita ja toimivat vapaaehtoisina esimerkiksi ravintolassa. Seuraavassa esitetään muutamia havaintoja eri käytännöistä terveydenhuollon ja ikäihmisten palveluiden alalta. Tarkemmat matkakuvaukset löytyvät hankkeen matkaraporteista.

- Ruotsin tutustumismatka, 10.–12.2.2016,
- Belgian ja Hollannin tutustumismatka, 18.–21.4.2016
- Saksan tutustumismatka, 21.–24.11.2016
- Tanskan kohteet, ARCH17 -seminaarin yhteydessä, 4/2017
- Ranskan tutustumismatka, 17.–20.9.2017

KEHITTÄMISESSÄ TUNNISTETTAVAT TEEMAT

Teema, joka oli yhteinen kaikissa tutustumiskohteissa, oli normaalin elämän jatkuminen ja hyvinvoinnin tukeminen elämän loppuun asti. Asukkaiden arjen tukeminen ja hoitopolut ovat olennainen osa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja ennaltaehkäisyä kaikissa maissa. Erityisesti Ruotsissa on panostettu viime vuosina kotihoitoon ja kotisairaanhoidon. Kotiin tuotettavat hoiva- ja hoitopalvelut ovat aina ensisijainen vaihtoehto. Kotisairaanhoidon voi olla pitkäaikaista tai väliaikaista, esimerkiksi loukkaantumisen tai leikkauksen jälkeistä hoitoa. Malmön kaupunki oli palkannut myös yleismiehen, jonka apu oli suunnattu yli 75-vuotiaille.

Apu voi olla esimerkiksi verhojen laittossa tai lampun vaihtamisessa. Saksassa on todettu, että kotihoidon järjestämisestä hankaloittaa erityisesti Itä-Saksan alueella taantuvat alueet ja vanha asuntokanta, josta on arvioitu 95,5 % olevan esteellistä. Asuntojen muuttaminen esteettömiksi näin laajassa mittakaavassa on taloudellisesti vaikeaa. Taajamien ulkopuolella on joitakin vanhoja maatiloja muutettu ikääntyneiden vuokratai palvelutaloksi. Ratkaisu muistuttaa Suomessa olevaa perhehoitoa.

Perusterveydenhuollon saavutettavuus nähtiin ehkäisevän raskaimman avun tarvetta. Sosiaali- ja perusterveydenhuollon palveluiden kytkeytyminen erikoisairaanhoidon tuli myös esiin monessa kohteessa. Asukkaiden kokonaisvaltaisen palvelutarpeen arviointi sekä asukkaiden lähellä sijaitsevat tai kotiin tuotavat hoiva- ja hoitopalvelut olivat kehityksen kohteina useassa maassa. Ruotsissa esimerkiksi Ängelholman alueella tavoitteena oli lisätä terveyspalveluiden saavutettavuutta, tarjota oikean tasoista hoitoa ja hoivaa sekä parantaa yhteistyötä perusterveydenhuollon, sairaalan ja kunnan sosiaalitoimen välillä. Avohoidon määrää oli pyritty lisäämään. Ängelholmin sairaalan yhteydessä toimi terveyskeskus, avohoidon yksikkö ja erityissairaanhoidon. Lisäksi sairaalassa toimii kotihoidon mobiiliyksikkö, jonka palveluiden piiriin seuloitiin kroonisesti sairast ja monisairaast henkilöt. Tuloksena oli saavutettu 94 % vähemmän akuuttisairaanhoidon käyntejä ja 74 % vähemmän sairaalakäyntejä.

Palveluiden saavutettavuus kaupunkisuunnittelutasolla, jalankulkuystävällinen ympäristö,

Kuvat 89 ja 90. Kööpenhaminassa sijaitsevassa syöpäsairaiden klinikassa oli panostettu arkkitehtuuriin ja sisustuksen laatuun. Centre for Cancer and Healthcare, Kööpenhamina, Tanska.

rakennusten tilaratkaisut ja orientoitavuus sekä esteettömyyteen ja tilojen hahmottavuuteen liittyvät yksityiskohdat voivat lisätä ihmisten hyvinvointia. Monessa vierailussa kohteessa oli panostettu matalan kynnyksen palveluihin. Kööpenhaminassa tutustuimme syöpäsairaiden hoito- ja kuntoutuskeskukseen. Rakennus sijaitsi kaupungin keskustan alueella ja oli helposti saavutettavissa. Tanskassa kuntoutuspalvelut ovat siirtyneet takaisin kuntien vastuulle. On todettu, että kuntoutuspalvelut tukevat asukkaita paremmin, kun ne voidaan toteuttaa paikallisesti. Rakennuksen arkkitehtuuri ja sisustus oli toteutettu laadukkaasi ja mittakaava oli pieni. Kaikista huoneista oli näkymä ulos tai suojatulle sisäpihalle. Mittakaava, materiaalit sekä tila- ja sisustusratkaisut tekivät rakennuksesta viihtyisän ja rauhallisen, eikä laitospaistia vaikutelmaa syntynyt.

KOTIHOITO JA KOTISAIRAANHOITO

Terveyskeskukset ja alueelliset sairaalat tekevät yhteistyötä mobiilien kotihoitotiimien kautta. Monisairaajat, jatkuvaa vaativaa hoitoa tarvitsevat valikoituvat kotisairaanhoidon mobiilitiimin piiriin. Mobiili tiimissä yhteistyö tapahtuu perusterveydenhuollon, sairaalan ja kunnan sosiaalitoimen välillä. Lääkäri avustaa sairaanhoitajavetoisten monialaisten kotihoidon tiimien toimintaa. Mm. Malmössä hoitotiimiin kuuluvat lääkäri, sairaanhoitaja, toimintaterapeutti sekä sosiaaliavustaja. Geriatriaan erikoistunut lääkäri tekee tarvittaessa myös kotikäyntejä. Tavoitteena on vähentää turhien sairaalaan sisäänkirjautumisten määrää. Sairaalaan kotouttaminen koetaan työlääksi ja aikaa vieväksi prosessiksi, joka aiheuttaa turhia sairaalapäiviä.

Myös Hollannissa on käynnistynyt reformi, jossa tavoitteena on vanhusten kotisairaanhoidon- ja päivähoidon olennainen lisääminen ja toisaalta avustavien tehtävien, kuten siivouksen, karsiminen. Terveystieteiden Saksassa perustuu liittovaltion, osavaltioiden ja itsenäisten palveluntarjoajien yhteistyöhön. Hollannissa ja Saksassa on toteutettu palvelupisteitä, jotka sijoittuvat ikääntyneiden palveluasuntojen tai tavallisten vuokra-asuntojen läheisyyteen. Palvelupisteet tarjoavat hoivaa, apua ja opastusta alueella oleville asukkaille. Henkilökunta voi myös viedä palveluita kotiin n. 500 m säteellä palvelukeskittymästä. Hoidon saavutettavuuteen liittyy yhdyskuntasuunnittelun näkökulma, jota oli tutkittu Saksassa. Lähipalvelujen, julki-

sen liikenteen ja jalankulkuystävällisen ympäristön merkitys toimintakyvyn ylläpitämisessä kasvaa. Myöskään sairaalat eivät enää ole yksinäisiä suuria laitoksia kaupunkien reunoilla, vaan ne muodostuvat osaksi kaupunkirakennetta.

Useassa palvelutalossa oli paljon erilaista toimintaa: päiväkeskus, harraste- ja kulttuuri toimintaa sekä ravintola-kahvila. Henkilökunnalla on sosiaali- ja terveystieteiden koulutus, mutta rakennuksessa toimi henkilöitä monelta eri alalta.

SENIORIASUMINEN

Osa senioriasuntokohteista oli hotellimaisia rakennuksia, joissa oli sisääntulokerroksessa vastaanotto, kahvila, ravintola, yhteisöllisiä tiloja erilaisten tapahtumien järjestämistä varten sekä mahdollisesti liikuntatiloja. Kohteet olivat hyvin eri kokoisia. Huoneistojen lukumäärä vaihteli 7–143 välillä. Itsenäiset senioriasunnot vaihtelivat pinta-alaltaan ja huoneluvultaan. Yhteistilojen määrä vaihteli kohteen koon ja asuntojen lukumäärän mukaan. Osassa yksiköitä oli henkilökuntaa paikalla joko osan päivää tai vuorokauden ympäri (aulapalvelut). Varsinaisia terveydenhuollon palveluita ei kuitenkaan ollut saatavissa. Monessa kohteessa asukas teki tarvittaessa palvelusopimuksen itse valitsemansa tahon kanssa. Palveluasumiskohteet olivat moninaisempia kuin Suomessa.

Muun muassa Saksassa, Berliinissä, seniori-ikäiset asukkaat olivat toteuttaneet ryhmärenton keinoin normaalin asuinkerrostalon katolle yhteisöllisyyttä ja vertaistukea mahdollistavan asumismuodon (Am Maybachufer). Talon ullakkokerrokselle oli toteutettu seitsemästä omistusasunnosta (50–90 m²) koostuva ratkaisu, joka sisälsi lisäksi vierashuoneen, yhteiskeittiön ja yhteistiloja. Yhteistiloista oli yhteys terassille. Toteutusmalli muistuttaa hieman Suomessa toteutettua Loppukiri tai Kotisatama -projektia. Asukkaat jakoivat mm. siivouksesta ja ruuasta koituvat kustannukset, mikä alensi hieman asumiskuluja. Yhteisöllisyyden haasteena on jatkossa kaikkien asukkaiden ikääntyminen samanaikaisesti ja yhteisesti sovittujen työtehtävien suorittaminen. Toisaalta alkuperäisten asukkaiden vaihtuminen uusin voi muuttaa koettua yhteenkuuluvuuden tunnetta. Uudenlainen, väljempi käsitys yhteisöllisyydestä voi houkuttaa monenlaisia asukkaita. Muun muassa Jätkäsaareen toteutettu Hyvinvointikortteli tavoittelee erilaisten ja eri-ikäisten asukkaiden kohtaamista koko korttelin yhteisten tilojen kautta.

Taulukko 1. Senioriasuntojen mitoitusesimerkkejä keskieurooppalaisista kohteista.

Senioriasumiskohde	Huoneistojen määrä	Asunnon pinta-ala, pienin (m ²)	Asunnon pinta-ala, suurin (m ²)	Huomioitavaa
Am Maybachufer senioriasunnot	7	50	90	Omatoimi-rakentaminen
Thomas-kodit	12	25	35	Perhehoito, franchising yritys
Lebensort Vielfalt	24	30	83	Seksuaalivähemmistöille suunnattu
Beginenhof	53	56	105	Vain naisille suunnattu
Senior plaza	57	73	125	Monitoimikeskus
KWA-Stift	143	44	111	Hotellimainen, suunnattu varakkaille
Villa Ginkgos	80	35	78	Toiminnassa panostettiin asukkaiden aktivoimiseen

Saksassa oli toteutettu myös pelkästään yhdenle kohderyhmälle suunnattuja asumiskonsepteja, kuten naisille suunnattu yhteisöllinen asumiskohde sekä seksuaalivähemmistöille suunnattu palvelutalo. Suomessa on myös suunniteltu jotakin ryhmärakennuskohteita, jotka ovat tarkoitettu esimerkiksi jonkin ammattiryhmän edustajille. Ruotsissa on toteutettu ikääntyneiden asukkaiden turvallisuudentunnetta vahvistavia välimuotoisia asumisratkaisuja henkilöille, jotka eivät ole kotihoidon palveluiden piirissä. Trygghetsboende on tarkoitettu tukemaan asukkaiden omatoimista elämää sosiaalisesti turvallisessa ympäristössä. Näitä asuntoja on toteutettu sekä uudistuotantona, haastatellessa on todettu, ettei asumismuoto aina tue asukkaiden turvallisuuden tunnetta rakennuksen ulkopuolella. Turvallisuuden tunnetta tuovan lähiympäristön merkitys sekä julkisen liikenteen ja palveluiden saavutettavuus ovat tärkeitä asukkaiden liikkumiselle. Ranskassa oli toteutettu Villa Ginkgos palvelutalokonsepti, jossa toimintaperiaatteena oli ympäristön virikkeellisyys, asukkaiden päivittäinen aktivoiminen ja sosiaalinen kanssakäyminen elämän loppuun asti. Palvelutalo ei tuottanut hoitopalveluita, vaan ne tuotettiin yhteistyöverkoston kautta talon ulkopuolelta tai asukkaan oman valinnan kautta peruskorjaamalla vanhoja vuokra-asuntoja. Asukkaiden vertaistuki ja hoivahenkilökunnan läsnäolo lisäävät asukkaiden turvallisuuden tunnetta.

PALVELUASUMINEN

Palveluasuminen voi olla monen asteista, lyhytaikaista tai jatkuvampaa. Nykyinen kehitys tukee erilaisten asumismuotojen läheisyyttä: senioriasuminen, palveluasuminen, tehostettu palveluasuminen sekä muistioireisten ryhmämuotoinen asuminen sijaitsevat lähekkäin normaalin asuntorakentamisen seassa. Ikääntyneet nähdään kiinteänä osana yhteiskuntaa. Toisaalta erityisesti seniori-ikäisten voimavaroja halutaan hyödyntää vapaaehtoistyössä ja erilaisten aktiviteettien järjestämisessä. Palveluasunnot tuodaan erityisesti Hollannissa osaksi keskustan toimintoja ja niihin liittyy paljon muitakin kulttuuri- ja hyvinvointipalveluita. Suunnittelua ohjaa normaalin asumisen ja elämäntyylin jatkuminen myös palvelutaloon muutettaessa. Muun muassa Hollannissa sijaitsevat Kaleidoscoop-palvelukeskus sisälsi asuntojen lisäksi kulttuuripalveluita, kuten teatterin, ravintolan ja kirjaston.

Palveluasunnot ovat parhaimmillaan arkkitehtuuriltaan normaalin asuntokannan kaltaisia, ja asuntojen hallintamuoto ja tilaratkaisut monipuolisia. Yhteisöllisiä asumismuotoja voidaan kehittää yhdistämällä yksittäisiä pientasuntoja suuremmaksi kokonaisuudeksi. Tämä edellyttää asuinrakennuksen rakenteellista joustoa. Väestön ikärakenne muuttuu eri tahtiin asuinrakennuskannan kanssa. Nyt rakennettavat ikääntyneille suunnatut asunnot ovat mahdollisesti muiden asukasryhmien käytössä 50 vuoden kuluttua. Asuntojen laadun tulee soveltua myös

Kuvat 91, 92, 93 ja 94. Palvelutalon mallihuoneisto sekä sisääntulokerroksen yhteistilat ja ravintola. Villa Gingkos, Nantes, Ranska.

Kuvat 95 ja 96. Seniori-ikäiset työskentelivät itse ravintolassa vapaaehtoisina ja osallistuivat aktiivisesti kulttuurikeskuksen toimintaan. Kaleidoscoop, Hollanti.

muulle asukaskunnalle. Rakennuksen käyttöikä lisää, mikäli kantavien seinien suunnittelu on tehty siten, että asuntoja voidaan yhdistää tai jakaa tarvittaessa.

TEHOSTETTU PALVELUASUMINEN

Muistisairaiden asuminen oli useissa kohteissa osa laajempaa palvelutaloa. Osa tehostetun hoidon palvelutaloista oli suuria, yli 100 asukkaan yksiköitä. Palvelutalon tiloista osa oli suunnattu muistisairaille asukkaille. Tehostetun palvelun asunnot olivat selkeästi pienemmät kuin normaalit palveluasunnot. Huonokuntoiset asukkaat tarvitsevat apua syömisessä, pukeutumisessa, peseytymisessä sekä wc-toimissa. Toisin kuin Suomessa, monessa ryhmäkodissa Hollannissa oli asukkaille yhteinen wc- ja suihkutila. Kaikissa asunoissa ei ollut asukkaille oma wc-tilaa, mikä ei ole välttämättä hyvä ratkaisu. Palvelutaloissa oli sekä yhden että kahden hengen asuntoja. Pariskunnille oli tarjolla suuremmat asuinhuoneet. Vastaavasti yhteistiloihin oli va-

rattu hyvin laajat ja monipuoliset tilat. Muistisairaille tarjotut hyvinvointipalvelut oli toteutettu siten, että niitä voitiin tarjota myös palvelutalon ulkopuolella asuville henkilöille. Asukkaiden viriketoiminta ja kuntoutus koostui osittain myös arkiaskareista ja osallistumisesta muun muassa kaupassakäyntiin, päivittäiseen ruuanlaittoon ja pyykinpesuun.

Saksan Pflegeoase Zwickau -hoitokeitaan tilakonseptissa asukkaiden huoneet avautuivat yhteistilaan. Huoneet oli ryhmitelty ovaalin muotoisen yhteistilan ympärille siten, että kaikista asunnoista oli näköyhteys yhteistilaan. Asukkaat olivat keskiössä ja he viettivät päivän yhteistilassa, jossa oli panostettu sisustukseen. Tila- ja sisustussuunnittelu sekä toimintamallit tukivat asukkaiden jäljellä olevia aisteja – kuulo, näkö, haju, maku ja tunto.

Ranskan EHPAD Renoir -palvelutalossa oli ikääntyneille suunnattuja asuntoja yhteensä 82. Asunnot muodostivat 5 asuinyksikköä, joissa jokaisessa oli 14 asuntoa. Lisäksi oli yksi yksikkö,

Taulukko 2. Tehostetun palveluasumisen mitoitusesimerkkejä keskieurooppalaisista kohteista.

Tehostettu palveluasuminen	Asukkaiden määrä	Asuinhuone, pinta-ala pienin (m ²)	Asuinhuone, pinta-ala suurin (m ²)	Yhteistilat	Huomioitavaa
Pflegeoase Zwickau	10	19	24	Ruokailu- ja oleskelu	Suunnattu vaikeasti muistisairaille, yhteiset wc- ja suihkutilat
Boswijk	120	12	15	Kauppa, ravintola-kahvila, kampaamo, kynsihoitola, kylpytila, kirjasto, kappeli	10 ryhmäkotia muistisairaille, yhteiset wc- ja suihkutilat
De Rijnhoven	144	15	30	Ravintola, kampaaja, kauppa, baari, kuntolutila, kirjasto, keittiö, ruokailu- ja oleskelu	Ryhmäkoteja muistisairaille sekä asuntoja psyykkisistä sairauksista kärsiville
De Hogeweyk	161	17,5	20	Toimintakeskus, kampaamo, fysioterapia, musiikkikeskus, kauppa, kahviloita, ravintola ja teatteri	23 perheasuntoa muistisairaille, yhteiset wc- ja suihkutilat
EPHAD Renoir	82	23	50	Ravintola, kampaaja, monitoimitila alueen asukkaiden käytössä	Rakennuksessa myös punaisen ristin lyhytaikaisyksikkö alle 10 vuotiaalle lapsille

Kuva 97. Sisääntuloaula, EPHAD Renoir, Ranska.

jossa 12 huonetta oli varattu muistisairaille. Palvelutalossa oli myös yksi asunto lyhytaikaiseen hoitoon, esim. kuntoutuksen ajaksi sairaalasta kotiuttamisen yhteydessä. Yksiot olivat pinta-alaltaan 23 m², sisältäen wc-tilan ja keittiösyvennyksen. Kaksiot (3 kpl) olivat pinta-alaltaan 50 m². Turvallinen sisäpiha ja terassi oli asukkaiden vapaasti käytettävissä. Se oli yhteiseen

käyttöön rakennuksessa olevan Punaisen ristin yksikön kanssa, jossa tarjottiin pienille lapsille lyhytaikaista asumista esimerkiksi vanhemman sairaalassa olon ajaksi.

ULKOILUTILAT

Ulkoilutiloilla ja luonnolla on todettu useasti olevan hyvinvointia edistävää ja terapeuttista vaiku-

Kuva 98. Sisäpiha, EPHAD Renoir, Ranska.

tusta. Ne ovat tärkeitä tiloja asukkaille, omaisille sekä työntekijöille. Lähes kaikissa palvelutaloissa, tehostetuissa palvelutaloissa sekä muistisairaiden ryhmämuotisen asumisen kohteissa, oli asukkaiden käytettävissä turvalliset ulkoilutilat. Kaupunkimaisissa kohteissa ulkotilat oli toteutettu laajojen yhteisparvekkeiden, sisäpihojen tai terassien kautta. Esteettömät sisäpihat olivat helposti toteutettavissa siten, että myös muistioireiset voivat vapaasti käyttää ulkotiloja. Muun muassa Kaleidoscoop-kohteessa Hollanissa oli toteutettu rakennuksen toiseen kerrokseen terassit, jotka olivat asukkaiden käytössä. Dresdenin keskustassa sijaitsevassa Domzil am Zoo -senioriasuntokohteessa oli hyvinvointipuutarha, jota käytettiin myös kuntoutukseen. De Hogeweyk – muistikylä oli kokonaisuudessaan, tiloiltaan ja palveluiltaan avoin asukkaille. Toisaalta alue oli suljettu ja eristetty, mikä oli osaltaan ristiriidassa tavoitellun avoimuuden kanssa. Kööpenhaminassa puolestaan oli toteutettu kokeellinen puutarha, joka toimi terapeuttisena ympäristönä mielenterveyskuntoutujille. Puutarha sijaitsi keskustan ulkopuolella, suljetulla alueella.

Puutarhassa oli käytetty vesielementtiä, joka samalla toimi kuntouttavana kylmäaltaana. Domzil am Zoo, Saksa.

Kuvat 99 ja 100. Laajat terassit mahdollistavat asukkaiden yhteisen oleskelun, Kaleidoscoop, Hollanti.

Kuvat 101 ja 102. Kööpenhaminaan toteutettu mielenterveyskuntoutujien puutarhassa oli paikkoja sekä yksinoloon, sekä asiakkaiden yhteisiin hetkiin.

LÄHTEET

- Aaltonen, M. & Vauramo, E. (2016) SOTE ja Suomi 2040. Kohti taloudellisesti, sosiaalisesti ja moraalisesti kestävää Suomea. Suomen Kuntaliitto.
- Chermayeff, S. & Alexander, C. (1965) Community and Privacy. New York: Doubleday and Co.
- Fitzgerald, K.G. & Caro, F.G. (2014) An Overview of Age-Friendly Cities and Communities Around the World. *Journal of Aging & Social Policy*, 26(1–2), s. 1–18.
- Glass, T.A.; De Leon, C.F.M.; Bassuk, S.S. & Berkman, L.F. (2006) Social engagement and depressive symptoms in late life longitudinal findings. *Journal of Aging & Health*, 18(4), s. 604–628.
- Grönroos, C. (1990) Nyt kilpaillaan palveluilla. Tillman, M. (suom.). Espoo: Weilin+Göös.
- Halila, A. (1986) Suurten uudistusten kausi. Teoks: Blomstedt, Y. (toim.) Suomen historia. Osa 5. Kansallisen heräämisen aika. Espoo: Weilin+Göös, s. 271–273.
- Hoglund, D. (1985) Housing for the elderly: Privacy and Independence in environments for the aging. New York: Van Nostrand Reinhold, s. 130–131.
- Hoffmann-Axthelm, D. (2014) Neighbourhood for lifetime, Urban neighbourhoods for the elderly and people with dementia. Teoks: Feddersen, E. (toim.) Lost in space. Architecture and dementia. Basel: Birkhäuser, s. 137–144.
- Hussi, E.; Mäkinen, E. & Vauramo, E. (2017) Ikääntyvä väestö ja toimintakyvyn ylläpito. Kunnallisuuden kehittämissäätiö.
- King, A.B.; Sallis, J.F.; Frank, L.D.; Saelens, B.E.; Cain, K.; Conway, T.L.; Chapman, J.E.; Ahn, D.K. & Kerr, J. (2011) Aging in neighborhoods differing in walkability and income: associations with physical activity and obesity in older adults. *Social Science & Medicine*, 73(10), s. 1525–1533.
- Krogstad, J. R.; Hjorthol, R. & Tennøy, A. (2015) Improving walking conditions for older adults. A three-step method investigation. *European Journal of Ageing*, 12(3), s. 249–260.
- Kruse, A. (2014) Dementia as cultural challenge. Teoks: Feddersen, E. (toim.) Lost in space. Architecture and dementia. Basel: Birkhäuser, s. 53–59.
- Laiti, M. & Arsiola, M. (2015) Inarin kunnan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi vuosille 2016–2019. Inarin kunta.
- Michell-Auli, P. & Sowinski, C. (2013) Die 5. Generation: KDA-Quartiershäuser. Ansätze zur Neuausrichtung von Alten- und Pflegeheimen. Köln: Kuratorium Deutsche Altershilfe, s. 10–12.
- Paasivaara, L. (2002) Tavoitteet ja tosiasiallinen toiminta: Suomalaisen vanhusten hoitotyön muotoutuminen monitasotarkastelussa 1930-luvulta 2000-luvulle. Väitöskirja, Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos, Oulun yliopisto, s. 60–121.
- Pitkälä, K. (2008) Edistääkö fyysinen aktiivisuus iäkkäiden henkilöiden toimintakykyä? Teoks: Leinonen, R. & Havas, E. (toim.) Fyysinen aktiivisuus iäkkäiden henkilöiden hyvinvoinnin edistäjänä. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu III. Tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 212. Jyväskylä: PunaMusta Oy, s. 20–25.
- Rappe, E. (2012) Verkkaisaa pihaelämää. *Memo-lehti*, 2012(1), s.12–14.

- Siitonen, T. (2008) Elinympäristön kehittäminen. Teoks: Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim) Gerontologia. Helsinki: Duodecim, s. 523–530.
- Sosa, A.V. (2017) Medical Neighbourhoods: Urban Planning and Design Considerations for Charité Virchow Klinikum in Berlin, Germany. Teoks: ARCH17 Proceedings, 3rd international conference on architecture, research, care and health. Polyteknisk forlag, s. 163–186.
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto (2013) Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2013(11).
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto (2017) Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2017(6).
- Sumukadas, D.; Witham, M.; Struthers, A. & McMurdo, M. (2009) Day length and weather conditions profoundly affect physical activity levels in older functionally impaired people. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(4), s. 305–309.
- Suomen virallinen tilasto (2017) Väestöennuste. Saatavana internetistä osoitteesta <http://www.stat.fi/til/vaenn/index.html> (viitattu: 13.11.2017)
- Suomen virallinen tilasto (2017) Perheet. Vuosikatsaus 2015. Saatavana internetistä osoitteesta http://www.stat.fi/til/perh/2015/02/perh_2015_02_2016-11-25_tie_001_fi.html (viitattu: 3.10.2016)
- Tampere alueittain (2017) Saatavana internetistä osoitteesta <https://public.tableau.com/profile/tampereen.kaupunki#!/vizhome/Tamperealueittain2017/Etusivu> (viitattu: 30.4.2017)
- Verma, I. (2009) Dementiaoireisten asuin- ja hoivaympäristöt. TKK, Sotera, Arkkitehtuurin laitos.
- Verma, I. (toim.); Kurkela, T.; Sanaksenaho, P.; Suominen, J.; Taegen, J. & Vauramo, E. (2017) Palvelukortteli. Konseptin kuvaus ja soveltaminen erilaisiin taajamiin. Ympäristöministeriön julkaisuja, 2017(3).
- Volkwin, M. (2014) Architecture should be self-evident and comprehensive. Teoks: Feddersen, E. (toim.) *Lost in space. Architecture and dementia*. Basel: Birkhäuser, s. 22–29.
- Välikangas, K. (2009) Yhteisöllisyyttä, laatua ja vaihtoehtoja: ikääntyneiden välimuotoisen asumisen ratkaisuja Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Hollannissa. Ympäristöministeriön julkaisuja, 2009(13).
- Wißmann, P. (2014) Dementia, local municipalities and public space. Insights and perspectives. Teoks: Feddersen, E. (toim.) *Lost in space. Architecture and dementia*. Basel: Birkhäuser, s. 204–216.

Lahti 2018

ISBN 978-952-11-4913-9 (nid.)

ISBN 978-952-11-4914-6 (PDF)